

Vrye Weekblad

11 Januarie 1991

Prys: R1,50 (R1,33 + 17c AVB)

OORLOG:

Is die
prys te
hoog?

Lubowski: Hier is
die moordenaars

Die ware gees
van die Kaapse
Klopse

Onderhandeling:
Agenda vir 1991

Ver-regses se
amnestie-foefie

Nuwe diensplig-
verset kom

Polisie sê hy't verdrink, patoloog sê hy's verwurg

'N BESKULDIGE wat die Moord-en-Roofeenheid van Soweto gehelp het met 'n roofondersoek, maar volgens 'n verklaring kort daarna probeer ontsnap en in die Protea-polisiestasië se swembad verdrink het, het in werklikheid aan veelvuldige beserings en verwurging gesterf.

Vrye Weekblad is in besit van 'n reeks dokumente wat daarop dui dat Bethuel Maphumulo verskriklik gemartel is in die drie dae wat hy deur dié berugte eenheid ondervra en onder meer na Venda geneem is.

Maphumulo het hom op 11 Desember verlede jaar vrywillig aan die Moord-en-Roofeenheid oorgegee kort nadat hy by die prokureursfirma Lawley Shein en Weeber in Johannesburg opgedaag en gesê het dat hy homself wil oorgee, maar bang is om gemartel te word.

Maphumulo was 'n verdagte in 'n moord-en-roofondersoek nadat 'n groep rowers einde verlede jaar pensioengeld geroof en 'n polisieman kort daarna doodgeskiet het. Die rowers het gevlug, maar die geld agtergelaat.

'n Persoon, wat nie lid was van die bende rowers nie, het glo op die gebuie geld afgekomen dit gesteel. Maphumulo is daarvan verdink dat hy die gebuie geld gesteel het, hoewel hy volgehou het dat hy onskuldig is.

Maphumulo het by die prokureursfirma opgedaag en gesê dat hy weet dat die polisie na hom soek en dat hy hulle graag in hul ondersoek wil help. Hy het gesê lede van sy familie is al deur speurders van dié eenheid aangerand en hy is baie bang. 'n Regsverteenwoordiger is aangestel om hom na die Moord-en-Roofeenheid van Soweto te vergesel.

Toe Maphumulo aan die polisie oorhandig is, het speurders aan sy regspan gesê dat hulle hom 48 uur lank wil aanhou. Sou hulle besluit om hom aan te kla, sal daar geen probleem wees om hom op borg uit te laat nie.

Toe die regsgelertes drie dae later terug is om uiteindelik na 'n vertraging in die polisie se ondersoek vir Maphumulo borg te reël, is hulle meegedeel dat hy probeer ontsnap het en in die polisiestasië se swembad verdrink het. Dit blyk ook dat daar verskillende weergawes van die gebeure bestaan.

Die private patoloog wat die na-doodse gedoen het en deur 'n staatspatoloog bygestaan is, meld niks van verdrinking nie. Hy beskryf 'n reeks beserings aan die oorledene en sê dat sy liggaam en gesig oortrek is met kneusings, waarvan sommige baie ernstig was. Daar was ook droë bloed aan sy gesig.

Hierbenewens is agt ribbes aan beide kante van sy liggaam gebreek en daar is duidelike tekens dat hy dood is weens verwurging.

'n Familielid van Maphumulo is kort na sy inhegtenisneming ook deur die polisie aangehou. Die getuie het 'n verklaring by prokureurs afgelê waarin sy sê dat sy en Maphumulo deur speurders aangerand en elektriese skokke toegedien is. Sy het 'n klag van aanranding teen die polisie aanhangig gemaak.

Uit haar verklaring blyk dit dat sy en die oorledene kort na sy oorhan-

diging aan die Moord-en-Roofeenheid deur wit en swart speurders na Venda geneem is waar hulle glo die gesteelde geld moes uitwys. Hulle het beide gesê hulle weet niks van die geld nie.

Die daaropvolgende nag en dag is albei wreed aangerand. Hulle is naby Louis Trichardt op 'n afgeleë plek met 'n telefoontoestel geskok. Die getuie sê sy is aangesê om op haar rug te lê, haar hande is vasgebind met 'n lap, water is op die lap uitgegooi en die telefoontoestel daaraan vasgemaak, waarna sy geskok is. 'n Handdoek is ook oor haar gesig getrek sodat asemhaling onmoontlik was.

Maphumulo het presies dieselfde behandeling gekry. Terwyl hy op die grond gelê het, is hy in sy sy geskok. Die getuie het gehoor hoe die polisiemane sê dat hulle Maphumulo gaan doodmaak.

Terug in Johannesburg, het die speurders hom na 'n huis geneem waar hy die geld aan hulle moes uitwys. Toe hy dit nie kon doen nie, het hulle hom weer aangerand. Hulle het hom geskok en met 'n gewerkolff geslaan. Maphumulo het deurmekaar gelyk en baie gesweet, sê die getuie.

Hulle is daarna terug na die polisiestasië, en dit was die laaste keer wat die getuie Maphumulo lewendig gesien het. Sy is vrygelaat.

Volgens die beskikbare inligting is Maphumulo deur 'n majoor by die Moord-en-Roofeenheid ingeboek voordat hy aan 'n luitenant en sy ondersoekspan oorhandig is vir ondervraging en verdere ondersoek.

Volgens die polisie se weergawe het Maphumulo probeer ontsnap, is hy deur 'n polisieman by die swembad gekry en het die beskuldigde hom daarna teengesit. Hierna het 'n veveg ontstaan en kort daarna het hy verdrink, sê die polisie.

Die polisie by die Moord-en-Roofeenheid het aan Maphumulo se regspan gesê dat die saak op die hoogste vlak ondersoek sal word, maar dat 'n kriminele ondersoek nie

in dié stadium oorweeg word nie.

Volgens prosedure moet die polisie die saak ondersoek en aan die prokureur-generaal voorlê, wat sal moet besluit of hy gaan vervolg of 'n na-doodse ondersoek gaan gelas.

Die saak is aan Regslui vir Menseregte oorhandig.

Die vier polisiemane wat by die aanranding betrokke was, is steeds aan diens en nie tydelik geskors nie.

Aangesien die besonderhede van Maphumulo se dood kort voor druktyd eers aan Vrye Weekblad bekend geword het, was dit te laat om die polisie vir kommentaar te nader. Hulle kommentaar sal volgende week gepubliseer word.

- JACQUES PAUW

Militantes se vreedzaamheid 'verdag'

VER-REGSE militantes se skielike verwerping van geweld ten gunste van onderhandelings is waarskynlik eerder 'n poging om vir amnestie in aanmerking te kom, glo van hul simpatiseerders. Sommige leiersfigure uit die regse politiek beweer egter dat "marteling" deur die polisie vir dié ommeswaai verantwoordelik was.

Piet "Skiet" Rudolph, wat maande lank vir die polisie gevlug en na bewering wapens gesteel en NP-kantore opgeblaas het, het onlangs gesê hy wil met die regering onderhandel.

Die massa-moordenaar van Strijdom-plein, Barend Strydom, het ook onlangs gesê dat hy nie meer dink gewelddadige optrede kan die regering dwing om gehoor aan hul eise vir 'n Boerestaats te gee nie.

Dié uitsprake het as 'n verrassing gekom - en 'n skok vir hul volgelinge.

Veral Rudolph se uitlating het die regse beweging laat swaarkry, sê die leier van die Boerestaats Party, Robert van Tonder.

Volgens Van Tonder sou die "Piet wat ek ken" nie dié uitspraak gemaak het tensy hy "gedwing en gebreek" is nie. "Nooit, nooit, nooit in der ewigheid sou Piet dié stelling gemaak het nie. Nie Piet Rudolph

Robert van Tonder

nie."

Hy meen die polisie se harde optrede teen regses in aanhouding is een van die belangrikste redes waarom regses, veral Rudolph, nou skielik dink dat hulle met die regering moet onderhandel eerder as om voort te gaan met terreurdade.

Van Tonder sê ook dat die "onmenslike" artikel 29 van die Wet op Binnelandse Veiligheid verantwoordelik is vir Rudolph se veranderde opinie oor onderhandelinge.

Volgens 'n woordvoerder van die polisie, kapt Craig Kotze, is dit "onsinnig en bots dit met enige logika om te beweer dat Rudolph so 'n verklaring sou doen juis omdat hy gemartel sou gewees het".

Hy sê die polisie het geen "dwangmaatreëls" gebruik om Rudolph só 'n stelling te laat maak nie. "Die polisie gebruik in geen gevalle enige dwangmaatreëls nie."

Rudolph het met sy eerste verskyning in die hof spesiale toestemming gevra om 'n verklaring te maak en gesê hy is geensins gemartel nie.

Van Tonder, wat dié hofverrigtinge bygewoon het, het egter gesê dat Rudolph "heeltemal gebreek gelyk het" en terwyl sy (Rudolph) se verklaring voorgelees is, het hy "heeltyd na maj Johan Pretorius" gekyk. (Pretorius is die ondersoekbeampte in die saak.)

"So asof hy vir Pretorius, die hoofmartelaar, wou vra of hy nou tevrede is," het Van Tonder gesê.

"Hulle het vir arme Piet Rudolph só afgetakel dat hy later gesê het: Nou maar OK, laat ons nou maar praat.

Die moontlikheid dat Rudolph en Strydom dié uitsprake gemaak het bloot om politieke amnestie te kry, is ook nie uitgesluit nie.

'n Politieke konsultant van Pretoria, Wim Boooyse, sê Rudolph en Strydom is "opportunisties" en maak hul uitsprake oor onderhandelinge net om te kwalifiseer vir politieke amnestie.

"Ek is seker daarvan dat Rudolph nie 'n openbaring oor onderhandelinge tydens sy aanhouding gehad het nie." Boooyse sluit ook nie die moontlikheid uit dat Rudolph "gedwing" is om dié verklaring te maak nie.

"Behalwe dat hy met dié uitspraak vir politieke amnestie probeer kwalifiseer, dink ek ook dat Rudolph geswig het tydens aanhouding."

Van Tonder sê ook dat die uitsprake oor onderhandelinge 'n "geleentheids-ding" is. "n Mens kan hulle ook nie kwalik neem nie. Vir ons is hulle meer werd buite as binne."

Hy is egter steeds verbaas dat Rudolph dit gesê het: "Hy is die leier en dat hy dit gesê het, het 'n groot effek op die ander manne. Baie van sy volgelinge het hom dadelik van verraad beskuldig en dit was baie nadelig vir hulle omdat Piet nog altyd die beeld gegee het van 'n vegter. Toe draai hy skielik om."

- PEARLIE JOUBERT

Roeringe in die pers-monopolie

DIE huidige dolle geskarel om aandele van Perskor-Beleggings (Persbel) te bekom, het opnuut die aandag daarop gevestig dat die vier groot persgroepe deur slegs 'n paar maatskappy-kolosse beheer word - in wese dus 'n stelsel van pers-monopolie.

Manny Simchowit van Londen, 'n oud-Suid-Afrikaner, is die geheime koper wat verlede jaar stilweg besig was met 'n veldtog om Persbel-aandele te koop. Teen Desember het dit bekend geword dat hy reeds sowat 28 persent van die aandele-kapitaal van Persbel besit.

Dit het skokgolwe in die Perskor-stal en die Afrikaner sake-wêreld geskep. Kort voor Kersfees tree Rembrandt toe tot die stryd en om te verhoed dat dit deur vromde magte oorgeneem word, koop hy nog Persbel-aandele wat hom nou 32 persent van die aandele-kapitaal gee.

Saam met die Dagbreektrust het Rembrandt nou volle beheer oor Persbel in die hele Perskor-stal.

'n Navorsers van SA Barometer, Sally Sealy, wys in 'n artikel skaars 'n maand voor dié dramatiese gebeure daarop dat Rembrandt een van die vier groot maatskappye is wat die persgroepe beheer.

Met inligting afkomstig uit die boek, "Who owns Whom" deur Robin McGregor, sê sy dat Perskor en Volkskas tesame Perskor beheer. Want deur Volkskas het die Rembrandt-groep 'n behertende belang van 20 persent in die Dagbreektrust wat tot nou toe Perskor beheer het.

Die ander persgroepe word soos volg beheer: Die Argusgroep deur die Anglo American-korporasie; Times Media Bpk ook deur die Anglo American-korporasie; en Naspers deur Sanlam.

Sealy verduidelik dat die sogenaamde "Groot Vier" persgroepe omtrent 90 persent van alle dag- en weekblaaie wat in Suid-Afrika verkoop word, beheer. Die Argus-maatskappy alleen beheer die helfte van alle dagblaaie wat verkoop word.

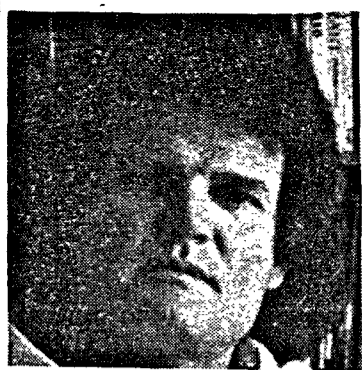
Die maatskappy-kolosse beheer of besit een derde van die geregistreerde pers, 'n geraamde 70 persent van die geregistreerde voorstedelike blaaie wat kosteloos versprei word, en die helfte van die geregistreerde tydskrifte.

Saam met die SAUK beheer die paar maatskappye die land se enigste nasionale nuusdiens, Sapa. Eweneens besit die "Groot Vier" 90 persent van M-Net.

Anglo-American en Sanlam besit ook 'n groot deel van die Mondli/Sappi-papierkartel.

Sealy sê dat volgens alle inligting dit duidelik is dat die groepe beheer het van maatskappye wat die rou materiaal vir die drukkers-industrie produseer. Dan het hulle ook beheer oor 'n swetterjoel subsidiëre maatskappye van die kleinhandel en verspreidings-afsetpunte.

- HENNIE SERFONTEIN

Anton Lubowski

Lubowski-moord: dit was die BSB

Die ope geheim

DIE selfverklarde professionele Ierse moordenaar, Donald Acheson, het vande week in verskeie onderhoude gesê dat hy nie die Swapo-leier Anton Lubowski vermoor het nie, maar wel deur die Burgerlike Samewerkingsburo (BSB) na Namibia gestuur is om die pro-Swapo koerantredakteur van The Namibian, Gwen Lister, uit die weg te ruim. Hoewel Acheson sê dat hy nie by die moord op Lubowski betrokke was nie, is daar oorweldigende getuïenis dat dit die werk van die BSB was. JACQUES PAUW het die gebeure rondom die Lubowski-moord ondersoek en rekonstrueer die gebeure wat tot die moord gelei het

DONALD ACHESON sê hy is 'n professionele moordenaar en moes seker al gehang het vir al die goed wat hy gedoen het. G'n wonder nie dat dié Ierse misdadiger in 1989 deur die Burgerlike Samewerkingsburo (BSB) gewerf is. Sy persoonlikheid en karakter het goed ingepas by die aard en wese van dié geheimsinnige organisasie.

Acheson is in Mei verlede jaar deur die Namibiaanse owerhede vrygelaat nadat hy agt maande lank aangehou is weens die moord op die Swapo-leier Anton Lubowski. Hy is vrygelaat nadat die Suid-Afrikaanse Departement van Justisie geweier het om vyf ander BSB-lede aan Namibia uit te lewer wat saam met Acheson tereg moes staan weens moord of om as staatsgetuies op te tree.

Ondanks die skok-aankondiging deur die minister van Verdediging, genl Magnus Malan, dat Lubowski 'n betaalde agent van Militêre Inligting was en dus nie deur die weermag vermoor sou word nie, het beide die SA Polisie en die Namibiaanse Polisie volgehou dat dié aktivis deur die BSB vermoor is.

Wat maak hulle so seker? En wat het gelei tot die uiteindelijke moord op Lubowski? Hier is 'n herkonstruering van die gebeure wat tot die moord op 12 September 1989 aanleiding gegee het:

Die oorsake vir Lubowski se moord moet teruggevoer word na Julie 1989, toe die besturende direkteur van die BSB, Joe Verster,

drie senior lede van die BSB na sy kantoor ontbied en meegedeel het dat hulle Swapo moet ontwig voor die verkiesing in November wat die land na onafhanklikheid sou lei.

Een van die drie BSB-bestuurders was Pieter Botes, koördineerder vir die Mosambiek- en Swazilandstreek (Streek 6). Hy het in 'n onderhoud aan Vrye Weekblad gesê dat die binnelandse streek (Streek 2) van Staal Burger en die Namibia-streek van Roelf van der Westhuizen afsonderlik oor hulle projekte ingelig is.

Botes sê hy het opdrag gekry om 'n senior Swapo-leier, Hidipo Hamutanya, vandag Namibia se minister van inligting, te vermoor. Dit moes lyk asof Swapo self vir die moord verantwoordelik was om tweespalt in dié organisasie te veroorsaak. "Verster het besluit dat 'n Swapo-leier in Namibia móét sterf," het Botes gesê.

Botes is verder aangesê om cholera- en geelkoorskieme in Swapovlugtelingskampe se drinkwater te gooi, bomme by vergaderings te plant en 'n Swapo-drukkers te saboteer.

Hoewel Hamutanya se lewe vermoedelik gered is deur die argument tussen Verster en Botes, het die BSB nou met die probleem gesit dat 'n nuwe teiken in Namibia geïdentifiseer moes word. Botes sê daardie teiken was Lubowski, en daar is heelwat omstandigheidsgetuïenis wat hom staaf.

Botes sê Lubowski was nie in alle Swapo-kringe ewe gewild nie, en indien moord goed uitgevoersou word, kon Swapo daarvan beskuldig word dat 'n faksie binne sy eie gelede die "wit seun van Swapo" vermoor het.

Slang van Zyl, operateur van Streek 2 van die BSB, het voor die Harms-kommissie getuig dat hy begin het om Lubowski op 25 Augustus 1989, drie dae na die argument tussen Verster en Botes, te monitor. Hy het ook erken dat Lubowski as 'n vyand deur die BSB geïdentifiseer is en dat daar 'n "Lubowski-projek" was.

Daar is verder getuig dat Burger en van sy operateurs dié projek op 1 September in die Hotel Rosebank in Johannesburg bespreek het. Van Zyl

motor het van die toneel af weggejaag.

Toe die polisie net na die moord op die toneel aankom, was die straatligte afgeskakel. 'n Polisieman het die elektrisiteitsdepartement gebel en die ligte is bloot weer aangesit. Iemand in die Windhoekse stadsraad moes saam met die moordenaar gewerk en die ligte afgesit het. Die BSB is berug daarvoor dat hy kontakte in stadsrade het.

Daar was 'n verdere eienaardigheid. Lubowski, wat voorheen al die slagoffer van 'n mislukte aanslag was, het goeie sekuriteit by sy huis gehad en het altyd deur elektronies-beheerde sekuriteitshekke gery.

Daardie aand het hy 'n afspraak met sy vriendin gehad, maar was laat. Hy het sy vriendin gebel en laat weet wanneer hy by die huis gaan wees en aan haar gesê dat hy buite die hekke gaan stop en net die klokkie gaan lui vir haar om na die motor toe te kom.

Die moordenaar moes na daardie oproep geluister het. Hy het gewete Lubowski is laat en gaan die volmaakte teiken buite sy

Acheson weer na Windhoek is.

* Drie bedrae van R5 000 elk is aan Acheson betaal met elke ontmoeting in Swaziland.

* Maree self het op 11 September, een dag voor Lubowski se dood, in Windhoek aangekom. Acheson het op dieselfde dag 'n kar gehuur, maar dit op 12 September weer teruggeneem en op 'n donkerkleurige model aangedring. Hy het uiteindelik 'n rooi Toyota gehuur.

Nadat Acheson in hegtenis geneem is, het hy aan die polisie gesê dat hy op 'n "geheime missie" in Namibia was. Hy het gesê hy werk vir 'n winkeldiefstal-sindikaat in Suid-Afrika en moes 'n sel in Windhoek stig. Hy het Ferdi Barnard op 'n foto geïdentifiseer as sy hanteerder.

Acheson is 'n klassieke voorbeeld van 'n "indirekte lid" van die BSB. Hy het nie die regte name van sy hanteerders geken nie en nie gewete hy werk vir die BSB nie. Al waarin hy in elk geval belang as professionele misdadiger gestel het, is die groot bedrae geld wat aan hom betaal is. Dit blyk vandag dat die BSB gruwelike foute met die werwing van Acheson begaan het. Indien Streek 2 alle ingeboude beskeringsmaatreëls van die BSB nagekom het, sou Acheson nooit vir Barnard kon identifiseer nie. 'n Indirekte lid is nooit veronderstel om iemand op die spoor van die BSB te kan sit nie.

Maree en Burger het kort na die moord op Lubowski verdwyn en eers na Namibia se onafhanklikheid op 22 Maart 1990 weer na vore gekom. Beide het enige betrokkenheid by die moord ontken.

Die Namibiaanse regering het die uitlewering van Burger en Maree versoek en gesê hulle moet saam met Acheson tereg staan weens moord. Barnard, Botha, Van Zyl en Knox moes as staatsgetuies verskyn.

Hoekom moes Lubowski sterf? Dit is sekerlik so dat hy 'n primêre teiken vir 'n moordbende sou wees. Hy was 'n wit aktivis, lid van 'n vyandigesinde organisasie, het "terroriste" in sake verdedig en was 'n menseregte-prokureur.

Dit blyk egter nou dat hy 'n slagoffer van die BSB se ontwigtingsveldtog in Namibia was. Dit is insiggewend dat Acheson in sy onderhoud gesê het dat hy in Namibia was om Lister te vermoor en Swapo tydens die verkiesing te monitor. Dit is duidelik dat die BSB met 'n veldtog in Namibia besig was. Dit kan wees dat Acheson reg is as hy sê dat hy niks met die moord te make gehad het nie. Die Namibiaanse polisie het nog nooit geglo dat hy die sneller getrek het nie, maar dat hy medepligtig was, as direkte of indirekte lid. Hy het hoofsaaklik vir die logistieke ondersteuning gesorg.

Die kans is skraal dat die moordenaars van Lubowski ooit voor die gereg gebring sal word. Tot tyd en wyl enige ander inligting vorendag kom, sal die weermag in die beskuldigdebank staan dat hy 'n teenstander van die regering koelbloedig vermoor het, of erger nog, een van sy eie spioene om die lewe gebring het.

Hulle was daar...

Staal Burger en Chapple Maree

'n Paar dae nadat Botes sy opdragte gekry het, het hy sy span in Namibia ontplooi. Drie Swapo-lede, wat nie gewete het deur wie hulle gewerf word nie, is met groot bedrae geld omgekoop om Hamutanya met 'n Russiese pistool by 'n Windhoekse nagklub, wat gereeld deur hom besoek is, te vermoor.

Op 20 Augustus het 'n besending wapens in Windhoek aangekom wat naby die hoofstad geberg is. Onder die wapens was die Makarof-pistool waarmee Hamutanya vermoor moes word.

Op 23 Augustus is Botes terug na Suid-Afrika om aan Verster te rapporteer. Getuïenis is voor die Harms-kommissie gelei dat daar op dié dag 'n argument tussen Botes en Verster ontstaan het oor die administrasie van geld. Verster het hom met die dood bedreig, Botes het by sy kantoor uitgestorm en is "op ys gesit". As gevolg van die uitval het Streek Ses se Namibia-projek misluk.

het gesê dat hy nie die vergadering bygewoon het nie omdat hy nie daarby betrokke was nie. Hy sê nog 'n operateur, Chapple Maree, se naam is genoem.

Daar was ook getuïenis dat Burger op 12 September, die dag toe Lubowski vermoor is, onder die naam "Gagiano" na Windhoek vertrek het. Maree was in daardie stadium reeds in die Namibiese hoofstad. Burger het die dag na die moord weer padgegee.

Die dagboek van die koördineerder van Streek 2, Christo Brits, is as bewysstuk by die kommissie ingedien. 'n Paar bladsye van die dagboek is uitgeskeur, onder meer dié van 31 Augustus, toe die Athlone Early Learning Centre in Kaapstad opgeblaas is, en 12 September, toe Lubowski vermoor is.

Lubowski is kort na agtuur op die aand van 12 September 1989 dood nadat daar skote met 'n AK 47-geweer op hom geskiet is. 'n Rooi

sekuriteitshekke wees.

'n Dag na die moord is Acheson in hegtenis geneem. Die polisie het op sy spoor gekom nadat 'n Duitse vrou by wie hy 'n woonstel in Windhoek gehuur het, die polisie laat weet het dat hy snaaks optree.

Die polisie in Windhoek het die volgende vasgestel:

* Acheson is deur Ferdi Barnard gewerf om vir die BSB te werk. 'n Klag van winkeldiefstal is teen Acheson ondersoek, en die ondersoekbeampte, adj-off William Knox, het Acheson aan Barnard voorgestel. Barnard het 'n skuilnaam gebruik en nie vir Acheson gesê vir wie hy werk nie.

* Acheson is hierna deur Calla Botha en daarna deur Maree hanteer. Maree en Acheson het mekaar minstens drie keer tussen 1 en 10 September in Swaziland ontmoet, waarna die Ier elke keer na Windhoek vertrek het. Die laaste ontmoeting was op 10 September, waarna

Menseregte vir almal

Die stryd om die siel van die Kaapse Klopse

DAAR woed 'n stryd om die siel van die Kaapse Klopse.

Die spektakel van duisende mans wat 'n vinnige soort toyi-toyi deur die strate van Kaapstad doen met verspotte grimering en kleurvolle kostuums is deel van die Kaapse landskap.

Die grootste karnaval in Suid-Afrika vind van Oujaarsaand af tot op Derde Nuwejaar plaas - tot 3 Januarie dus. 'n Kleurvolle parade gelei deur ratse jong "voorlopers", onderkapteins wat fluitjies blaas, tromme slaan en pannetjies (banjo's) speel, loop die lengte en breedte van Kaapstad deur vir die wêreld om hul pragtige kostuums te bekijk.

Daar word gekuier, gemmerbier en soetbeskuit - of so lyk dit - word uitgedeel en daarna gaan slaap almal om vars te wees vir die kompetisie wat voorlê op Nuwejaarsdag. Skares mense loop agter die Klopse aan, en al die sports kan veroorsaak dat 'n onskuldige toeskouer met swart politoer besmeer en urine uit blikke bestook word.

Gewoonlik doen dit min afbreuk aan al die plesier - 'n gesellige "hëppie, hëppie" kan 'n mens mos nie mee sry nie.

Van die mense wat jare gelede daarby betrokke was, wil egter niks meer daarmee te doen hê nie. Vir andere weer is dit 'n noodsaaklike uitdrukkingsmiddel vir 'n gemeenskap en moet dit behou word - mits dit sy oorspronklike betekenis terugwen.

Dis juis die oorsprong en waarde van die karnaval vir bruin Suid-Afrikaners wat betwis word. Vir baie mense in die Kaap is die Klopse 'n uitdrukking van agterlikheid - 'n spektakel vir toeriste en witmense om te geniet. Vir ander weer is dit 'n uitdrukking van vreugde, 'n opmars na vryheid soos dit was toe die eerste slawe deur die strate van Kaapstad gemarsjeer het om die nuus te vier dat hulle nie meer slawe is nie.

Voorheen is daar gesê dat die Kaapse Klopse, ofte wel die Coon Carnival, 'n idee was wat bruinmense nageboots het nadat 'n Amerikaanse skip aan die Kaap geland het. 'n Klomp swart Amerikaanse matrose sou inwoners van die destydse Kaapstad vergas het op sang en dans in die "minstrel"-tradisie.

Dié teorie word sterk betwis deur Achmat Davids, 'n kenner van die vroeë Kaapse geskiedenis. Sy navorsing, onder meer van oorleweringe in die Kaapse gemeenskap, vertel hom dat bruin slawe altyd opgetogte op Nuwejaarsdag gehou het omdat dié dag die enigste vakansiedag was waarop slawe kon staatmaak.

"Daar word gesê dat ons mense die idee van Amerikaanse matrose oorgeneem het, maar dit is nie waar nie. Die praktyk kom van die dae van slawerny toe slawe op 'n dag gehoor het dat hulle oor vier jaar nie meer slawe sou wees nie - toe marsjeer hulle deur die strate van Kaapstad op Nuwejaarsdag - hulle eerste treë na vryheid.

"Hulle het elke jaar dié dag gevier en dit is vergemaklik deur die feit dat die slawebase hulle net 'n paar vakansiedae gegun het, Nuwejaarsdag en Tweede Nuwejaarsdag."

Davids verwys na die jaar 1834

Die Kaapse Klopse is 'n uitdrukking van agterlikheid en 'n spektakel vir neerbuigende witmense en toeriste om te geniet, sê kritici van die vrolikheid wat elke Nuwejaar in Kaapstad inlui. Nee, sê ander, dis 'n uitdrukking van die vryheidsgees van 'n gemeenskap, mits dit na sy oorsprong herlei word. AUDREY BROWN weeg albei kante op

Lede van een van die twaalf troepe van die Kaapse Klopse wat op Tweede Nuwejaar met Adderleystraat langs geparadeer het

(Foto: Doug Pithey, The Argus)

toe slawerny onwettig verklaar is. Voor hulle vrygelaat is, is daar egter van hulle vereis om eers 'n vakleerlingskap van vier jaar te ondergaan.

Reeds voor hierdie datum was daar opgetogte deur Kaapstad. David Coplan skryf in 'n boek oor Suid-Afrikaanse musiek, In Township Tonight, dat bruin troepe reeds so vroeg as 1823 deur die strate gemarsjeer het.

Volgens Coplan was musikale vaardigheid 'n groot plus vir enige slawe-ambagsman, en daar is baie geld betaal vir hulle. Dié slawe het dan in 'n orkes gespeel vir die vermaak van hul heersers. Hierby voeg Davids dat die musiek wat gespeel is 'n kombinasie van "Nederlandse liederen" en Britse orkesmusiek was.

"Maar vir die oorsprong van die musiek van die Klopse moet ons kyk na die Javanese klassieke musiek en Portugese popmusiek. Dié mengsel het 'n musiekstyl wat 'krontjong' genoem is, tot stand gebring. Voeg hierby die Neder-

landse 'liederen', en die ritme van die Khoisan, dan kry jy die musiek van die Klopse - en sakkie-sakkie," sê Davids.

Maar met verloop van tyd het Suid-Afrika se grootste karnaval 'n slegte naam gekry. Volgens Davids is die karnaval in die laat dertigerjare geskaak deur ID du Plessis, die vereerde digter van verse oor die Kaapse Maleiers, en later sekretaris van Kleurlingsake.

"Du Plessis het in die laat dertiger en vroeë veertigerjare 'n paar organisasies, onder meer die Malay Vigilante Society, die Bespoke Tailor's Association en die Cape Malay Choir Board tot stand gebring om 'n amptelike kultuur vir Kleurlingmense te skep.

"Dié organisasies is daargestel om die Klopse te beheer, en om amptelike steun daaraan te verleen. En dié organisasies het in 1952 die staat ondersteun in hul pogings om bruinmense van die kieserslys af te haal. Dis hoekom die Coon Carni-

val 'n slegte naam gekry het," sê Davids.

In 1952 is daar 'n Van Riebeeckfees gehou om die 300-jarige herdenking van Jan Van Riebeeck se aankoms aan die Kaap te vier. Die gemeenskap is in twee geskeur omdat die Cape Malay Choirboard die fees ondersteun het terwyl baie van die "coon-troepe" niks daarmee te doen wou hê nie - hulle het dit die "Fees van Haat" gedoop.

Die politiek rondom die Kaapse Klopse het ook dieper konnotasies vir Zane Adams, 'n bekende bruin musikant en produk van die Coon Carnival.

"In die eerste plek is die karnaval van sy oorsprong af 'n manier vir witmense om te lag vir die bruin ape wat in die strate rond paradeer met hul grimering en snaakse toertjies. Ek weet dit want ek was self 'n coon in die sestigerjare.

"Mense dink ons was opvoeders, maar dit is nie regtig wat ons was nie. Ons was skollies wat helder

kleure en geverfde gesigte gehad het. Mens sien nie baie drank nie - mens sien ook nie onmiddellik die effek van die drank nie. Dis seker die teenwoordigheid van die ouderlinge in die gemeenskap op die grandstands.

"Maar as iemand in groen en geel daar tussen die orange en blou troepe loop en met 'n mate van geweld uitgepluk moet word, dan kan dit net die effek van die vrug van die wingerd wees, of hoe?

"Niemand praat oor die geweld wat daarmee gepaard gaan nie. Niemand wys foto's van coons wat met hul uniform en grimering daar lê met 'n mes in die rug nie. Jy sien nooit die bloed op die coons se uniforms as hulle huis toe gaan nie. Die grimering verberg die dwelmen drankmistruik en die korrupsie van die kapteine nie."

Adams beweer die coons is 'n dekmantel vir misdaad en geweld omdat die troepe "deur gewetenlose kapteins en geldgierige kleremakers" uitgebuit word.

"Die kaptein beheer wie die uniforms maak, waar die materiaal gekoop word en hy verskaf die drank, dwelmmiddels en borgtog vir sy troepe. Die onderkapteins is soos marshals wat die troepe bymekaar hou, maar hulle moer ons met hul stokke. Dan is daar ook die bakleiery om die voorloper te wees omdat hy voorkeur geniet."

Adams praat verder oor die mites van die karnaval en wat gebeur in die troepe-kamer, waar almal vergader nadat hulle hul uniforms gekoop het by die kleremaker.

"Mense dink ons sit en drink gemmerbier en eet soetbeskuit terwyl ons ons grimering aansit en uniforms aantrek. Maar dis nie waar nie. Die tafel wat vir ons opsy gesit is in die troepe-kamer is vol drank en dagga en miskien 'n paar toebroodjies.

"En al wat ons oor praat is hoe ons die Dahomeys gaan moer, of die Sterling Stars se bekke gaan breek. Daarna gaan ons uit en ons marsjeer aspris in 'n ander bende se terrein en dan is daar natuurlik 'n bakleiery.

"Ek self het al deurgeloopt omdat ek kon sing en altyd die eerste prys gewen het. Ek is dikbek geskop en bloedneus geslaan al. Ek dink die Klopse moet afgeskaf word."

'n Ander bekende musikant, Basil Coetzee, deel nie Adams se gevoelens nie.

"Ek dink die karnaval moet bly - dis mos ons musiek en ons mense wat hulself kultureel uitdruk. Ons het die reg om dit te doen.

"Die geweld blameer ek op die stelsel. Hoe kan jy mense soos varke laat leef en dan nie verwag dat daar geweld moet wees nie? Maar ek dink dit is baie belangrik vir ons gemeenskap omdat dit historiese kontinuïteit gee en die musiek is die samesmelting van als wat in Suid-Afrika voorkom, nes die bruinmense self.

"Die musiek is 'n wonderwerk - as jy mooi luister kan jy die azhaan van die imam hoor soos hy mense roep om te bid, alhoewel mense lirieke soos 'Halima bak koesisters sonder suiker daarby' sing. Nee, die coon carnival is 'n baie diep ding. Ons kan dit nie verloor nie."

Nelson Mandela, Oliver Tambo en Walter Sisulu

'ANC neem weer inisiatief'

DIE ANC - voorstelle oor 'n veelpartykongres is geesdriftig ontvang deur drie waarnemers van die onderhandelingsproses en as 'n belangrike deurbraak en die ontlofting van 'n moontlike skaakmat-posisie beskryf.

Hulle sê die ANC het terselfdertyd daarmee vir die eerste maal in maande weer die inisiatief geneem en ook daarin kon slaag om sy uiters negatiewe beeld - veroorsaak deur interne politieke en organisatoriese probleme en 'n persepsie van aggressiewe onbuigsamheid ná die Desember-kongres - af te skud.

Dit is die menings van Khela Shubane, navorser van die Sentrum vir Beleidstudies aan die Universiteit van die Witwatersrand; Frederik van Zyl Slabbert van Idasa en professor Marinus Wiechers van Unisa. Shubane sê: "Met die voorstelle slaag die ANC opnuut weer om homself te hervestig as die party wat die morele hoë grond besit het."

"Die indruk van die ANC-dokument is dat dit gegiet is om

vorm te gee aan die gemeenskap in Suid-Afrika wat 'n sleutel-oomblik in die geskiedenis bereik het.

"Die verklaring staan in skrilte kontras met vorige 8 Januarie-verklarings oor die jare, wat deur aggressiewe retoriek gekenmerk is. Dis heel duidelik dat die ANC met die verklaring 'n groot aantal sake waaroor die regering baie sensitief is, in aanmerking geneem en probeer het om vrese te besweer."

Wiechers sê: "Alle krediet aan die ANC wat weer die inisiatief geneem het. Daardeur projekteer die ANC homself as doelgerig. As 'n organisasie wat weet wat hy wil. Terselfdertyd het dit konfrontasie ontloft, terwyl dit ook op sy eie mense en ondersteuners gerig is."

Hy meen ook dat daar twee belangrike aspekte van die ANC-verklaring is: "Met die veelpartykongres-voorstelle volg die ANC 'n strategie van plooibaarheid en buigsamheid."

"Daar is geen poging tot beleidsverskansing nie, terwyl dit

opsies vir homself en die regering skep. Ook oor die kwessie van 'n tussentydse regering.

"Tweedens volg die ANC opsigtelik 'n tweebaans-strategie. Tesame met die veelparty-voorstel, bly dit verbind tot massa-aksies, waardeur dit openbare druk op die regering kan uitoefen as dit die onderhandelingsproses sou vertraag.

Slabbert sê: "Ek dink die gedagte van 'n veelpartykongres is 'n uitstekende manier om vloeibaarheid en soepelheid in die huidige oorgangspres te bewerkstellig."

"Dit lyk na 'n skitterende poging om die dreigende impasse rondom 'n grondwetgewende vergadering, wat deur die ANC en ander groepe geëis word, die hoof te bied."

"Deur 'n besluit oor die aard en vorm van 'n grondwetgewende vergadering later uit te stel, word die geleentheid geskep dat ons die oorgangsfase kan beheer deur eers 'n proses van gedeelde verantwoordelijkheid tussen alle politieke groepe te loods."

Politieke waarheid vir blankes breek aan

DAAR is twee baie belangrike fasette vervat in die ANC se verklaring van 24 bladsye wat dié week uitgereik is.

Eerstens bied dit 'n grondslag om 'n skaakmat oor die verskille rondom 'n grondwetgewende vergadering en 'n tussentydse regering te ontloft, en dan is daar eweneens geen twyfel nie dat die jaar van politieke waarheid vir die blanke minderheid in 1991 gaan aanbreek. Op welke wyse en volgens watter formule ook al, die blanke parlementêre oppergesag sal aan 'n nuwe nierrassige politieke gesag onderhewig gestel word.

Die ANC-voorstel oor 'n veelpartykongres behels die volgende:

* Dit is die eerste fase in die grondwetlike proses. Dit behels nie die formele opstel van 'n grondwet nie en gaan die grondwetgewende vergadering vooraf.

* Alle politieke groepe moet deelneem en hulle moet self besluit oor die reëls en die samestelling daarvan (sien berig elders).

* Die kongres kan slegs byeengeroep word ná die regering die struikelblokke tot onderhandelinge teen nie later nie as 30 April verwyder het.

* Die volgende drie opdragte moet uitgevoer word: Die opstel van die breë beginsels waarbinne die besonderhede van 'n grondwet later uitgewerk sal word; die samestelling van die grondwetgewende liggaam wat die grondwet moet opstel, moet bepaal word; en die instelling van 'n tussentydse regering om toesig te hou oor die proses van oorgang totdat 'n nuwe parlement op die grondslag van 'n nuwe grondwet verkies is.

* Nadat die drie take afgehandel is, moet die kongres ontbind. Maar as daar deur 'n populêre mandaat goedkeuring verleen word, kan dit as 'n grondwetgewende liggaam, of as die tussentydse regering, of as beide voortgaan om te funksioneer.

Wat die voorstelle vir 'n tussentydse regering betref:

* 'n Oorweldigende saak word uitgemaak waarom die regering nie terselfdertyd deelnemer en skeidsregter van die proses kan wees nie.

* 'n Tussentydse regering met werklike staatsmagte moet so gou moontlik ingestel word om die oorgangs- en onderhandelingsproses te beheer, en om alle belangrike besluite daarvoor te neem.

* Dit sal verteenwoordigers van politieke partye betrokke in die onderhandelinge, dus ook die NP, insluit.

* Hoewel nie duidelik gestel nie, word geïmpliseer dat die regering in beheer bly van die dag-tot-dag-administrasie.

Mandela is optimisties oor die volgende fase

DIE ANC en die NP-regering het in die afgelope maand heel duidelik vordering gemaak in die bespreking van struikelblokke in die onderhandelingspad en in die bereiking van 'n onuitgesproke informele konsensus oor die volgende fase van dié delikate proses.

Dit blyk uit die hantering van sekere vrae tydens 'n perskonferensie van Nelson Mandela, die vise-president van die ANC, en sy verrassende optimisme oor die vooruitsigte van die onderhandelingsproses.

Die private gesprekke tussen Staatspresident FW de Klerk en Mandela die afgelope weke is dus besig om vrugte af te werp.

Mandela het opgetree tydens die bekendstelling van die verklaring van die uitvoerende bestuur van die ANC ter viering van die 79e verjaarsdag van dié organisasie.

Hier volg 'n paar vrae en antwoorde deur Mandela wat 'n interessante insig gee van wat werklik agter die skerms aan die gebeuris - die onlangse openbare konfrontasies en weder-sydse beskuldigings ten spyte.

Het die ANC-voorstel tot 'n veelpartykongres die verskille met die regering verminder?

Dit is duidelik dat die regering en die ANC nader aan mekaar beweeg het. Ons het oorspronklik die vredesproses geïnisieer en die regering het

positief daarop gereageer. Dit is baie duidelik dat ons nou nader aan mekaar beweeg het.

Die dokument maak geen werklike melding van onderhandelinge nie. Beteken dit dat dit nou by die venster uitgegooi is?

Dit is 'n baie ernstige fout om dit te sê. Onderhandelinge is nog steeds op koers. Dit is baie duidelik gemaak deur die raadplegende kongres van die ANC in Desember. Sedertdien het ons die regering ontmoet in 'n poging om sommige struikelblokke uit die weg te ruim. Maar die sentrale kwessie is: onderhandelinge is steeds op koers.

Is u optimisties?

Ek het niks om oor moedeloos te wees nie. Daar is die suksesse van die Grootte Schuur- en Pretoria-Minut. Niteenstaande ons verskille is ons optimisties dat ons net soveel vordering gaan maak as wat tydens daardie twee byeenkomste gemaak is.

Wat gebeur as die regering die ANC-else vir 'n tussentydse regering verwerp?

Onthou die regering het in die verlede verskeie standpunte ingeneem wat hulle sedertdien laat vaar het. Die belangrikste was die besluit vir jare om hoegenaamd nie met die ANC te praat nie. Ons het die onder-

Nelson Mandela

handelingsproses geïnisieer en verwelkom hul nuwe standpunt. De Klerk het na ons gesprekke met die regering in belang van die hele land die NP oorreed tot vreedsame onderhandelinge met ons. Net so sal die ANC aanhou om oor die kwessie van die tussentydse regering te bly opper.

Sal die ANC/SAKP-alliansie die veelpartykonferensie tesame of afsonderlik bywoon?

Daardie vraag is deur ons bespreek. Maar dit is 'n kongres van alle politieke partye en nie van alliansies nie. Daarom sal die ANC en SAKP dit as afsonderlike organisasies toespreek.

Opverskeie vrae of die regering wel die konferensie sal bywoon aldan nie, het Mandela geweier om bekend te maak wat hy en De Klerk bespreek het, behalwe om toe te gee dat dit wel in hul gesprekke geopper is. Maar hy het wel in 'n stadium half sarkasties gesê: "Ek het glad nie gesê die NP sal dit nie bywoon nie. Of het ek?"

Maar die snelle en warme verwelkoming van die ANC se aankondiging oor 'n veelpartykongres deur Gerrit Viljoen, die minister van Staatkundige Ontwikkeling, is 'n aanduiding dat daar reeds lank en diep hieroor tussen die twee partye gepraat is.

Nóú word die proses onomkeerbaar

Die African National Congress se jongste beleidsdokument het dié party se agenda vir 1991 deeglik uitgespel. Veral die vaste voorstel van 'n veelpartykonferensie wat moet lei tot 'n tussentydse regering en 'n grondwetgewende vergadering het heelwat optimisme gaande gemaak dat 1991 dalk 'n jaar van aksie gaan wees op die onderhandelingsfront.

HENNIE SERFONTEIN
vertel op dié bladsye meer, en het ook met politieke ontleders gaan gesels

DIE byeenroep van 'n veelparty-konferensie sal verreikende gevolge vir die huidige geskiedkundige oorgangsfase in die Suid-Afrikaanse politiek hê.

Die oomblik as so 'n konferensie formeel geloods word, beteken dit in werklikheid dat 'n onomkeerbare proses tot die instelling van 'n tussentydse regering begin het.

Dit is die menings van waarnemers soos Kehla Shubane, navorsers van die Sentrum vir Beleidstudies van die Universiteit van die Witwatersrand, prof Marinus Wiechers van Unisa en Frederik van Zyl Slabbert van Idasa.

Shubane sê: "Sou die regering die drie opdragte soos vervat in die voorstelle as grondslag vir 'n veelpartykongres aanvaar, sal dit beteken dat ons reeds ver gevorder het op die weg om beide 'n tussentydse regering en 'n grondwetgewende vergadering in te stel.

"Daarom is die veelpartykongres 'n belangrike instrument waarmee die ANC doeltreffende druk op die regering kan plaas om aan sy eise oor dié twee sake te voldoen."

Slabbert en Wiechers wys daarop dat sodra so 'n kongres begin werk, gesamentlike werkskomitees aangestel word om op bepaalde sake in te gaan. Dit behels beide die opdragte van die konferensie as ander sake van dringende belang.

Slabbert sê: "Die oomblik as dit gebeur, beteken dit die begin van 'n proses van gedeelde verantwoordelijkheid. Daardeur word wit en

Kehla Shubane

swart en verskillende politieke partye saam deel van 'n gemeenskaplike staatsmasjien en politieke beheerbevoegdheid."

'n Ontleding van die onderhandelingsproses toon aan dat Suid-Afrika besig is om spoedig vier fases of prosesse te betree. Sommige waarvan gedeeltelik gelyktydig sal geskied.

Dit beteken dat antwoorde en oplossings vir 'n hele klomp netelige kwessies gevind sal moet word.

Daar is die proses om die huidige struikelblokke in die onderhandelingspad uit die weg te ruim soos die kwessies rondom die gewapende stryd, politieke gevangenes en uitgewekenes. Dit is reeds al 'n geruime tyd aan die gang en moet voor 30 April afgehandel wees.

Tweedens is daar 'n vooraf-stadium voordat die veelpartykongres van die grond af kan kom. Dit is die proses van intense informele kontak en gesprek tussen verskillende partye om die reëls en samestelling daarvan te bepaal.

Die proses sal reeds saamval met die eerste stadium hierbo.

Dan volg die formele proses van die veelpartykongres self. Dit kan nie voor April begin nie. Die bogemelde deskundiges meen dis 'n

proses wat minstens 'n jaar sal duur.

Die daarstelling van 'n tussentydse regering is die vierde en laaste stadium.

In die stadium voor die loodsing van die veelpartykongres is daar heelwat netelige kwessies waarvan die knoop nog eers deurgelik moet word.

Soos: Wie gaan die kongres byeenroep? Op watter grondslag gaan bepaal word watter partye almal uitgenooi gaan word? Wat van die tuisland-regerings en paddastoel-partye wat die afgelope tyd skielik na vore gekom het? Hoe gaan bepaal word hoeveel verteenwoordigers elke party na die kongres mag stuur? Wat gaan die agenda en opdragte van

Marinus Wiechers

die konferensie wees?

Tydens die ANC-konferensie het Mandela herhaardelik gesê dat al dié sake vooraf in gesprekke onderling aangespreek sal word.

Wiechers meen daar is twee moontlikhede hoe so 'n konferensie byeenroep sal word. Hy sê: "Eerstens kan die ANC en die NP as die twee hoofpartye as sameroepers van die kongres optree. Sodra hulle dan byeenkom, besluit hulle self oor sake soos 'n voorsitter, reëls en 'n sekretariaat.

"Maar tweedens mag hulle besluit dit is

strategies beter om gerespekteerde onafhanklike persoonlikhede soos Oscar Dhlomo en Van zyl Slabbert te vra om die aanvoerwerk te doen en die partye in 'n kongres byeen te bring.

"Of Idasa van Slabbert of die Instituut van 'n Veelparty Konferensie van Dhlomo kan gevra word om die funksie te verrig en as sekretariaat op te tree.

Shubane meen omdat die ANC nou die inisiatief geneem het, dié organisasie so 'n konferensie kan belê. Maar hy meen ook dat Idasa, of manne soos Slabbert en Dhlomo, genader kan word om as tussengangers tussen die politieke partye in die vooraf fase op te tree.

Wiechers sê die sleutel is die suksesvolle werking van die veelparty-konferensie. "Daar word die belangrikste praktiese werk oor die opstel van grondwet reeds gedoen. En terselfdetyd groei uit sy werksaamheid die de facto en de jure tussentydse regering met oppergesag om bevele aan die huidige parlement en die dag-tot-dag-regering te gee.

"So 'n konferensie bepaal uiteindelik self sy eie agenda en opdragte. Sy werksaamhede vind plaas deur die skepping van gesamentlike werkskomitees - een vir elke aparte opdrag.

"Dan is dit heel waarskynlik om werkskomitees aan te stel om aandag aan dringende sake soos swart onderwys, behuising en plaaslike bestuur te gee.

"Die belangrikste komitee is die grondwetlike beplanningskomitee. Dit kan insluit die dringende aandag aan die afskaffing van steeds bestaande apartheidswetgewing, -strukture en -praktyke.

"Ewe belangrik is die komitee oor veiligheidswetgewing en die moontlike instelling van die neutrale vredesmag.

"Al dié komitees moet verslae voorberei en terugrapporteer oor elke saak aan die volle konferensie. Dit is 'n langsame proses en vertragsins kan om beide praktiese en strategiese redes voorkom.

Wiechers sê dit is belangrik dat die kongres daarin slaag om 'n groot mate van konsensus te bereik. "Dit kan dan die grondslag vorm vir 'n latere besluit volgende jaar dat ingevolge die ANC-voorstelle, die kongres omskep word in 'n tussentydse regering en 'n grondwetgewende vergadering. Mits 'n openbare mandaat verkry word.

Slabbert en Dhlomo dalk sleutelpersone

DIE name van Frederik van Zyl Slabbert en Oscar Dhlomo word nou ernstig op hoë vlak in regerings- en ander politieke kringe genoem as dié persone wat waarskynlik 'n sleutelrol in die ontplooiende onderhandelingsproses, hetsy as tussengangers of fasiliteerders, kan speel.

Die twee kan selfs as voorsitters van die komende veelpartykonferensie optree.

Dhlomo en Slabbert het dié week geweier om enige kommentaar daarvoor te lewer, maar na verneem word is hulle nog nie in dié verband genader nie.

Dit hang saam met allerhande vrae wat nou geopper word oor die praktiese implementering van die onderhandelingsproses en die sekerheid van die skep van 'n veelpartykongres in die nabye toekoms.

'n Permanente struktuur en sekretariaat moet ingestel word. In dié verband is persone soos Dhlomo en Slabbert noodsaaklik om so 'n sekretariaat te lei. Beide het uitgebreide ervaring van die politiek en onderhandelinge terwyl persoonlike integriteit oor die politieke spektrum

Oscar Dhlomo

aanvaar word.

Daarby het so 'n sekretariaat die dienste nodig van vooraanstaande onafhanklike grondwetkenners om as adviseurs op te tree. Die permanente regsadviseurs van die regering kan weens vanselfsprekende politieke besware nie deur die ANC gebruik word nie.

Dit is ewe belangrik dat in die komende begroting geld vir die finansiering van die veelparty-konferensie opsy gesit word.

Dit sluit in die vanselfsprekende salarisse van permanente adviseurs, fasiliteerders en ander personeel. Maar daarby kom die hele kwessie ook van vergoeding vir die afgevaardigdes van die partye en finansiële ondersteuning van die verskeie politieke partye self.

Die ANC wys daarop dat hulle tans self alle reiskostes moet betaal vir die gesprekke met die regering, terwyl die staat alle kostes van die NP-regering betaal.

Na verneem word is die regering terdeë bewus is van dié probleme en is besig om dringend aandag daaraan te gee.

Frederik van Zyl Slabbert

Suid-Afrika

48 meisies verkrag

Die Soweto Education Co-ordinating Committee (SECC) het dié week tydens 'n krisissvergadering bekend gemaak dat boewery, die erfenis van die politieke skoolopstande in 1976, hand-uit geruk het. Altesame 48 meisies is verlede jaar in Soweto op skoolgronde verkrag en 107 leerlinge is aangerand. Ses leerlinge is heeltemal vermink. Die SECC het ook bekend gemaak dat 33 kinders dood en 204 beseer is in geweld in Soweto in 1989.

PAC en ANC

Te midde van hernieude beskuldigings deur die PAC dat sy lede deur die ANC aangeval word, sterf 'n lid van die ANC en word die huise van vier PAC-lede in Munsieville afgebrand. Die PAC sê die ANC het 70 van sy lede uit dié Wes-Randse township verdryf.

Ucusa verwerp Boya

Die Urban Councillors' Association of SA (Ucusa) het 'n oproep van die voormalige burgemeester van Daveyton, Tom Boya, dat die swart plaaslike owerhede deur aangewese administrateurs vervang word, verwerp. "Ucusa verwerp die siening heeltemal. Lede van die swart plaaslike owerhede is demokraties deur die swart gemeenskappe verkies," sê Denys Lobi, nasionale organisierder van Ucusa.

12 mense dood

Twaalf mense is dood en een ernstig beseer in gevegte tussen beweerde Inkatha- en ANC-ondersteuners by Umgababa aan die Natalse Suidkus. Ongeveer 1 000 vlugtelinge van die Umgababa-, Mnini- en Mfume-gebied het by die Illovo-polisiekantoor gaan skuil.

Bop-polisie en ANC

Verskillende weergawes van die geweld wat dié na week by Braklaage in Bophuthatswana uitgebreek het, is deur die Bop-polisie en die ANC uitgereik. Volgens die Bop-polisie is drie mense dood nadat 'n groep mense vier huise in dié township gedurende die nag aangeval het. Die ANC beweer dat die aanvalle teen sy lede gemik was en dat die aanvallers deur die polisie bygestaan is.

Operasie Skildwag

Sakemanne verskaf die geld vir 'n polisiekantoor in die Smalstraat-deurloop in die Johannesburgse middestad waar toeriste hul dikwels heen wend. Die polisie verskaf die mense om dit te beman as deel van sy veldtog teen misdaad, Operasie Skildwag. Honderde gewapende polisiemanne, meestal te voet, patroleer die strate van die middestad.

Askari's op lughawens

Die ontplooiing van Askari's, gewese lede van die ANC wat hulle by die SAP aangesluit het, by lughawens is nie ongewoon nie, maak die polisie bekend. Dit is in reaksie op beskuldiging deur die ANC dat Askari's gebruik word om lede van die ANC wat die land binnekom, te identifiseer. Daar is niks sinister hieromtrent nie omdat dit geskied as deel van "normale polisiefunksies", lui 'n polisieverklaring.

Sersant vermoor

'n Polisie-sersant word in sy huis in Daveyton naby Benoni vermoor nadat sy vyf aanvallers hulle as familieledes voorgedoen het. Sy vrou word ongeskonde gelaat.

Man eis R30 000

'n Man van Sandton eis R30 000 vergoeding van die minister van Wet en Orde, Adriaan Vlok, omdat hy na bewering sonder enige rede deur die polisie in Wynberg, Sandton aangerand is. Masilo Matseke, 44, is in September verlede jaar na die Wynberg-polisie-

'Stop! The police force could use an energetic young man like you.'

The Star, Maandag 7 Januarie 1991

kantoor om 'n motorongeluk aan te meld. Volgens Matseke se prokureur is hy toe aangerand.

Groot droogte

Boerdery-vooruitsigte in groot gebiede van die land en in besonder in die somerreëvalgebiede is besig om sulke ernstige afmetings aan te neem dat die Suid-Afrikaanse Landbou-Unie 'n noodvergadering vir 16 Januarie belê om moontlike noodmaatreëls en hulpstrategieë uit te werk.

Doppers en May Day

Die Nasionale Sinode van die Gereformeerde Kerke in Suid-Afrika het hulself van, wat hul noem, die "anti-Christelike aspekte" van Werkersdag (1 Mei) gedistansieer. Volgens die sinode het Marxisme, sosialisme en satanisme 'n rol in die ontwikkeling van dié vaksiedag gespeel.

Strydbyl begrawe

Twee strydende faksies by Malukazi aan die Natalse Suidkus het ooreengekom om die strydbyl te begrawe na vredesonderhandelinge wat deur die polisie gereël is.

Werkers uitgegooi

Meer as 60 werknemers van Langeberg Foods in Messina word uit 'n gebou wat hul as hostel gebruik het, gegooi. Sonder enige heenkome moes hulle die nag in swaar reën deurbring.

Tambo en hekse

Die president van die ANC, Oliver Tambo, doen 'n beroep op stamleiers en tradisionele genesers om 'n einde aan hekserie te maak. Tambo sê apartheid het genoeg mense laat

sterf en mense moet ophou om mekaar om finansiële en ander redes in die naam van hekserie dood te maak.

TPA onttrek

Die Transvaalse Provinsiale Administrasie (TPA) besluit om aan samesprekings met die Thokoza Civic te onttrek. Dié samesprekings het ten doel gehad om die boikot rondom elektrisiteitsrekenings te beëindig. Volgens 'n woordvoerder het die TPA onttrek omdat die Thokoza Civic "nie in goeder trou opgetree het nie".

Wêreld

Staatsgreep misluk

Die weermag van Haiti het die staatsgreepoggang van die gewese hoof van die gevreesde Tontons Macoutes-militia, wat die presidentiële paleis oorgeneem het en president Ertha Pascal Trouillot vir 14 uur as gyselaar aangehou het, onderdruk.

Ongemaklike ontmoeting

Die eerste beleidsontmoeting tussen die Sowjet-Unie en Suid-Korea begin dié week in Seoel. Die ongemaklike ontmoeting word oorskadu deur berigte dat Moskou die slagoffers van KAL vlug 007, wat in 1983 deur Sowjet-vegvliegtuie afgeskiet is, veras het.

Regse soek vrede

Die pas verkose regsgesinde president van Guatemala, Jorge Serrano, verbind homself dié week daartoe om sy land "reg te ruk". Hy beskou sy weghol-oorwinning as 'n mandaat

om menseregte-vergrype teen te werk en vrede met linkse rebelle-groepe te soek.

Kernverbod?

Pres Mikhail Gorbatsjof van die Sowjet-Unie sê hy is gereed om 'n omvattende verbod op kerntoetse te plaas indien die VSA bereid is om dieselfde te doen.

Somaliese onrus

Sowel buitelanders as Somaliërs vlug uit Mogadishoe na hernieude gevegte tussen regeringsmagte en rebelle in die Somaliese hoofstad. Pandemonium bars los op die Mogadishoe-lughawe toe 105 paniekbevange inwoners deur 'n veiligheidskordon breek en op twee Italiaanse vliegtuie klim. Altesame 143 buitelanders is na veiligheid geneem.

Heersersklik

Die regerende Zanu-PF-party in Zimbabwe dien net die belange van 'n heersersklik en nie dié van die massas nie, sê die Zimbabwe Eenheidsbeweging, 'n opposisieparty in die land. Die party sê hy gaan die land nog regeer omdat Zanu-PF nie daarin kon slaag om sy beloftes aan die massas na te kom nie. In 'n tussenverkiesing vir die stadsraad van Harare behaal die party egter net 270 stemme teen die 1 430 van die regeringskandidaat.

Belge vry

Vier Belgiërs wat meer as drie jaar lank in Libanon as gyselaars deur 'n Palestynse groep aangehou is, word vrygelaat en toegelaat om na 'n "vriendelike land" te vertrek.

Ekstremiste uit

Vier verdagte "Palestynse ekstremiste" word deur die Israeliese owerheid uit die besette Gazastrook gesit en na Libanon gebring.

Taktiese verandering

Rebelle van die Patriotiese Front van Rwanda maak daarop aanspraak dat hulle 20 regering-soldate in twee aanvalle doodgemaak het. Dit volg op 'n verandering in militêre taktiek van direkte konfrontasie na mobiele guerrilla-oorlogvoering.

Optog in Lusaka

Meer as 5 000 ondersteuners van die Beweging vir Veelparty-demokrasie in Zambië, die hoof-opposisieparty vir pres Kaunda se regering, hou 'n optog deur die strate van die hoofstad, Lusaka, om die beëindiging van die land se eenparty-stelsel te vier. Hulle word luid aangemoedig deur omstanders en motoriste wat hulle toeters blaas.

Koevoet kry geld

'n Ampelike komitee gaan teen die einde van Maart R36 miljoen uitbetaal wat deur die SA regering beskikbaar gestel is aan voormalige deelnemers aan die Namibiaanse grensoorlog. Die SA verteenwoordiger in Windhoek sê die komitee is met praktiese probleme met die finale verspreiding van die uitbetalings besig. Lede van die SWA-gebiedsmag, die ontbinde polisie-eenheid Koevoet en Swapo se Plan-guerrillas wat voltyds in dié magte gedien het, sal in aanmerking kom vir uitbetalings, op voorwaarde dat hulle fisies teenwoordig is om hul gratifikasie in Namibia te ontvang.

Mugabe kom by

Pres Robert Mugabe van Zimbabwe sê hy het die idee van 'n eenpartystaat vir sy land laat vaar.

150 gedeporteer

Meer as 150 Mosambiekse immigrante is onlangs in Harare bymekaar gemaak en terug Mosambiek toe gedeporteer nadat die owerhede uitgevind het hulle word of onwettig van werk voorsien, of is op soek na werk.

Sunday Times, 6 Januarie 1991

'Ons het 'n keerpunt bereik'

Die minister van Onderwys en Ontwikkelingshulp, Stoffel van der Merwe, praat met **CHRISTELLE DE JAGER** oor dié week se swart matriekuitslae en die jaar vorentoe

Stoffel van der Merwe

Wat was jou eerste reaksie op verlede jaar se slaagsyfer van 36 persent, die laagste in die geskiedenis?

My eerste reaksie was 'n aangename reaksie in dié sin dat ek erger verwag het. In 'n stadium het ek gevrees dat dit so laag as 15 of 20 persent sou wees.

Wat het die prentjie verander?

Die gesprekke wat ek in Augustus en September met die National Education Co-ordinating Committee (NECC) gehad het, was deurslaggewend. Ons het die eksamen bespreek en die NECC het besluit al is hulle nie heeltemal tevrede met wat ek doen nie, hulle hul gewig agter die voorbereiding vir die eksamen sou gooi. Die besluit wat ons geneem het - waarvoor ek persoonlik baie hard geveg het - dat leerlinge met meer as 20 persent die eksamens sou kon herskryf, het ook baie gehelp.

Wie blameer u vir die ramp? U het verskeie redes gegee vir die swak slaagsyfer, maar niks gesê van die Departement van Onderwys en Opleiding se rol nie.

Natuurlik is ons nie skuldvy nie, maar met die uitsondering van die handboek-storie, het die departement verlede jaar in alle ander opsigte ten minste so goed presteer soos in vorige jare. Daarom sê ek die daling van ses persent is nie in die eerste plek toe te skryf aan die departement nie.

Dit klink asof u meestal die onderwysers blameer?

Dit is seker so. Dit is die eerste jaar waarin onderwysers deelgeneem het aan die ontwriging, en die slaagsyfers toon dat waar onderwysers nie gestaak het nie, soos in Natal, uitslae verbeter het. Maar hier moet ek dit ook duidelik stel, dit is nie al die onderwysers nie, net 'n sekere element onder hulle.

Wat van die slaagsyfers in vorige jare wat meestal onder 50 persent was? Is u tevrede daarmee?

Natuurlik nie. Vorige slaagsyfers was ook heeltemal onbevredigend. Daar is probleme met die struktuur van onderwys en ook aan die kant van die departement. Kyk, daar is party moedswillige ouens in die DOE ook, paternalistiese ouens wat nie beweeg nie, wat vassit in die houding van Bantoe-opvoeding.

Het die houding in die DOE oor die jare verander?

Ja, heeltemal. Om die waarheid te sê, die benadering is selfs nou, in Januarie 1991, heeltemal anders as in Januarie 1990.

Waarom skryf jy dit toe?

'n Gewelddige klomp politieke arbeid is gedoen. Ek het baie met die departement gestoei en ook met baie politieke en gemeenskapsorganisasies gesels. Dit was ook die eerste jaar dat ons met die NECC praat en daar is nou baie meer begrip vir mekaar.

Hoe het dit 'n praktiese verskil gemaak?

Die DOE het in Junie verlede jaar die belangrike besluit geneem om nie-diskriminerende, gemeenskapsopvoeding as hulle uitgangspunt te aartvaar. Ek wens net ons het lank gelede die benadering van volledige gemeenskapsbetrokkenheid by swart onderwys ingebring, in plaas van die paternalistiese, voorskriftelike houding van voorheen. Ek dink dit is die sleutel tot sukses.

Wat van die jaar vorentoe? Kan ons nog 'n skok-uitslag verwag?

Dit klink miskien snaaks, maar ondanks verlede jaar se lae slaagsyfer, is ek vir die eerste keer hoopvol oor die toekoms. Ek dink ons het 'n keerpunt bereik.

Wat laat jou so voel?

Benewens die verandering in houding aan die kant van die departement en die veranderde politieke klimaat, het daar gedurende verlede jaar 'n nuwe gees ontwikkel in die gemeenskappe wat ons dien. Teen die einde van verlede jaar was daar tekens onder almal - politieke organisasies, ouers én leerlinge - van 'n gees van toewyding tot die skep van 'n kultuur vir effektiewe onderwys.

Daar was tog verlede jaar ook 'n Terug Skool Toe-veldtog. Wat is die verskil?

My gevoel is dat verlede jaar se veldtog vir sommige groepe en mense eerder 'n vyandige politieke strategie was om te wys dat die DOE nie die situasie kan beheer nie. Die jaar is die klem definitief op opvoeding.

Wat gaan die DOE van hulle kant doen om die regte klimaat te skep?

Ons sal graag saam met die gemeenskap wil werk om sekuriteit en dissipline in skole te verbeter en op te tree teen intimideerders, bendes en probleem-onderwysers wat dronk is of leerlinge seksueel aanrand. Maar ons moet ooreenkom oor wat toelaatbaar is en wat nie, sodat ons nie as outoriter gesien word nie. Ons is ook besig om ons mense heropleiding te gee oor die bestuur van skole en die bestuur van konflik in skole.

Is die uiteindelijke oplossing nie die skep van een onderwysdepartement nie?

Onderwys is duidelik 'n sensitiewe saak vir almal in Suid-Afrika. Die hele toekoms daarvan is iets wat op die hoogste politieke vlak onderhandel moet word, maar tot daar besluite hieroor geneem is, is my onmiddellike verantwoordelikheid om die beste opvoeding moontlik aan swart leerlinge te gee.

Kan ons dié jaar 'n onderwysramp afweer?

DIE swakste swart matriekuitslae nog - ondanks 'n jaar waarin daar gereelde oproepe deur politieke leiers en organisasies was dat kinders moet gaan leer - het die swart gemeenskap dié week getref.

Die voorlopige uitslag, wat na verwagting nog verder gaan daal, is dat net 36,4 persent van die 233 411 kandidate landwyd, insluitende die selfregerende state, geslaag het. Van dié het het 17 397 matriek met universiteitstoelating verwerf.

Maar in teenstelling met vorige jare word die oorsaak vir die ramp deur gemeenskap- en politieke organisasies, opvoeders en ouers aan verskeie faktore toegeskryf, en is dit nie net apartheid en die regering wat beskuldig word nie.

'n Gebrek aan dissipline, politieke ontwriging by skole, stakings deur onderwysers, apartheid en die Departement van Onderwys en Opleiding (DOO) word almal gedeeltelik beskuldig, maar veral onderwysers word skerp gekritiseer.

Die PAC, Azapo, die DOO, verskeie vooraanstaande opvoeders en gemeenskapslede het die politieke ontwriging van skole geblameer. Die ANC en die National Education Co-ordinating Committee (NECC) plaas steeds die blaam op die apartheidstelsel.

Daar is egter 'n straaljie van hoop - 1991 is as die "Jaar van Opvoeding" benoem deur alle politieke en gemeenskapsorganisasies, asook die regering, en dit kom voor asof daar van alle kante 'n vasbeslotenheid is om weer 'n kultuur van effektiewe opvoeding te skep.

Vernon Zulu, die ma van 'n seun wat dié jaar in matriek is, sê die jaar moet daar geen boikotte, wegblyksies of stakings in die skole wees nie.

"Kinders moet skool toe gaan om te leer, en die onderwysers moet daar wees om hulle te leer. Verlede jaar was daar 'n algehele gebrek aan dissipline. Die kinders het in die strate rondgedrentel en gedoen net wat hulle wou."

Zulu meen die onderwysers is grootliks te blameer vir die jaar se swak uitslae as gevolg van hulle staakaksies. "Ek weet die onderwysers het probleme, maar hulle het mos nou leiers. Hulle moet na die leiers toe gaan en die leiers moet hulle probleme aanspreek."

Die voortdurende ontwriging van

Verlede jaar is die swart matrikulante se slaagsyfer van 40,9 persent met skok begroet en as 'n ramp vir swart onderwys in die land beskou. Dié jaar is die voorlopige slaagsyfer vir 1990 slegs 36,4 persent, die swakste in die geskiedenis. Wat het gebeur en kan die situasie verbeter, of gaan die jaar nog 'n skok-uitslag lewer? **CHRISTELLE DE JAGER** stel ondersoek in

skole sedert 1984 deur politieke optrede soos boikotte het gelei tot 'n algehele aftakeling van dissipline, sê Wilkie Kambule, die rektor van die Pace College of Education in Soweto.

"Kinders en skole moet nie gebruik word vir politieke gevegte nie. 'n Kultuur van gewoontes is geskep wat opvoeding nie bevorder nie. Dit is baie makliker om dissipline af te breek as om dit weer op te bou."

Kambule meen tog dat die situasie omgekeer kan word as ouers en onderwysers saam werk om dissipline te herstel. Ouers moet hulle onverskillige houding staak en onderwysers moet professioneel optree en nie deelneem aan stakings nie.

Hy sê dit is veral die ouers wat 'n sleutelrol te speel het in die handhawing van dissipline. Daar is reeds so 'n gebrek aan dissipline dat onderwysers dikwels bang is om kinders te dissiplineer. Net die steun van ouers kan dit weer regstel, sê Kambule.

"Kinders mag miskien teen dissipline vasskop, maar eintlik hou hulle daarvan. Dit laat hulle veiliger voel."

Sally Motlana, president van die Black Housewives League, stem saam dat ouers 'n sleutelrol het om te speel. "Sedert 1985 is kinders deur verskeie gebeure soos boikotte, wegbly-aksies en algemene ontwriging gereeld uit die skool gehou. Dit was 'n fout. Dinge het handuit geruk en niemand wou die verantwoordelikheid aanvaar om dit weer onder beheer te bring nie."

Motlana sê ouers moet seker maak dat hulle kinders regtig skool toe gaan, en hulle moet dissiplinêre aksies deur onderwysers steun.

"Kinders moet nou begin leer. Dit is belangrik vir ons toekoms in Suid-Afrika. Wie wil nou gelei word deur 'n klomp domkoppe wat nie

kan skryf nie?"

Onderwysers, sê Motlana, moet ook nie staak en saam met leerlinge in sjebeens drink nie.

Die South African Democratic Teachers' Union (Sadtu) het dié aantygings teen onderwysers "belaglik" en 'n ontduiking van die "ware probleme" genoem.

Sadtu-president, Shepherd Ndladlana, sê diegene wat hulle staakaksies kritiseer, moet verstaan dat onderwysers opvoedingswerkers is en as hulle werkstoestand onbevredigend is, hou hulle die reg voor om te staak oor dié sake.

"Ons pleidooi aan die gemeenskap- en politieke organisasies wat ons nou aanval is dat hulle moet oesien dat ons werkstoestand reg is. Dan hoef ons nie te staak nie."

Ndladlana sê daar moet ook begrip daarvoor wees dat onderwysers in die verlede onder baie moeilike omstandighede hul bes probeer het.

"Maar niemand het ooit vir ons regte of probleme geveg nie. Ons het altyd in die middel van die regering en die gemeenskap gestaan en is as deel van die establishment beskou. Politieke organisasies het dus nie vir ons opgetree nie.

Ndladlana het egter beklemtoon dat Sadtu die Jaar van Opvoeding steun en hulle bes sal doen om daarmee te help. Sadtu is ook tans besig om 'n dissiplinêre kode vir onderwysers op te stel.

Só lyk 1990 se uitslae

Kleurling: 79,4 persent (17 721 leerlinge) slaag teenoor 72,7 persent (16 475) in 1989. 22 315 kandidate skryf die eksamen vergeleke met 22 666 in 1989.

Indiër: 95 persent (13 816 leerlinge) slaag teenoor 93,59 persent (13 282) in 1989. 13 816 kandidate skryf die eksamen, vergeleke met 13 282 in 1989.

Swart (Departement van Onderwys en Opleiding Skole, asook skole in die selfregerende gebiede): voorlopig 36,4 persent (81 746 leerlinge) slaag teenoor 40,9 persent (78 134) in 1989 (die voorlopige uitslag was 42,4 persent in dieselfde tydperk verlede jaar). 233 411 skryf die eksamen vergeleke met 193 162 in 1989.

Wit (net regeringskole): 94,97 persent (65 501 leerlinge) slaag teenoor 96 persent (67 825) in 1989. 68 968 kandidate skryf die eksamen vergeleke met 70 666 in 1989.

Private sektor moet inspring

DIE private sektor moes in die verlede dalk aansienlik meer gedoen het om die negatiewe uitwerking van die apartheidstelsel op onderwys teen te gaan, sê Theo van den Bergh, Toyota se groepdirekteur vir personeel en nywerheidsbetrokkings.

"Tot onlangs is onderwys egter nie beskou as 'n betekenisvolle rol van die handel en nywerheid nie. Dit is egter belangrik dat die private sektor nou besef dat dit een van sy hoofdoelwitte moet wees om 'n konstruktiewe rol te speel in die daarstelling van 'n onderwysstelsel wat verder strek as bloot die bevrediging van die werkbehoefes van die private sektor self," sê Van den Bergh, ook direkteur van die Onderwysraad van die Private Sektor.

"'n Stelsel moet geskep word wat die aspirasies van al die betrokkenes sal bevredig, en nie dié van die politici nie. Dit sal wysheid, volwassenheid, verantwoordelikheid en 'n ewewigsin vereis."

Van den Bergh sê korporatiewe en maatskaplike verantwoordelikhedsprogramme, doeltreffende werknemer- en gemeenskapskaking, geletterheidsopleiding en beurs- en onderwysskemas is sake waaraan die private sektor aandag moet gee.

"Ons moet dit in gedagte hou dat die omgewing waarin kinders grootgemaak word en die geriewe wat aan hulle beskikbaar is, 'n uitwerking het op die wyse waarop hulle op skool presteer. Ons moet weë ondersoek om op die gebied van behuising te help ten einde te verseker dat aan die kinders die beste moontlike geleentheid gebied word," sê Van den Bergh.

'n Jaar van hoop

Die neerslagtigheid wat teen die einde van 1990 in ons land begin posvat het, het hopelik reeds begin lig.

Ons glo dit gaan 'n opwindende jaar wees, al gaan dit nie maklik wees nie. Die ys is nou gebreek. Nou kan ons almal positief begin werk aan die demokratisering en normalisering van ons gemeenskap en ons kan boikotte, sanksies en ander maatreëls wat ons van mekaar en van die buiteland geïsoleer het, agter ons kry. Vrye Weekblad is vasbeslote om in 1991 'n aktiewe en positiewe rol te speel in die sake van ons land. Gesaghebbendheid, geloofwaardigheid, balans, vreesloosheid, integriteit en uitstekende joernalistiek is vanjaar ons sleutelwoorde.

Ons wil graag hê jy moet elke week dié pad saam met ons loop. En die beste manier om dit te doen, is om in te teken op Vrye Weekblad sodat dit by jou huis afgelewer word of per pos aangestuur word.

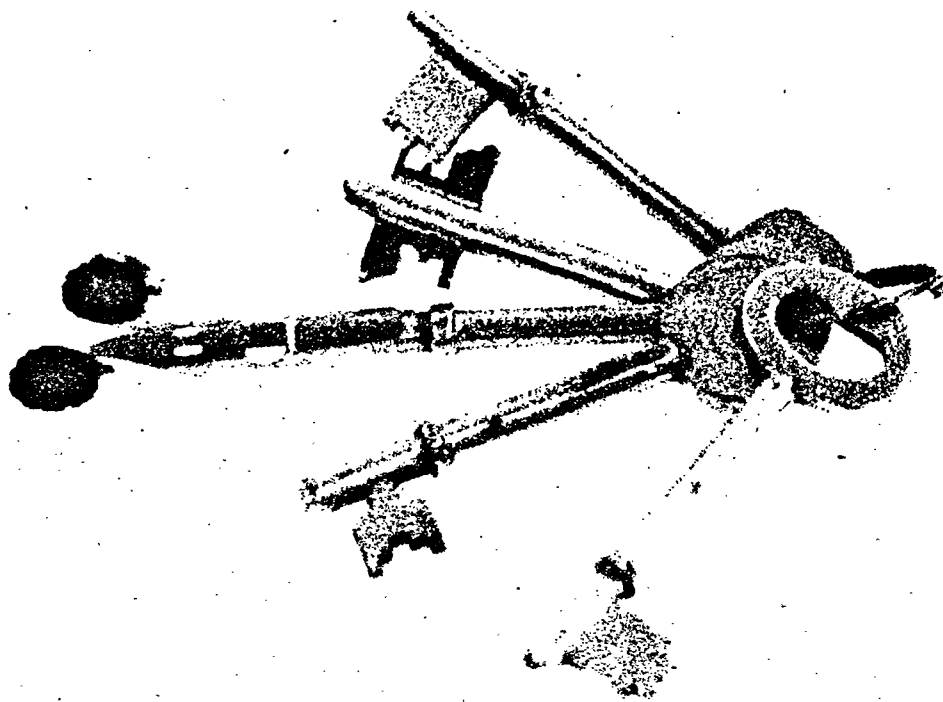
Die tyd daarvoor is nou, want binnekort gaan ons die verkoopprijs moet opstoot. Tot dan het ons 'n baie spesiale aanbod: R57 vir 'n jaar (gewone prys: R75); en en R30 vir ses maande (gewone prys: R40). Dit sluit AVB en afleweringkoste in. Vul dus dadelik die vorm hieronder in en stuur aan Vrye Weekblad Verspreiding, Posbus 177, Newtown 2113.

Ek wil op Vrye Weekblad inteken vir:

Twaalf maande ses maande
en sluit hierby 'n tjek/poswissel vir R__ in.

Naam _____

Adres _____

Vrye Weekblad

Jou sleutel tot die Nuwe Suid-Afrika

Nuwe diensplig-krisis kom

Nuwe raaisels het na vore getree met die openbare weiering deur drie dienspligtiges om vir die Januarie-inname van die SAW aan te meld. Dit kom voor asof jy beter af is as lid van Umkhonto we Sizwe as wanneer jy 'n dienspligweieraar is. CHRISTELLE TERREBLANCHE stel ondersoek in

IN die lig van politieke ontwikkelinge sedert veral die ondertekening van die Pretoria Minuut het die onversetlike houding van die nuwe geslag dienspligweieraars opeens talle teenstrydighede in die regering se beleid jeens politieke affiliasie begin uitwys.

Gestel jy is 'n politieke uitgewekene wat van die regering se amnestie-aanbod gebruik wou maak om na Suid-Afrika terug te keer. Jy is toevallig swart en 'n lid van die ANC. Jou amnestie word toegestaan en jy keer hopelik sonder te veel probleme terug.

Sou jy egter by jou aankoms verklaar dat jy 'n lid van Umkhonto we Sizwe (MK), die ANC se gewapende vleuel is, maak jy jou steeds skuldig aan 'n oortreding en sal jy waarskynlik vervolgt word. Uiteindelik kan jy selfs 'n politieke gevangene word.

Dan is jou kans nog steeds groot om ingevolge verdere onderhandelinge gou weer vrygelaat te word, veral as jy geen aksie namens MK uitgevoer het nie.

Maar gestel jy is 'n blanke uitgewekene wat vrywaring ingevolge die onderhandelinge gekry het en jy keer na die land terug, sal jy heel moontlik vir diensplig opgeroep word. Of jy nou 'n gewone gewetensbeswaarde is of politieke besware teen diensplig in die SAW het, en weier, maak jy jou skuldig aan 'n oortreding kragtens die Verdedigingswet.

Sou jy in die hof skuldig bevind word aan weiering, sal jy waarskynlik gevangenisstraf opgelê word. Die Gevangenisdiens het gewetensbeswaardes tot dusver as gewone kriminele behandel en nie as politieke gevangenes nie. Jy sal gevolglik ietwat slegter af wees as jou swart mede-terugkerende wat politieke

gevangene-status geniet.

Nog 'n hipotese word geopper: Gestel jy is blank en verklaar na jou aankoms dat jy 'n lid van MK is. Wat gaan die regering dan met jou doen? Word jou MK-status of jou dienspligtigheid oor die hoof gesien?

Magnus Malan, minister van Verdediging het reeds verklaar dat blanke ANC-lede ook vir diens, lig in aanmerking kom. By ander geleenthede het die minister dit egter duidelik gestel dat daar geen moontlikheid bestaan dat die bevrydingsleërs, soos MK, met die SAW geïntegreer kan word nie.

"Dit lyk asof die regering op middel-termyn wil voortgaan met 'n blanke weermag om sy beheer so sterk moontlik te behou," sê Chris de Villiers van Johannesburg, voorsitter van die End Conscription Campaign (ECC).

Hy beskou die tien blanke uitgewekenes wat onlangs teruggekeer het om die weermag oor hul diensplig-oproep uit te daag, as baie braaf. "Ons meen die regering het hulle opgeroep om die grootskaalse terugkeer van uitgewekenes te probeer verhinder."

Sowat 300 name verskyn op die lys van die Committee of South African War Resisters (Cosawr), wat in die buiteland saamgestel is. Dit word beskou as 'n druppel in die emmer van mense wat die land verlaat het om diensplig te ontduik.

Drie van van die tien Coswar-lede wat in Desember verlede jaar na Suid-Afrika teruggekeer het, is opgeroep. Francois Krige is vir die Januarie-inname opgeroep en het Maandag by Wingfield in die Kaap aangemeld. Hy is egter na Potchefstroom verwys, waar hy Woensdag 'n vorm geteken het waarin hy erken dat hy nie diensplig wil doen nie.

'n Lid van die nuwe geslag dienspligweieraars, Francois Krige (middel), by twee lede van die ou geslag, Douglas Torr (links) en David Bruce (regs)

"Daarmee het ek 'n soort skuld-erkenning bekragtig," sê hy. "Die doel is om die regsproses te bespoedig, want ek sal binne ses maande vervolgt moet word."

Volgens Krige is dit interessant dat hy nie in detensie-barakke gegooi is om voor 'n krygsraad te verskyn nie. Die saak is dadelik na die hof verwys.

Kragtens die Verdedigingswet kan weiering met anderhalf maal die dienspligtydperk in die tronk gestraf word, wat steeds 'n maksimum van ses jaar beteken. Die vonnis was voorheen verpligtend, maar sedert 'n Appèlhof-uitspraak verlede jaar, het landdroshowe diskresie in die oplegging van vonnis.

"Ons het spesifiek teruggekeer om die teenstrydighede in die regering se beleid jeens dienspligtiges uit te wys," sê Fritz Joubert, wat vir die Julie-inname opgeroep is.

"Die gevoel was dat ons niks uitrig om in die buiteland te bly nie, terwyl ons die weermag hier kan konfronteer. Hoewel mense nie openlik met MK-status te koop loop nie, sou dit byvoorbeeld 'n dienspligweieraar se hofspraak aansienlik kan swaai as 'n taktiese skuif," verduidelik hy.

Eerw Alan Storey, 22, van die Metodiste-kerk het ook dié week geweier om vir diensplig by die Nasrec-skouterrein buite Johannesburg op te daag. Hoewel hy sy besware hoofsaaklik op gewetensoorweging grond, weier hy om die sagte opsie van godsdienstige beswaar te volg, soos talle voor hom.

Die Verdedigingswet maak voorsiening vir alternatiewe diensplig vir universele pasifiste en ander godsdienstige weieraars.

Storey sê hy glo nie godsdienstige besware gee mense 'n monopolie op die alternatiewe nie. "My weiering... spruit nie uit 'n gebrek aan liefde vir my land nie," verduidelik Storey in 'n verklaring.

"As daar 'n opregte, alternatiewe manier van kreatiewe diens binne nie-gewelddadige strukture in die gemeenskap was en as dit vir almal toeganklik was, sou ek sonder enige huiwering myself aan so 'n nie-gewelddadige en skeppende diens toegewy het".

Sy besware is ook teen die gewelddadige aard van die apartheidstelsel wat volgens hom endemies geword het.

Nan Cross, lid van Storey se ondersteuningsgroep meen die vervolging van Storey sal 'n vraagteken plaas by pres FW de Klerk se oproep vir 'n verbintenis tot nie-gewelddadigheid deur almal. Ook hy het 'n erkenning van skuld gedoen en sal waarskynlik binne ses maande in die hof verskyn.

Nog 'n politieke gewetensbeswaarde, Warren van Rooyen, het Woensdag geweier om vir diensplig in Port Elizabeth aan te meld. Hy het ook aangedui dat hy bereid is om tronkstraf vir sy oortuiging uit te dien.

Intussen het sowel Coswar as die ECC met die ANC begin onderhandel oor die moontlikheid om die lot van gewetensbeswaardes op die agenda van samesprekinge met die regering te plaas.

De Villiers van die ECC sê die groep staan 'n soort spesiale amnestie vir weieraars voor, aangesien die normale vrywaring vir politieke gevangenes en uitgewekenes duidelik nie vir hulle voorsiening maak nie.

"Dit is tog voor die hand liggend

dat ANC-lede nie in die SAW sal wil dien nie," beklemtoon hy.

Joubert sê: "As ANC-lid was die SAW nog altyd die vyand. Om nou daarin te gaan dien gaan teen die grein van alles waarvoor ek nog altyd geveg het. Daarom stel ek ook geensins in alternatiewe diensplig belang nie."

Hy het saam met die ander nege uitgeweke dienspligtiges geweier om vrywaringsvorms vir politieke amnestie in te vul, aangesien dit hulle nie teen diensplig sal vrywaar nie. Die keurdatum vir aansoek om vrywaring was 15 Oktober verlede jaar en politieke oortredings sedert die datum kom geensins in aanmerking nie.

In 'n verklaring oor die jongste weieraars sê die ANC: "In die tydperk van oorgang, te midde van alle pogings om die vredesproses te laat slaag, is dit te betreure dat die SA Weermag nog nie verpligte militêre diensplig afgeskaf het vir 'n weermag wat apartheid se aggressiewe destabilisasie van Suider-Afrika en onderdrukking in die townships gedien het nie."

Tien Yanks wil nie veg in Golf

BONN - Amerikaanse weermagowerhede in Duitsland het dié week amptelik verklarings van tien soldate ontvang waarin hulle hul gewetensbesware teen diens in die Persiese Golf uiteensit, volgens 'n woordvoerder van die weermag in Heidelberg.

Op beskuldiging dat verskeie soldate gedwing is om na die Golf te gaan, het die woordvoerder gesê regulasies vereis dat gewetensbeswaardes verklarings oor hul besware eintlik eers doen nadat hul eenhede in Saoedi-Arabië aangekom het.

Van die tien gevalle wat in Duitsland geregistreer is, is vyf reeds na die Golf gestuur, maar die ander vyf is nog in Duitsland. Amerika het meer as 300 000 troepe in die Golf-gebied.

Die aansoek word op die normale wyse geprosesseer, het hy bygevoeg. Die woordvoerder het gesê hy weet nie hoeveel gevalle van gewetensbeswaar aangemeld is deur troepe in die Golf nie.

'n Amerikaanse vereniging wat hulp aan gewetensbeswaardes bied, het gesê oproepe is ontvang van meer as 300 soldate in Duitsland om navraag te doen oor maniere om diens in die Golf te ontduik. Volgens dié vereniging is baie soldate teen hul sin na die Golf geneem.

Die weermagwoordvoerder sê sulke oproepe kan nie buite rekening gelaat word, maar het bygevoeg dat die betrokke soldate nie noodwendig van plan was om opdragte te verontsaam nie. - AFP.

Eerw Alan Storey... weler om die sagte opsie van godsdienstige beswaar te gebruik

Kan die mensdom dié oorlog bekostig?

ONDER 'n bloedig-warm son in die Midde-Ooste maak twee leërs hul gereed vir oorlog in die woestyn. Meer as een miljoen soldate, 8 000 tanks en 2 500 vliegtuie is gereed vir die grootste militêre stryd sedert die Tweede Wêreldoorlog.

Aan die een kant van die grens wag 600 000 Irakse soldate, gesteun deur die vuurkrag van 5 500 tanks, 700 vliegtuie en 800 missiele. Dis 'n militêre masjien, het pres Saddam Hoesein sy landgenote belowe, watenige stryd om Koeweit kan wen.

Aan die ander kant is byna 400 000 Amerikaanse soldate, gesteun deur nog sowat 150 000 soldate uit vyftien lande, 3 800 tanks, 1 700 vliegtuie en 130 oorlogsskepe.

Militêre kenners glo die Irakse soldate is oorlogshard na die stryd teen Iran, goed toegerus vir 'n woestynoorlog en fanaties en gereed om te sterf vir hul saak. Heelwat van Irak se pantservuiss is verouderd en die lugmag swak toegerus.

Daarvoor staan die tegnologie-gevoerde magte van die geallieerde koalisie. Sy wapentuig is van die heel modernste, beste en dodelikste.

Daar word gesê dat Irak dié oorlog, wat ook al gebeur, nie kan wen nie. Irak bestaan maar uit 17 miljoen mense en hulle is hoegenaamd nie as 'n eenheid agter Saddam saamgesnoer nie. Dit sal wees soos 'n weermag uit Wêreldoorlog Twee wat 'n weermag uit Wêreldoorlog Een aanval.

Die voorsitter van die Amerikaanse Komitee oor Gewapende Magte, Les Aspin, wát glo dat indien die geallieerde Magte in die Golf toegelaat word om met volle mag aan te val, die oorlog binne 'n week oor sal wees met so min as 500 verliese aan Amerikaanse kant.

Maar daar is ook diegene wat meen dat indien die Irakse weermag 'n eerste aanslag kan oorleef en onder die Amerikaanse bomwerpers kan uitbly, hy met sy miljoen fanatieke soldate, gehard en gebrei deur die oorlog met Iran, 4 000 tanks en 700 vliegtuie vir 'n lang en uitgerekte stryd mag sorg.

Kortom: alleen die lug-vuurkrag wat in die Midde-Ooste saamgestrek is, is gesamentlik groter as die Duitse aanslag op Brittanje wat Londen in puin gelê en die daaropvolgende Geallieerde teen-aanslag wat Duitse stede soos Dresden en Hamburg platgevee het.

Daarby is daar die vrees dat Saddam Hoesein 'n tot dusver onverklaarde "super-wapen", wat moontlik een of ander swak-ontwikkelde kernbom mag wees, as laaste uitweg mag gebruik. Daar is sy bekende en gevreesde chemiese arsenaal wat hy teen die geallieerde magte, Israel en selfs Europese stede mag rig.

Daar is aan die ander kant Israel wat gedreig het om enige Irakse aggressie teen hom te vergeld met die "totale vernietiging" van Irak. En wat gaan Amerika doen, via kenners, as die oorlog uitgerekt word en Amerikaanse verliese onaantalbaar hoog raak?

Wat gaan gebeur indien pres George Bush 'n aanval teen Irak van stapel stuur?

Militêre kenners in Washington het die volgende scenario geskets indien oorlog sou uitbreek: * Minstens vier Irakse divisies is in Koeweit op die grens met Saoedi-Arabië ontplooi wat as 'n verdedigings- en aanvalsmag gebruik kan word. Die geallieerde magte sal eerstens moet sorg dat die Irakse divisies in hul loopgrawe vasgekeer word om te verseker dat hulle op die verdediging bly.

Amerikaanse militêre waarnemers glo dat Amerikaanse F15-vegvliegtuie onmiddellik die lugruim kan beheer, omdat die Irakse lugmag nie toegerus is of vlieëniers opgelei is om enige noemenswaardige teenstand te lewer nie.

Hierna sal die geallieerde 'n wye reeks van bom-aanvalle op Irakse divisies en brandstof- en ammunisie-opslagplekke uitvoer. Brits-vervaardigde Tomado-bomwerpers sal die woestyn met myne besaai.

* Die tweede stap is om Koeweitstad te verower. Dié deel van die aanslag sal begin met Amerikaanse verkenningsskermings wat die stad sal binnegaan om Irakse bevoelings te neutraliseer en die weg te baan vir valskermsoldate om neergelaat te word. Die kommando's moet onder meer die hawe beveilig vir geallieerde

oorlogsskepe om seesoldate aan wal te bring. 'n Baie belangrike opdrag sal wees om so gou as moontlik die Al Malta-heuvel buite die stad te verower sodat geallieerde soldate hul op hoë grond kan ingraaf in afwagting van verdere Irakse teenaanvalle.

* Die finale fase is om Iraklam te lê. Eerstens moet die geallieerde verhoed dat versterkings Koeweit bereik. Tweedens moet die Irakse weermag verdeel word, vliegvelde moet vernietig word en missielbasisse moet uitgewis word. Hitte-soekende missiele sal op radar- en kommunikasienetwerke afgevuur word.

Sodanig moet alle krag- en kommunikasienetwerke in die Irakse hoofstad, Bagdad, afgesny word. Die doel is om die stad in donker te hul, paniek onder die Irakse bevolking te veroorsaak en die mense se geloof in Saddam te probeer ondermyn.

Militêre waarnemers meen daar is vier sleutelwapens in die Golf: Aan geallieerde kant is daar die A10-bomwerper, 'n gespesialiseerde en laagvlieënde vliegtuig met 'n verskeidenheid van wapens wat die Irakse tenkmag moet neutraliseer. Daarby gaan die Amerikaanse M1-tenk, die modernste en mees gesofistikeerde pantsertuig ter wêreld, die aanslag op Koeweit en Irak moet lei. Indien die Irakse hom nie kan stuit nie, is die aanslag halfpans gewonne.

Aan Irak se kant beskik sy weermag oor die 155mm GH45-kanon, 'n mobiele en dodelik akkurate wapen wat vir groot verliese aan geallieerde kant kan sorg. Irak hoop om die geallieerde tenk-aanslag met 'n spesiale anti-tenkmyn te stuit.

'n Belangrike en uiters onderskatte voordeel van die geallieerde magte is die intelligensiesisteel wat hy oor die gebied ontplooi het. 'n Netwerk van elektroniese "oë en ore", bestaande uit satelliete, AWACS-vliegtuie en 'n reeks luisterstasies volg elke beweging van Saddam en sy weermag.

Saddam se chemiese arsenaal bly een van die grootste bronne van kommer. Kenners glo hy kan grond-tot-grond missiele, gelaai met chemiese plofkoppe, tot in Israel skiet. Tog glo die geallieerde magte dat hulle Saddam se missiele kan stuit deur vroeë-waarskuwingstelsels wat vliegtuie in staat sal stel om die aankomende projekiele af te skiet, gasmaskers, beskermde oorpakke en serum wat aan byna alle moontlike slagoffers uitgedeel is en die dreigement aan Saddam dat hulle sal terugslaan.

Irak beskik oor honderde missiele en vervaardig sowat 1 000 ton chemiese middels per jaar. Aan die begin van die Golf-krisis het militêre kenners gesê Saddam beskik nie oor die vermoë om chemiese plofkoppe aan sy missiele te heg nie, maar klaarblyklik is hy besig om dit te doen.

Die geallieerde magte glo dat hulle vroeë waarskuwingstelsels die Irakse ontplooiing van sy missiele baie moeilik gaan maak. Sy missielstelsels moet voor afvuur vol brandstof gemaak, gelaai en gerig word. Dit neem enkele ure en indien dit wel afgevuur word, neem dit 'n missiel sowat agt minute om sy teiken te tref. Die geallieerde glo dis genoeg tyd om dit te neutraliseer.

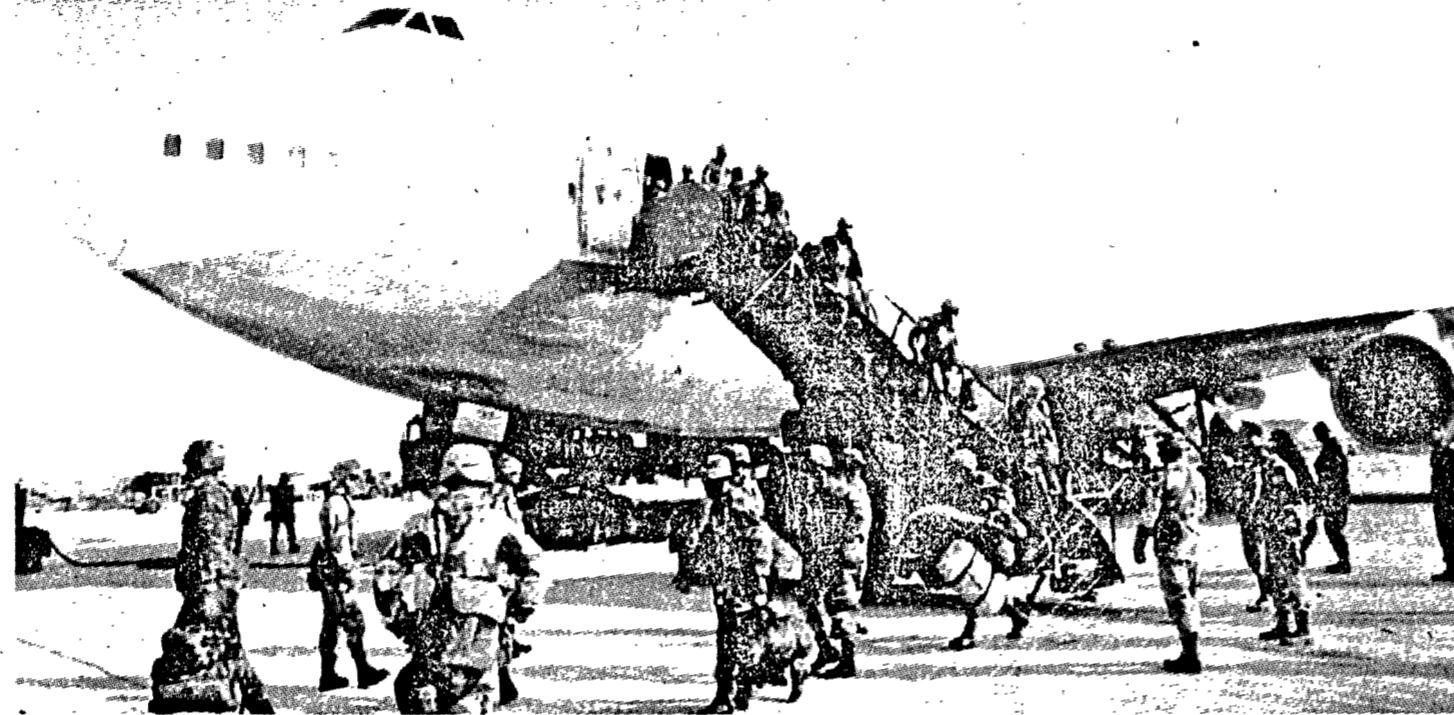
Indien daar oorlog uitbreek, sal dit die "moeder van alle oorloë" wees, het Saddam reeds gewaarsku. Hy het dit reeds duidelik gestel dat sy stryd nie net teen Amerika en sy geallieerde magte is nie, maar ook teen Israel. Hy het gesê dat indien Amerika hom aanval, hy op sy beurt sal terugslaan teen Israel.

Israëliese militêre kenners glo dat Saddam missiele gelaai met chemiese plofkoppe op Tel Aviv gaan afvuur. Irak het sowat 50 missiel-lanseerders vir sy Al Abbas en Al Hoesein-missielstelsels wat Israel maklik kan bereik.

Gasmaskers en ander beskermende kiere word tans in Israel uitgedeel. Daar is Israëliese militêre leiers wat meen dat indien Irak onkonvensionele wapens soos gifgas gebruik, verander hy die reëls van die spel en kan Israel dieselfde doen. Sonder om dit reguit te sê, vrees politici dat hulle van 'n kernbom praat.

(Berigte op dié bladsy is saamgestel uit materiaal van Agence France Presse, Time, Newsweek en The Economist.)

Dit was amper te goed om waar te wees: die einde van die Koue Oorlog tussen die Oos-Blok en die Weste; ontwapeningsverdrae tussen die Sowjet-Unie en Amerika; die demokratisering van Oos-Europa. Vir die eerste keer sedert die Tweede Wêreldoorlog het vrede die wêreld omvou. En toe val Saddam Hoesein Koeweit op 2 Augustus 1990 binne. In die ses maande daarna het veral Amerika en Brittanje aan die een kant en Hoesein en sommige Moslem-leiers aan die ander al sterker oorlogstaal gebruik tot by die punt waar dat dit vandag bitter moeilik is vir enige kant om terug te staan. 'n Bloedige oorlog met onvoorspelbare en potensieel katastrofiese nagevolge lyk onafwendbaar. Is die prys nie te hoog vir albei kante nie? Wat is die moontlike scenario's? Kan dit die voortbestaan van die staat Israel ná 43 jaar van konflik finaal bedreig?

'n Pan Am-vliegtuig laai infanterie-soldate af in Saoedi-Arabië

(Foto: AP)

Argumente vir en teen oorlog

IN 1938 het die Britse premier, Neville Chamberlain, 'n ooreenkoms met Adolf Hitler gemaak waarvolgens die Nazi-leier Tsjego-Slowakye kon behou wat hy pas gevore ingepalm het. Hitler het die Geallieerde magte belowe dat hy nie verdere onafhanklike state sal inval nie.

Die wêreld het Hitler geglo en gemeen dat 'n oorlog afgeweer is. Minder as twee jaar later was die wêreld in sy ergste militêre konflik nog gewikkel toe die mal diktator op sy pad van aggressie en verwoesting gegaan het.

Vandag weet die wêreld: indien hulle Hitler reeds in 1936 gestop het toe hy met sy aggressie begin het, was daar geen wêreldoorlog nie. Sy militêre mag was nog nie op volle sterkte nie.

Dis onder meer dié scenario wat die Amerikaanse president, George Bush, in sy agterkop gaan hê wanneer die sperdatum vir die Irakse onttrekking uit Koeweit op 15 Januarie verstryk en hy deur die Verenigde Volke gemagtig is om oorlog teen Saddam Hoesein te verklaar.

Daar is verskeie redes waarom Bush oorlog teen Saddam moet verklaar, en miskien ewe goeie redes waarom hy ten alle koste 'n konflik moet vermy.

Argumente vir oorlog:
* Die ganse wêreld en die Verenigde Volke, met die uitsondering van enkele Arabiese bondgenote en die Palestynse Bevrydingsorganisasie (PLO) het Irak se inval en aggressie in Koeweit veroordeel en Saddam tot 15 Januarie vanjaar tyd gegee om uit die gebied pad te gee.

* Saddam moet nou gestuit word. Dié Arabiese diktator was die aggressor in die oorlog tussen Irak en Iran, en het nou Koeweit ook binnegelaai. Hoe lank moet die internasionale gemeenskap wag om teen hom op te tree? Tot hy Saoedi-Arabië ook ingepalm het? Hy sien homself as die leier van die Arabiese wêreld en streef na die beheer van die Midde-Ooste se olie-reserwes.

* Indien Saddam se aggressie slaag en hy kan Saoedi-Arabië ook onder sy vleuel kry, beheer hy 56 persent van die wêreld se oliebronne. Nie Amerika nie, nie die weste of die ooste nie, kan dit bekostig.

* Saddam streef na kernwapens en Westerse intelligensie-bronne glo vas dat hy op hierdie oomblik besig is om 'n "super-wapen" te ver-

vaardig. Hy is fanaties genoeg, glo die Weste, om dit te gebruik.

* "Saddam het 'n onversadigde strewe na mag. Hoe meer hy het, hoe meer wil hy kry. Met die konflik mag hy nog sterker wees en dan word dit nog moeiliker om hom te stop. Die prys vir vrede nou, mag in die toekoms baie, baie duur wees," sê die Britse eerste minister, John Major.

* Irak kan onmoontlik die oorlog wen. Die militêre mag teen hom, in beide tegnologie en manskappe, is oorweldigend. Die geallieerde magte kan binne 'n week wen indien hy eerste en met volle mag slaan.

* Dit is belangrik vir die wêreld en veral vir die aggressors om te weet dat Amerika in sy selfopgelede rol as handhawer van wêreldvrede nie 'n aggressor in die fase na die Koue Oorlog gaan duld nie.

Die wêreld aanvaar vandag dat in die nuwe wêreldorde Amerika en Rusland, met die Verenigde Volke as skeidsregter, vrede moet handhaaf.

* Indien die geallieerde magte wil aanval, moet hulle dit so gou as moontlik na 15 Januarie doen. Middel Maart begin stofstorms in die woestyn en kort daarna begin die Moslem-wêreld met Rammadan. Saoedi-Arabië sal dan nie die geallieerde toelaat om vanuit sy grondgebied Irak aan te val nie.

Argumente teen oorlog:
* 'n Oorlog in die Midde-Ooste sal na verwagting die grootste militêre slagting sedert die Tweede Wêreldoorlog wees. Indien Amerika en sy bondgenote nie die oorlog vinnig wen nie, kan dit uitgerekt word en tienduisende lewens eis.

* Die potensiaal bestaan dat die konflik na ander dele in die Midde-Ooste kan uitbrei. Israel mag aangeval word, terugslaan en selfs 'n land soos Jordanië binnemaal.

* Daar is militêre kenners wat meen dat Saddam reeds 'n kru "superwapen" ontwikkel het wat hy mag gebruik. Hy het ook gedreig om chemiese wapens teen Israel te gebruik, wat op sy beurt gesê het dat hy Irak "totaal sal vernietig". Die wêreld vrees dat kernwapens ontplooi mag word.

* Amerika behoort nie oorlog te verklaar voor ekonomiese sanksies nie kans gegee is om 'n uitwerking te hê nie en alle diplomatieke uitwe-

nie ontgin is nie. Lande soos Algerië en Frankryk is besig met diplomatieke inisiatiewe om Saddam te oortuig dat hy uit Koeweit moet padgee. Die sekretaris-generaal van die Verenigde Volke, Perez de Cuellar, is tans in Irak vir samesprekings met Saddam.

* Amerika vrees dat Arabiese fanatieke terreur-bewegings aanvalle op Amerikaners en Amerikaanse instellings wêreldwyd mag loods. Irak is 'n "uitvoerder" van internasionale terreur en beheer goed-bewapende internasionale netwerke.

* Volgens die jongste meningsopnames in Amerika, steun net 48 persent van die bevolking onmiddellike militêre aksie teen Irak indien hy nog nie teen 15 Januarie uit Koeweit padgegee het nie. Amerikaners is na die mislukking in Viëtnam skrikkerig om in militêre konflikte betrokke te raak.

* Saddam, hoe fanaties hy ook al is, beseft heel moontlik teen dié tyd dat hy Amerika se vasberadenheid onderskat het en dat hy sy land kan vernietig en heel moontlik self in die konflik mag sterf. Arabiese leiers sê hy kan egter nie onder die huidige omstandighede uit Koeweit padgee en daarna in sy eie land oorleef nie. Amerika en sy bondgenote moet 'n scenario skep om Saddam die kans te gee om ongedeerd uit die konflik te kom.

* Die ekonomiese gevolge van 'n oorlog kan verwoestend wees. Die olieprys kan styg tot \$80 per vat en 'n lang en uitgerekte resessie en stygende inflasie tot gevolg hê.

* 'n Oorlog in die Midde-Ooste kan 'n verwoestende uitwerking op die ekologie hê. Indien die Irakse die Koeweitse olielagte aan die brand steek en opblaas, soos hulle gedreig het, kan dit die kwaaieste brande in menseheugenis laat ontstaan. Spesialiste verskil oor hoe lank die vure kan brand - skattings wissel tussen een en tien jaar. Die geweldige swart rook kan so erg wees dat dit selfs die weerspatrone kan beïnvloed. Veral Asië kan 'n ernstige droogte in die gesig staar wat tot rampspoedige hongersnood kan lei.

Die brande kan volgens ekoloë binne een jaar 'n groter negatiewe uitwerking op die ooslaar hê as die totale uitwerking van industrialisering die laaste eeu.

Net Israel kan nie wen nie

AMPER 23 jaar gelede het die Veiligheidsraad van die VVO Resolusie 242 aanvaar waarin Israel aangesê is om van die Wesbank, die Gasa-strook en die Golan-hoogtes te onttrek. Israel is nog steeds daar.

Vyf maande gelede het die Veiligheidsraad resolusie 600 aanvaar waarin Irak aangesê is om hom aan Koeweit te onttrek. Irak is nog steeds daar.

Die verskil is dat Irak nou die argwaan van Amerika en al die ander groot moondhede op die hals gehaal het en vernietiging in die gesig staar.

Natuurlik is die twee situasies nie heeltemal vergelykbaar nie, want Israel se optrede het gespruit uit 'n oorlog wat daarop gemik was om hom uit te wis, terwyl Irak se oorname van Koeweit eenvoudig imperialisme is. Maar in die Moslem-wêreld word dié verskil nie juis raakgesien nie.

Internasionale ontleders glo daar is dalk net een manier waarop oorlog in die Golf in die volgende dae en weke vermy kan word: as Saddam Hoesein kom met 'n konkrete voorstel wat die Palestynse kwessie in die oë van die Arabiese wêreld gaan oplos, en die Wesmagte kan die voorstel temper dat dit nie die hele voortbestaan van Israel sal bedreig nie en nie aan Hoesein te veel aansien as die Bevryder van Palestina gee nie.

Op die oomblik is sowel Amerika as Israel onverbidlik: Saddam se "koppeling" met Israel is heeltemal onaanvaarbaar. Irak se totale onttrekking moet, soos die Veiligheidsraad besluit het, onvoorwaardelik geskied.

Tog is daar wye paranoë in Israel. Die vrees is veral dat Irak missiele op Israel gaan laat reën die oomblik as die oorlog begin.

Daar kan ook van chemiese en biologiese wapens gebruik gemaak word.

Israëliërs maak dit die laaste week reeds duidelik dat hulle enige aanval sal sien as 'n bedreiging van Israel se voortbestaan, en met alle mag teë sal staan. Israel het natuurlik self 'n formidabele arsenaal missiele, maar waaroor niemand in die openbaar wil praat nie, is die moontlikheid dat Israel in sulke ekstreme omstandighede sy kernwapens op Irak sal gebruik.

Die invloedryke Britse tydskrif The Economist skryf in sy jongste uitgawe: "It would be a tragic error to buy this man out of Kuwait by awarding him the starring role in Arab dealings with Israel. It is not impossible, if he fails in the Gulf, to make progress on Palestine, where the Arab uprising of the past three years has made it clear that Israel can no longer maintain a decent stewardship of the occupied territories."

"The ending of the cold war has made Mr Bush's administration far readier than his predecessors to shake Israel's Likud government out of its self-destructive policy of permanent occupation."

"The PLO, until its recent flirtation with Saddammery, had seemed genuinely willing to make peace with Israel in exchange for a Palestine in the West Bank and Gaza."

"This is a rare, potentially fruitful, combination of pressures and opportunities. But Israel, a Kuwait-sized country, will make no concessions to an Arab world led by a victorious Saddam Hussein. And the world, if it flunks its own test in the Gulf, will have no right to ask it to."

Maar selfs al werk koppeling met Israel om die Golf-krisis op te los, gaan Saddam steeds die Boelie van die Golf bly en die wêreld se olie-toevoer bedreig. Ver al Amerika kan dit nie bekostig nie.

Zimbabwe se boere het skielik menseregte ontdek

EEN nag aan die einde van verlede jaar, met slaap wat my ontwyk omdat die parlement so oorweldigend teen die soewereiniteit van die reg gestem het, het ek teen dagbreek swaarmoedig in my lowergroen tuin rondgestap.

Zimbabwe se demokraties verkose parlement het enkele ure tevore van die basiese beginsels van sy handves van menseregte wat handel oor sy inwoners se grond- en strafregte, oorboord gegooi.

Lyfstraf vir jong oortreders, wat vroeg verlede jaar deur die Zimbabwiese hooggeregshof as 'n onmenslike vorm van straf verwerp is, is nou in die grondwet ingebou, terwyl die ophang van veroordeeldes as die metode van teregstelling bekragtig is.

Dit was nie al nie. Die parlement het voorts besluit dat die meeste blankes gedwing kan word om hul grond teen pryse wat die regering bepaal, te verkoop - en dat hulle hul nie op die howe mag beroep nie.

In die histerie oor grond wat hierna losgebars het, is lyfstraf vir jeugdiges en die teregstelling van veroordeeldes op die agtergrond geskuif. Sowel die plaaslike as die internasionale media het groot aandag aan die gedwonge verkoop van grond gegee.

Maar vir diegene wat onder die vorige wit regering en die huidige swart regering vir die soewereiniteit van die reg en 'n kleurblinde demokrasie geveg en betoog het, is al drie besluite van die parlement moreel onaanvaardbaar.

Ek het geen wit kommersiële boere teengekome wat hul woede uitgespreek het omdat die parlement so goedsmoeds die verwerping van lyfstraf deur die hooggeregshof geminag het nie. Of omdat die galg as teregstellingsmiddel aanvaar is nie.

Maar ek het baie in die laaste maand of wat gehoor oor hul grond.

Wit kommersiële boere besit tussen 35 en 40 persent van alle landbougrond in Zimbabwe. In die meeste gevalle is die plase in die wateryke, vrugbare hooglande geleë. Die bittere Rhodesiese oorlog is geveg oor grond. En ja,

Die Zimbabwiese regering het aan die einde van verlede jaar besluit dat ses miljoen hektaar landbougrond van wit boere onteien gaan word vir die hervestiging van kleinboere. Dis 'n emosionele en ingewikkelde saak wat ook Suid-Afrika in die toekoms mag raak. PETA THORNYCROFT, gewese assistent-redakteur van die Zimbabwiese tydskrif Parade, neem die saak in oënskou. Sy werk nou by 'n Johannesburgse koerant.

hulle voed die bevolking en produseer 80 persent van alle landbouprodukte wat bemark word.

Aan die ander kant is daar die arm kleinboere, in gebiede met 'n swak reënval en onvrugbare grond. Hulle kweek graan, voed hulself en ding mee op klein plaaslike markte. In 'n goeie jaar produseer hulle sowat die helfte van die mielie-oes.

'n Baie klein gedeelte van hul oes word deur die bemarkingsraad verkoop. Die grootste hoeveelhede word in die sogenaamde kommunale gebiede of verruil vir vleis, melk of soja, of word verkoop vir geld om vir skoolonderrig te betaal, of dalk 'n nuwe ploeg aan te skaf.

Hervestiging is 'n mislukking. Nie 'n enkele skema op die meer as 2 miljoen hektaar wat vir hervestiging gekoop is, produseer soveel as toe die grond nog deur 'n wit boer bewerk is nie. In elk geval, nog nie.

Hervestiging op die skaal wat die Zimbabwe-regering onderneem, is die grootste nog op die vasteland van Afrika. Sy uiteindelijke mikpunt van 'n verdere ses miljoen hektaar lê seker nog 'n halwe eeu in die toekoms. Die koste van hervestiging is enorm: grond is vandag twintig keer duurder as tien jaar gelede met onafhanklikheid, maar die aankoop daarvan is minimaal in vergelyking met die oprigting van 'n infrastruktuur.

Kommersiële boerdery, met ander woorde dit wat hoofsaaklik deur wit boere bedryf word, gaan uiteindelik halveer word tot sowat ses miljoen hektaar. Daardie boere wat produkte produseer wat buitelandse valuta inbring, sal egter steeds floreer.

Kan ek dit waag om te sê dat daardie boere wat deur die nuwe besluit geraak mag word, sowat twee maande gelede met die aankondiging daarvan in die staatskoerant skielik menseregte ontdek het.

Die boere, net soos die handel en nywerheid, het lustig meegehelp om swartmense in die vorige wit regering te onderdruk. Hulle het ook stilgesit en stilgebly toe die regerende party ná onafhanklikheid burgerlikes in Matabeleland vermoor het. Hulle had ook nie veel te sê toe eenparty-regering aangekondig is nie.

Daardie enkele organisasies en individue wat hulle nekke uitgesteek het oor die slagtings in Rhodesië en Zimbabwe, is weer eens diegene wat nou beswaar maak teen die veranderinge in die grondwet.

Hulle mag selfs die saak in die howe probeer beveg deur te argumenteer dat die amendamente ongrondwetlik is omdat Zimbabwe 'n handves vir menseregte het wat deur die howe getoets mag word. Volgens die grondwet is die uitvoerende mag aanspreeklik aan die wetgewende mag. Die parlement is nie ver-

hewe bo die reg nie.

Volgens die grondwet is niemand verhewe bo die reg nie, ook nie die swart kabinetsminister wat so vinnig as moontlik plase bymekaar gemaak het nie, sy plaaswerkers onder-betaal, nie weet hoe om sy plase in produktiewe eenhede te omskep nie en van politieke boewery gebruik maak om sy verpligtinge aan die landbank te ontduik.

Zimbabwe se kultuur van demokrasie is nog in sy baba-skoene en ongelukkig was die vorige regime ook nou nie juis 'n goeie leermeester nie.

Die eerste wit boere in Zimbabwe het presies dit gedoen wat hulle kleinseuns vandag vrees met hulle gaan gebeur. Die eerste Britse setlaars het die plaaslike bevolking se grond bloot gevat. Dié stelsel het nog tot sowat 30 jaar gelede voortgeduur.

Nou is dieselfde land, waarop die wit boere in baie gevalle hulle hande stomp gewerk het, weer daar om gegryp te word. Die enigste verskil is dat die grondeienaars dié keer vergoed sal word. Hulle kan maar net hoop dat die regering sy ooreenkoms gaan nakom en hulle 'n "billike prys" daarvoor betaal en hulle hul geld binne 'n "billike tyd" gaan ontvang.

Ten gunste van die regering se besluit moet mens sê dat indien daar vandag 'n vrye en regverdige referendum oor die verdeling van grond gehou word, daar 'n oorweldigende ja-stem sal wees vir dié amendement aan die grondwet. Nie almal voel soos ek om met die eerste moreel wat oor die bloekomborne kruip, die saak op 'n sypaadjie te bepeins nie.

Die grondkwessie in Zimbabwe is nog altyd soos 'n bose sweer. Dis 'n saak van ongelooflike emosie wat al ontsettende lyding teweeg gebring het.

Diegene met die morele reg om te protesteer wat glo dat kommersiële boere die reg het om behoorlik vergoed te word vir die noodsaaklike vermindering van hul landbougrond, gaan kleinboere met hul hoop op 'n beter toekoms moeilik oortuig dat hul woede geregverdig is.

Priester, wapensmokkelaar, held en terroris

PARYS - Monsigneur Hilarion Capucci, die voormalige Griekse Katolieke aartsbiskop van Jerusalem wat persoonlik die vrylating van 68 Italiaanse gyselaars met pres Saddam Hoessein van Irak beding het, is geen onbekende wanneer dit by omstredeheid kom nie.

Die 68-jarige Capucci het die eerste keer in Augustus 1974 in die nuus gekom toe hy in Israel in hegtenis geneem is weens die smokkel van wapens en plofstowwe vir die Palestynse Bevrydingsorganisasie.

Hy is 39 maande lank aangehou en in 1977 vrygelaat, waarna die Sirees-gebore aartsbiskop na Rome gedeporteer is op voorwaarde dat hy nie na die Midde-Ooste terugkeer nie.

In April 1978 het Pous Paulus VI Capucci as sy spesiale gesant na Suid-Amerika aangestel. Net vyftien maande later het Capucci Damaskus sonder die verlof van die Vatikaan besoek om 'n sitting van die Palestynse Nasionale Raad, waarvan hy lid is, by te woon.

In Mei 1979 het Pous Johannes Paulus II Capucci aangewys om na die belange van die Griekse Katolieke gemeenskap in Wes-Europa om te sien.

Capucci is in 1922 in Alep, Sirië gebore. Hy het die Arabiese nasionalisme as 'n jongman aangeneem en daarin geslaag om dié normaalweg Islamities-aangedrewe ideologie by sy geloof en oortuiging in die Katolieke Kerk te integreer.

Nadat hy in 1948 as priester georden is, het hy Alep vir Jerusalem verlaat om die Griekse Katolieke gemeenskap in die Heilige Stad te bedien.

In Jerusalem het Capucci 'n geesdriftige aanvoerder vir die Palestynse saak geword en gou het meer Moslems as Katolieke sy Sondagdienste bygewoon. Ná die Sesdaagse Oorlog in 1967, toe Israel die Arabiese sektor van Jerusalem beset het, het Capucci geweier om enige kontak met die Israeliese owerheid te hê.

Op 8 Augustus 1974 is hy in Jerusalem in hegtenis geneem na 'n besoek aan Beiroet. Wapens en plofstof is in die aartsbiskop se motor gevind. Die Israeliese owerheid het dit oorweeg om die omstredende priester te deporteer, maar op die ou end verkies om hom te verhoor.

Op 9 Desember 1974, na 'n hoogs emosionele verhoor met wye mediadekking, is Capucci skuldig bevind op aanklagte van wapensmokkelaar vir Al Fatah en tot 12 jaar tronkstraf gevonnis.

Vereer as 'n "held" deur die Arabiese lande en veroordeel as 'n "terroris" deur die Israeli's, was Capucci ietwat van 'n verleentheid vir die Vatikaan. Na uitgerekte en ingewikkelde onderhandelinge tussen Rome en die Israeliese owerheid, is Capucci op 6 November 1977 na Italië gedeporteer.

Hoewel een van die voorwaardes vir sy vrylating was dat Capucci verhinder word om na die Midde-Ooste terug te keer, het hy sedertdien etlike reise na die gebied onderneem.

Hy is dikwels met dieselfde voorregte en lofbetuigings behandel wat gewoonlik vir staatshoofde gereserveer word.

As 'n persoonlike vriend van die Ajatolla Khomeini en die Sireiese president Hafez Assad, het Capucci in 1980 gehelp met die reëlings vir die terugkeer van die lyke van agt Amerikaanse soldate wat gesterf het in die mislukte poging om gyselaars in die Iranse hoofstad Teheran te red.

Hy het ook sy invloed by Khomeini gebruik om die bewaring van Christelike plekke in Iran na die Islamitiese revolusie te bepleit.

In September 1986 het hy Franse huneure laat opvlam nadat hy 'n lid van 'n Libanese terreurgroep, George Ibrahim Abdallah, in die tronk besoek het. Abdallah is verdink van aanspreeklikheid vir 'n aantal bomontploffings in die Franse hoofstad.

- LILIANE ASMAR-CHEMALI, AFP

Hilarion Capucci... geen onbekende wanneer dit by omstredeheid kom nie (Foto: AFP)

Die jaar van die roman

KOMMER is aan die einde van die jare tagtig deur onder andere André P Brink uitgespreek oor hoe min romans daar in Afrikaans verskyn. Vanjaar verskyn daar heelwat.

Lettie Viljoen, skrywer van "Klaaglied vir Koos" en "Erf", lei vandeemaand die vloed met haar eerste roman. Hierdie opwindende Stellenbosse skrywer, wat van 'n establishment-instelling soos die SA Akademie geen erkenning kon kry nie maar wel die kortlys van die eertydse Rapportprys gehaal het, noem haar nuwe boek "Belemmering".

Van Emma Huismans, wat verlede jaar gedebuteer het met 'n bundel kortverhale by Taurus, "Berigte van weerstand", verskyn vanjaar ook 'n eerste roman, "Requiem op ys", by HAUM-Literêr. Huismans het pas die sonderlinge prestasie behaal dat 'n Nederlandse vertaling van "Berigte van weerstand" by Amber, 'n onderafdeling van die uitgewer De Boekerij, in Amsterdam gepubliseer is.

Van John Miles, nog 'n skrywer wat deur die prysuitdelers vermy word, verskyn vanjaar by Taurus 'n nuwe roman, "Kroniek uit die doofpot". Die tema van die boek hou verband met die omstrede en aktuele onderwerp van moordbendes hier ter lande.

Daarenteen is daar Etienne van Heerden wat 'n byna onwewoeglike klomp pryse gekry het - selfs die Hertzogprys vir "Toorberg". By Tafelberg verskyn in die herfs sy "Casspirs en Campari's", glo 'n lywige roman.

Nog 'n pryswenner van formaat (onder meer die Italiaanse Grizane Cavour-prys vir "Die kremetartekspedisie") van wie 'n nuwe roman verskyn, is Wilma Stockenström (haar vyfde). Sy noem dit "Abjater wat so lag" en dit

verskyn by Human & Rousseau.

Van Jan van Tonder, wat die ATKV-prys vir goeie gewilde prosa gekry het vir "Die kind", verskyn by HAUM "Getuie van 'n grafgraver". HAUM het ook vanjaar twee debuutromans: "Machadospoor" van Johann de Waal (pas op die rak) en "As Silo kom" van Hennie Jones.

Van die jong Pretoriase skrywer RR Ryger, wat verlede jaar gedebuteer het met "Die hol gevoel", verskyn vanjaar 'n tweede roman by Taurus: "Beertjie en sy Boytjies". Ook Harry Kalmer, skrywer van "Die waarheid en ander stories", het 'n roman by Taurus op koms. Hy noem dit "X-Ray Amen en die Vinger van God".

Anna M Louw wat in 1981 laas 'n roman gepubliseer het, bring ook haar kant met 'n nuwe roman wat heet "Wolftyd". By Tafelberg.

En dan is daar Klaas Steytler se "In die somer van '36" en die Namibiër Gawie Kellerman (van "Wie de hel het jou vertel?"-faam) wie se eerste roman "Die swart sendingling" deur Tafelberg gepubliseer word. By Tafelberg verskyn ook 'n debuutroman van Francois Bloemhof, "Die nag het net een oog".

FA Venter het nie 'n nuwe roman op koms nie, wel weer "Man van Cirene" wat hy oor geskryf het. Ook van Dalene Matthee is daar moontlik vanjaar nog iets op pad en André P Brink se jongste romanmanuskrip, die eerste sedert "States of Emergency" wat in die buiteland uitgegee is, lê by Human & Rousseau in Kaapstad.

- KOOS PRINSLOO

André P Brink

Etienne van Heerden

RR Ryger

John Miles

Roodt kies gevaarlike uitweg

AFRIKA IS BLOU SOOS 'N LEMOEN
Deur P H Roodt
Tafelberg (R22,95)

PHILIP JOHN

"ALMAL se behoeftes is apart, individueel"; "...so is die literatuur. Daar is 'n onherleibare vreemdheid daaraan". Met hierdie paar sinne sou die leser van *Afrika is blou soos 'n lemoen* deur P H Roodt kon begin om die vreemdheid van hierdie teks te besweer - asook die hol gevoel op die maag wat die onverkwiklike titelblad heelwaarskynlik by die meeste lesers sal wek.

'n Vreemde teks is hierdie bundel kort tekste (nie kortverhale nie) ongetwyfeld. Resensente wat die teks op die ou bekende trant verwelkom as nog 'n versameling kortverhale wat die verhaalskat van die Afrikaanse letterkunde verryk, verkeer onder die dwang van gevestigde en korrupte literêre gewoontes. Om die een of ander rede kan

hulle nie die provokasie wat hierdie teks verteenwoordig, as sodanig herken - of erken - nie.

Op die oog af lyk *Afrika is blou soos 'n lemoen* soos net nog 'n doodgewone Afrikaanse kortverhaalbundel. Daar is 'n literêre sitaat voor in, 'n grensverhaal, 'n sprokie, jeugherinnerings, kort kortverhale, 'n terugblik á la "And our fathers that begat us", asook verrukking ("Hansie"), ontgogeling ("Bloedbroederskap"), gewelddadigheid ("Die holgetrapte pad" en "Naweek").

Terwyl sommige van die verhale selfstandig as "tradisionele" kortverhale kan staan, is dit nie duidelik waar tekste soos "Forgetting is a form of death", "Besoeke aan Yale: portret van die skrywer as aasvoël" en selfs "Dryf 'n halfverdrinkte blaas" hoort nie. "Besoeke aan Yale" lyk byvoorbeeld soos tydskrifonderhoude en -profiele van literêre persoonlikhede.

Nie dat die leser nie vroeg genoeg gewaarSKU word nie. Om te sê, "Afrika is blou soos 'n

lemoen" is 'n manier om enige poging of begeerte om iets definitiefs kwyt te raak oor "Afrika", of dan die hedendaagse Suid-Afrikaanse werklikheid, as verspot af te maak. Agter alles is daar immers "'n leë put", "'n leegheid" (p.9). Enige poging om sin te maak van die werklikheid is volgens hierdie teks verspotte menslike ydelheid.

P H Roodt se werklike onderwerp in hierdie bundel is nie soseer die werklikheid nie as wat dit die manier is waarop daar in resente Afrikaanse prosa pogings aangewend is om 'n greep te verkry op die hedendaagse werklikheid, hetsy deur 'n herverkenning van die verlede soos byvoorbeeld met Jeanne Goosen se *Ons is nie almal so nie*, hetsy deur die gebruik van iets meer kontemporêr, soos die tronkgegewe in "Borste en die bandier" deur Rachelle Greeff.

Deur reeds gevestigde vorme te neem - die grensverhaal, die herontdekking van die verlede - en verhale wat sover moontlik eksen-

tries-individualistiese uitings is, d.w.s so onletterkundig of onmetafories moontlik, in hierdie vorme aan te bied, loods Roodt dus eintlik 'n aanval op die ontwikkelende Afrikaanse prosakanon.

In hierdie opsig staan P H Roodt eintlik nader aan 'n naamgenoot van hom, Dan Roodt, as aan sê nou maar Abraham de Vries.

Wat P H Roodt eintlik wil sê met sy herskrywing van die Afrikaanse prosa van die afgelope paar jaar, is dat hierdie poging om 'n supra-individuele greep op die werklikheid te verkry, eintlik betekenisloos is - net soveel werd as om te sê dat Afrika blou is soos 'n lemoen.

Roodt het egter 'n gevaarlike uitweg gekies om hierdie insig tot sy lesers te bring want ofskoon *Afrika is blou soos 'n lemoen* wel 'n literêre teks genoem kan word, kan dit nog nie van al die verhale in die bundel gesê word nie.

Philip John doseer *Afrikaans* aan die Universiteit van die Transkei in Umtata

Onder redaksie van KOOS PRINSLOO

'Dit is ons eie mense, jy weet, nie die vyand nie'

Politieke gevangenes wat nog nie vrygelaat is nie, word eintlik as gyselaars deur die regering aangehou, redeneer Jansie Lourens, vrou van Carl Niehaus, wat tans tronkstraf weens hoogverraad uitdien.

CHRISTELLE TERREBLANCHE het met haar gesels.

OP die oog af is daar is net een manier om Jansie Niehaus, née Lourens te beskryf. Sy is 'n opregte, ongekompliceerde Afrikaanse vrou van 30. In tuisgemaakte rok, kort kapsel, geen tikkie grimering en leersandale lyk sy nie veel anders as enigiemand anders se wiskunde-onderwyseres nie.

Dit is min of meer waar die stereotipe ophou. Min buitestaanders sal ooit kan raai watter starre teenstellings, persoonlik en politiek, sy die afgelope dekades vierkantig in die oë gekyk en trotseer het.

Teen die agtergrond van die dramatiese politieke wendinge sedert 'n jaar gelede lyk haar stryd en opofferings amper onbenullig, al het sy die status van 'n soort heldin in die oë van vele verwerf.

Maar haar stryd is nog nie verby nie.

Diegene met 'n goeie geheue sal Jansie Lourens onthou as die meisie wat in 1983 saam met haar vriend, Carl Niehaus, aan hoogverraad skuldig bevind is. Dit was na onthullings deur wat sy 'n "agent provocateur" noem, 'n vriend wat die hele tyd 'n lid van die Veiligheidspolisie was. Sy is as medepligtige vier jaar tronk toe gestuur en Carl vir 15 jaar.

'n Jaar of wat gelede is 'n TV-reeks met dieselfde soort verhaal as dié van Jansie en Carl uitgesaai: Die Rooi Komplot. Maar hierna het mense begin vergeet dat die drama in die werklikheid nog op vele vlakke aan die voortsleep was.

Drie jaar na haar vrylating sê Jansie met oortuiging dat sy nog nooit berou gehad het oor haar besluit as student aan RAU om vir die ANC inligting in te samel en te versprei nie. Sy is net spyt dat sy so lig daarvan afgekrom het, terwyl haar man nog sy straf uitdien.

"Ek sou glad nie omgee het om 15 jaar saam met hom uit te dien nie," sê sy.

Na meer as twee jaar in die gevangenis is hulle getroud en kon hulle mekaar van tyd tot tyd deur die glas-afskorting te siene kry. Nou besoek sy haar man een keer per week, terwyl sy saam met talle ander vroue, familieleden en naasbestandes op die beloofde vrylating van politieke gevangenes wag.

"Die afgelope jaar was verreweg die moeilikste," sê sy keer op keer in haar ouers se ruim huis in Johannesburg-Wes. "Carl het goed 'gecope' tot op 2 Februarie, maar daarna het die politieke gevangenes hul goed gepak, omdat daar gesê is hulle kan huis toe gaan.

"Daar het eintlik so min sedertdien gebeur. Natuurlik het ons dit verwelkom, omdat dit 'n soort regverdiging verskaf vir wat ons gedoen het.

"Ek probeer om nie daaraan te dink dat hy enige dag vrygelaat kan word nie. Dit maak dit net moeiliker," sê sy terwyl sy rooibos tee met kerskoek bedien.

"Ons het regtig geglo dat hy Kersfees by die huis sal wees. Wat dit nog moeiliker maak is dat sy verjaardag op Kersdag val. Daar is ook nog geen waarborg dat hy voor die einde van April vry sal wees nie.

"Dit is veral Carl se ouers wat swaarkry." Nogtans hou hulle hul seun se optrede nie teen hom nie. Hoewel hulle nie sy oortuiginge verstaan of aanvaar het nie, wil hulle hom maar net by die huis hê omdat hy hul seun is.

"Sy ma maak elke Sondag ekstra kos in die hoop dat hy dalk vir die ete tuis sal wees."

Jansie hou op praat en maak haar keel skoon. Later praat sy weer: "Dit is net doelbewuste sadisme. Dit is al wat ek dit kan noem, dat hy nie voor Kersfees vrygelaat is

Jansie Niehaus... 2 Februarie was 'n soort regverdiging vir wat sy en Carl gedoen het

(Foto: Lisa Joubert)

Jansie se stryd is nog lank nie verby nie

nie. Die probleem is dat 'n mens vreeslik hard in die gevangenis daaraan werk om jou emosionele weerstand op te bou. As iemand vir jou skielik sê jy kan enige dag huis toe gaan, val daai reserwes plat.

"As dit dan 'n taktiese skuif van die regering is, dan beteken dit dat die politieke gevangenes nou gyselaars is. Daar word gald gegaan omdat daar elders in die wêreld gyselaars aangehou word, maar dit word nie in eie gelede erken nie.

"Dit is ons eie mense, jy weet, nie die vyand nie. Veral na 2 Februarie..."

Agt jaar gelede het die staat sonder moeite bewys dat hy wel die vyand was - van die ergste soort. 'n Teologiese student uit 'n NG Kerk/Afrikanerhuis wat "met die ANC saamgesweer het" om na bewering die Johannesburgse gasfabriek op te blaas.

Die bewyse was almal daar... Adjutant-offisier Goldcross van die Veiligheidspolisie

het immers 'n huis met hulle gedeel.

Ondanks sy konserwatiewe agtergrond het Carl as voorgraadse teologiese student in 1979 sonder veel welslae probeer om lede vir die PFP op RAU te werf.

In die proses het hy Jansie, 'n eerstejaarstudent in die onderwys ontmoet. Sy het in 'n meer "liberaal-geinsde" huis grootgeword en vier jaar van haar skoolopleiding in Amerika ondergaan, waar sy intens bewus van Suid-Afrika se rasse-diskriminasie geraak het.

"Aanvanklik het ons albei net ontsettend beswaar gemaak oor wat ons op die kampus ervaar het. Want RAU was 'n ontsettend rasistiese universiteit, was en is waarskynlik nog," sê Jansie.

"En ja, dit het op die punt gekom waar ons dit net nie meer kon vat nie."

Sy verduidelik hoe swaar dit was om NG-kerklede se onvermoë te hanteer om swart-mense as mense te aanvaar. Hulle het by die

NG Kerk van Afrika in Alexandra aangesluit en Carl het in Sam Buti se gemeente diaken geword.

"In 1980 was Carl baie 'fed-up' en ons het plakkaat op kampus opgesit wat onder meer vir die vrylating van Mandela gevra het. In daardie stadium het ons geen kontak met die ANC gehad nie."

Jansie lag terwyl sy vertel hoe die universiteit dit as 'n groot komplot gesien het en selfs sekere mense onder huisarres geplaas het. Carl het later beken en is geskors, terwyl Jansie 'n waarskuwing gekry het.

Die rektor het ook gesorg dat Carl vir diensplig opgeroep word. Hy het geweier en is saam met Jansie vir 'n naweek na Botswana met die oog daarop om moontlik later uit die land te vlug. Daar het hulle met die ANC kontak gemaak en besluit om terug te kom. By die grens is hulle deursoek en 'n eksemplaar van Nelson Mandela se biografie "No Easy Walk", wat vandag algemeen in enige boekwinkel te koop is, is by hulle gevind. Hulle is van die besit van verbode literatuur en die invoer daarvan aangekla. Jansie het 'n opgeskorte vonnis gekry.

'Sy ma maak elke Sondag ekstra kos in die hoop dat hy dalk vir die ete tuis sal wees.'

Daarna het hulle ernstig by die ANC betrokke geraak. Carl het sy studies by Wits voortgesit en hulle het inligting vir die ANC ingesamel en versprei, onder meer deur 'n pamfletbom teen diensplig by die Carlton-sentrum te plant. Volgens Jansie het die weerstand teen hulle oortuiging hulle verder aangevuur.

"Maar ons het lank en indringend oor ons besluit nagedink," sê sy.

In 1983 het Jansie as onderwyseres begin werk en het hulle saam in 'n huis ingetrek. Hulle kon die huur nie heeltemal bekostig nie en het 'n huismaat gesoek. Goldcross, 'n student aan Wits, het opgedaag en verklaar dat hy graag wil deelneem aan die stryd. Hulle het hom aanvaar en hy het uiteindelik gehelp om die kamera en motor vir die neem van die foto's van die gasfabriek te verskaf en selfs om die foto's te ontwikkel.

Kort daarna is Jansie en Carl saam met hom in hegtenis geneem, en moes hulle verslae in die hof toekyk hoe Goldcross hulself as lid van die Veiligheidspolisie identifiseer en as staatsgetuie ingesweer word.

"Ons was seker baie naïef," sê Jansie nou. "Want daar was aanduiding dat hy nie te vertrou was nie."

Sy hou vol dat hulle nooit self die gasfabriek wou opblaas nie, maar net die inligting aan die ANC wou stuur. "Die hofspraak het natuurlik baie erger geklink as wat dit was," sê sy en lag. "Dit is heeltemal uit verband geruk."

Carl het verlede jaar wel 'n vrywaringsvorm ingevul wat ingevolge die ooreenkomste tussen die ANC en die regering vereis word voor politieke gevangenes vir amnestie in aanmerking kom.

"Hy is baie positief oor wat gebeur het, maar is ook baie besorg oor al die nuwe stappe, die stryd wat nog voorlê. 'n Groot deel van sy frustrasie is dat hy daar vasgekeer sit, terwyl hy wil help. Hy kon ook nie verlede jaar sy studies voortsit nie, omdat hy gedink het hy gaan enige dag vrygelaat word."

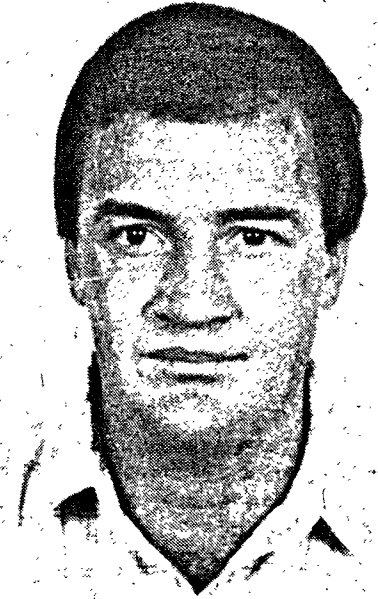
Carl het in die gevangenis sy honneurs in teologie aan Unisa met lof geslaag en is besig met sy meestersgraad. Hy oorweeg dit nog sterk om in die bediening te tree.

Intussen beywer Jansie haar as lid van die Vereniging van Oud-Politieke Gevangenes se uitvoerende komitee met voorbereidings om vrygelatene te help rehabiliteer en werk sy as wiskunde-onderwyseres by die St Barnabas-skool in Johannesburg.

Jansie meen daar is nog sowat 2000 politieke gevangenes in aanhouding, hoewel sommige weier om die vrywaringsvorms te onderteken. Die regering sê daar is sowat 300.

ANC het 'n klomp interne probleme uitgestryk

Die ANC het in Desember 1990 sy eerste Raadplegende Konferensie in 30 jaar binne die grense van die land gehou. ANDRÉ ZAIMAN, Noord-Transvaalse Streekdirekteur van Idasa, gee sy indrukke van die konferensie en sy siening van hoe dit die organisasie se optrede in die toekoms gaan beïnvloed

DIE Raadplegende Konferensie van die ANC sal waarskynlik meer onthou word vir die impak wat dit gehad het op die interne dinamika binne die ANC as vir die formulering van nuwe, innoverende strategieë. Maar dit is ook duidelik dat die groter samehang en eenheid wat uit dié suksesvolle vergadering gespruit het, 'n positiewe invloed sal hê op die vermoë van die organisasie om te kan manevreer en sy strategieë vorentoe te kan aanpas.

In dié opsig het die volgende aspekte van die konferensie veral opgeval:

* Die verbintenis van die leierskap tot en onderwerping aan die interne demokratiese proses. Die feit dat die president van die ANC, OR Tambo, se duidelike boodskap rondom die sanksie-kwessie in sy openingsrede uiteindelik vervang is met 'n resoluë wat regstreeks daarvan verskil, is tekenend hiervan. Daarbenewens is die debatte int die verskillende kommissies waarskynlik eerder deur die afgevaardigdes as die leierskap gedomineer.

Die prosedure en etos in die ANC, wat onder uiters moeilike omstandighede gehandhaaf word, staan in skerp kontras met die welbekende ondemokratiese en manipulerende aard van Nasionale Party-kongresse. En hoewel dit aan die NP-leierskap die hoogste mate van politieke mobiliteit verskaf en tot hewige kritiek lei teen wat beskou word as die "lompe en stadige" karakter van die ANC, is die verbintenis tot en uitlewing van aanspreklike leierskap in die ANC 'n goeie aanduiding dat die land stadig maar seker op pad is na 'n meer demokratiese toekoms.

* Die daarstelling van 'n organisatoriese kultuur van verdraagsaamheid vir verskil en kritiek, asook kritiese selfondersoek en bevraagtekening. Dit was van meet aan duidelik dat ANC-lede met 'n hele aantal griewe en frustrasies na die konferensie gekom het. Die leiers is veral aangeval oor die wyse waarop onderhandelinge gehanteer is, die manier waarop die besluit geneem is om die gewapende stryd op te skort, die reaksie en gebrek aan aksie van die ANC-leierskap rondom die kwessie van geweld, asook die verwaarloosing van MK-soldate, politieke en ter doodveroordeelde gevangenes.

Hewige debatte en openlike uitdrukkings van woede het uiteindelik gelei tot 'n hoë mate van konsensus en het waarskynlik baie bygedra om die integrasie tussen die binne- en buitelandse elemente van die ANC te bestendig en te versnel. Daarbenewens is dié leierskap in aanraking gebring met die werklike gevoelens en militansie van sy volgelinge, wat die groot gaping tussen hoe die leierskap en die gewone lid op die grond die oorgang ervaar, duidelik na vore laat tree het.

* Die ANC het as 'n meer samehangende, verenigde en geïntegreerde politieke beweging uit die konferensie getree. Afgevaardigdes het met groter selfvertroue en in 'n gees van doelgerigheid die vergadering verlaat. Nelson Mandela het sy leierskapsposisie binne die ANC gekonsolideer, en 'n duidelike waarskuwing gerig dat verdere faksievorming en revolusionêre gekonkel nie langer geduld sal word nie. En daar is daarin geslaag om die balling-leierskap, die Robbeneiland-leiers, die ondergrondse leierskap en die binnelandse leierskap en volgelinge nader aan mekaar te bring.

Kortliks sou 'n mens dus kon sê dat die pynlike en moeilike aanpassing vir die ANC van revolusionêre bevrydingsbeweging na 'n politieke beweging met 'n georganiseerde massaledetal eerder as bloot massa-ondersteuning, as gevolg van dié raadplegende konferensie 'n groot hupstoot gekry het. Maar die konferensie het ook 'n aantal dringende prioriteite vir die ANC na vore gebring. Van dié kwessies is myns insiens veral die volgende van belang:

* Die herwinning van die strategiese inisiatief. Die oorbluffende spoed waarmee die regering in Februarie 1990 toegegee het aan die eise om onderhandelinge met die ANC-leierskap, en die onvoorbereidheid en aanvanklike ongeloof van die ANC-leierskap daarop, het daarvoor gesorg dat die De Klerk-regering die strategiese inisiatief bekom het. Die gedeeltelike normalisering van die gemeenskap (ontbannings, vrylating en dies meer) het aan die ANC die politieke ruimte waarvoor dit geveg het, besorg. Maar dit was baie goue duidelik dat die ANC nie daarin kon slaag om dié politieke ruimte in te neem en te konsolideer nie. Dit het daartoe gelei dat die regering, self in 'n staat van onsekerheid en

verwarring gedompel deur die Februarie-toespraak, kon hergroepeer en saam met ander bewegings - soos onder meer Inkhata - opnuut kon poog en in sommige opsigte daarin kon slaag om die politieke ruimte te beset.

'Hewige debatte en openlike uitdrukkings van woede het uiteindelik gelei tot 'n hoë mate van konsensus en het waarskynlik baie bygedra om die integrasie tussen die binne- en buitelandse elemente van die ANC te bestendig en te versnel.'

Deur die volledige aanvaarding van medeverantwoordelikheid vir transisie, kan die ANC toenemend by De Klerk aandrang om te verduidelik waarom hy sekere besluite en aksies neem. Sodoende sal die regering in plaas van die ANC, gedwing word om voortdurend sy aksies, beleid, alternatiewe en modelle te verduidelik en te verdedig. In dié opsig het die regering tot dusver daarin kon slaag om die ANC voortdurend in 'n verdedigende posisie te plaas en is dit NP-beleid om die ANC aan die hardloop te hou. Die pas aangekondigde ANC-inisiatief rondom 'n veelparty-konstitusionele konferensie is 'n goeie voorbeeld van so 'n teen-taktiek.

* In ooreenstemming met die noodsaak om die strategiese inisiatief te herwin, is dit dringend noodsaaklik vir die ANC om te aanvaar dat die hoofbron van sy mag in die onderhandelingspel sy georganiseerde massasteun is. Dié is die terrein waar die NP baie vinnig tot sy werklike grootte teruggesny kan word (met ongeveer 14 persent steun van die totale bevolking) en die wit regterleuel tot die perifere politieke beweging wat dit in werklikheid is, gereduseer sal word. (Regse terreur is dan uitsluitlik 'n veiligheidskwessie en behoort as sulks hanteer te word.)

Die ambivalensie wat daar veral by ANC-volgelinge rondom dié aspek te bespeur is, hou niks goeds vir die organisasie in die toekoms in nie. Die gewapende stryd is, veral vanuit die gebeure in Oos-Europa, die wêreldwye beweging na demokrasie in die benarde omstandighede van ons kontinent, geen lewensvatbare opsie nie en dit moet duidelik uitgespel word. Daarbenewens is die internasionale isolasie teen die NP-regering ook aan die verkrummel en dit is 'n harde, objektiewe werklikheid wat uitgewys en tot ons voordeel aangewend behoort te word.

Die ANC behoort toenemend sy aandag te fokus op die ontwikkeling van 'n goed-ingelegte, gedissiplineerde en georganiseerde

kieserkorps, eerder as om bloot staat te maak op simboliese steun, vaagomlynde politieke fronte en internasionale simpatie. Die onlangse uitslag van die verkiesing in Nicaragua onderstreep die belangrikheid van dié punt.

* Die spoedige verkryging van mede-beheer oor die proses van onderhandelinge en transisie, die noodsaak vir die spoedige implementering van 'n soort tussentydse regering kan nie onderskat word nie, maar selfs meer kritiek in terme van die kort termyn is die demokratisering van die begroting. Dit is op dié punt waar die ANC onverbiddelek behoort aan te dring op mede-seggenkap oor hoe openbare fondse aangewend kan word in ruil vir die ANC se aanvaarding van mede-verantwoordelikheid vir die onderhandelings- en transisiesproses.

Dit is presies op dié punt waar die vermoë van die NP om sy eie agenda te implementeer aan bande gelê sal word. Magnus Malan moet dan aan Joe Modise en Chris Hani verduidelik waarom die weemag-begroting op 'n bepaalde manier toegeken is, Adriaan Vlok moet die ANC se Veiligheidsdepartement konsulteer alvorens hy sy begroting indien, en dieselfde geld vir die onderwys en ander begrotings. Dit het tyd geword om die regering se bande-loosheid aan bande te lê deur aanspreklike en mede-verantwoordelikheid deel te maak van die onderhandelingsproses.

'Indien die leierskap nie daarin kan slaag om 'n manier te vind om beter en meer gereeld met die grondvlak ANC-lede te kan kommunikeer nie, sal die ANC voortdurend gepla word deur konflik tussen sy leierskap en sy volgelinge.'

* Die daarstelling van 'n doeltreffende en geloofwaardige internasionale, nasionale en intra-organisatoriese kommunikasievermoë.

Die moderne politieke spel is in baie opsigte 'n spel van persepsies en die ANC, wat beskou word as 'n "sluimerende regering", het op dié gebied in die laaste tyd waarskynlik die swakste gevaar. Dit is van absoluut kritieke belang dat die ANC moet aandrang op deel-seggenkap oor die SAUK. Nuuskomentators bied steeds berigte aan vanuit 'n "wit, establishment"-perspektief, en veral wanneer dit kom by die vertolking van onderhandelinge en die transisie kom dié soort vooroordele gereeld na vore.

In die aanbieding van kontensieuse maar belangrike berigte, soos byvoorbeeld rondom die oorsake van geweld, word die ANC ge-

reeld benadeel en die vertolking van die regering bevestig.

Dit het ook noodsaaklik geword dat die ANC begin gebruik maak van professionele deskundiges op die gebied van beeldprojektering, persskakeling en reklame. Dit is veral belangrik omdat die ANC beskou word as 'n "sluimerende regering" en die beeld wat die ANC as organisasie na buite uitdra, sowel as die visie wat dit vir die land voorstaan, gevolglik van nasionale belang is. Dit is in dié stadium een van die NP se groot oorwinnings dat hulle tot dusver daarin kon slaag om met 'n goedbeplande propagandaveldtog te maak asof die gedeeltelike normalisering van 'n land wat deur hul toedoen abnormaal gemaak is, 'n revolusionêre daad is.

Indien die leierskap nie daarin kan slaag om 'n manier te vind om beter en meer gereeld met die grondvlak ANC-lede te kan kommunikeer nie, sal die ANC voortdurend gepla word deur konflik tussen sy leierskap en sy volgelinge. Daarbenewens behoort die ANC ook maniere te vind om die onpopulêre werklikhede en implikasies van 'n veranderende internasionale konteks, soos byvoorbeeld die verlies van 'n terugval-posisie vanweë die ineenstorting van die bi-polêre magsbalans, aan sy lede uit te spel.

* Die kanalisering van die bevolking se aandag en energie na ontwikkelingsprojekte, die heropbou van die land, beplanning vir die toekoms en versoëning. Dié is 'n uiters belangrike maar verwaarloosde faset van die stryd, waarby die konsep van massa-mobilisering en aksie, sowel as die noodsaak vir die opbou van 'n georganiseerde en gemotiveerde grondvlak kieserskorps, sinvol kan aansluit. Dit hang ook nou saam met die neem van doelgerigte, rigtinggewende inisiatief.

In dié verband is die bewerkstelling van 'n paradigma-verandering weg van blote massa-mobilisering vir massa-protes nodig, en behoort daar beweging te word na massa-mobilisering vir massa-ontwikkeling deur praktiese projekte. Dit is belangrik om die energie van die geradikaliseerde jeug in dié rigting te kanaliseer, veral omdat daar 'n gevaarlike persepsie bestaan dat 'n beter toekoms as 't ware van die staat beding of opgeëis kan word.

So 'n benadering sal ook baie kan bydra tot die beter voorbereiding van die Suid-Afrikaanse jeug vir die toekoms, dit sal die organisatoriese vermoë van die ANC verhoog en die ANC kan waarskynlik die morele hoë grond sowel as die strategiese inisiatief hierdeur herwin. Maar nog belangrijker, dit sal baie bydra om die massa-magsbasis van die ANC op die grond te konsolideer en versterk. Dit sal die ANC op die ou end in bykans onaantastbare posisie by die onderhandelingsstafel besorg.

Die Boere en Bolsjewiste het heelwat in gemeen

"STALINISME is 'n totalitêre vorm van apartheid wat aan die absurde grens", Met dié stelling van dr Boris Asoyan, begin Kamil Ivanof, professor aan die Moskouse Staatuniversiteit sy artikel oor die ooreenkomste tussen die Sowjet-Unie en Suid-Afrika.

In wese was apartheid nie net 'n beleid van rasse-diskriminasie en staatsgeborgde terrorisme nie, dit was ook 'n burokratiese stelsel van ekonomiese beheer.

Die ooreenkomste tussen die twee burokrasieë, op twee breed verskillende kontinente, is te danke, of te wyte aan die soortgelyke "genetiese kode van die geskiedenis van dié twee lande", sê Ivanof.

En "dit is waar dat geweld die vroedvrou van die geskiedenis van beide Rusland en Suid-Afrika was," sê hy. Nie-ekonomiese dwang was amper 'n nasionale tradisie in die Russiese en Suid-Afrikaanse samelewings.

Voor die afskaffing van slawery in 1861 in Rusland kon die Russiese kleinboere, net soos die swartmense in die twee Boere-republieke, geen ekonomiese transaksies beklink nie. Die seisoenale trekarbeid van kleinboere in pre-revolusionêre Rusland was baie dieselfde as dié van swart arbeiders wat uit die tuislande kom om in die "wit gebiede" te werk.

Die beheptheid met die staat is waarskynlik die sterkste ooreenkoms. In dié verband het 'n Russiese ekonoom, Nikolai Berdyaef, gewys op ooreenkomste tussen twee Ruslande, die Sowjet-Unie van die twintigerjare en pre-revolusionêre Tsaristiese Rusland. Die buitensporige betrokkenheid van die staat, onbuigsame sentralisme en die bestaan van 'n bevoorregte burokratiese klas het in die twintigste eeu bly voortbestaan.

Volgens Ivanof het dieselfde neigings wyd in die destydse Unie van Suid-Afrika voorgekom nadat die Nasionale Party die bewind in 1948 oorgeneem het.

Die voortbestaan van die NP, vir jare sonder enige werklike opposisie, was 'n uiters rare verskynsel in die kapitalistiese wêreld. Die oorweldigende staatsbeheer oor die swart ekonomie in Suid-Afrika kan slegs vergelyk word met die Stalinistiese model van sosialisme.

Alle totalitêre regimes tree dieselfde op: hulle kan velkleur of nasionaliteit gebruik as voorwendsel om hul opponente as "vyande van die mense" te verklaar of om hulle vreemdelinge in hul eie land te maak, soos in die geval van die tuislande.

Beide die Sowjet-Unie en Suid-Afrika het die kleinboere as hoofteiken vir hul hervormingseksperimente uitgesonder. In die Sowjet-Unie het Stalin kollektiewe plase ("kolkhoze") gestig - en om 'n konstante arbeidstoever te verseker, is die kleinboere verbied om die plase

Is daar enige ooreenkomste tussen die "samelewing van ontwikkelde sosialisme" en die "rassistiese regime", soos die Sowjet-Unie en Suid-Afrika nog tot onlangs bekend gestaan het? Kortom: Wat het die Boere en die Bolsjewiste gemeen? Baie, sê KAMIL IVANOF, 'n professor aan die Staatuniversiteit van Moskou. In 'n artikel getitel "Suid-Afrikaanse en Sowjet-ekonomieë: Onverwagse parallele", in die gesaghebbende Sowjet-joernaal Mirovaya Ekonomika i Mezhdunarodnye Otnosheniya (Wêreld ekonomie en Internasionale verhoudings) sit Ivanof dié ooreenkomste uiteen.

sonder amptelike toestemming te verlaat. Die tuislande is volgens Ivanof om dieselfde redes geskep.

Dit is juis die gebruik van arbeidsbronne wat die Stalinistiese bewind so goed met die stelsel van apartheid laat vergelyk. Beide stelsels is gegrond op 'n staatsmonopolie van nywerheidsverhoudinge en werkverskaffingsbeleide, wat organisasies met verstommende ooreenkomste tot stand laat kom het.

Aan die bopunt van die piramide

van werkverskaffingsmaatreëls was die onbetaalde arbeid van politieke gevangenes. Soos met die Sowjet gulag-stelsel het die Suid-Afrikaanse gevangenisowerhede "bandiete" op witplaseienaars se plase laat werk.

'n Ander algemene gebruik in albei lande was die stelsel om werknemers te verplig om vir 'n sekere tydperk nie van werk te verander nie, iets wat in beide die groot konstruksieprojekte in die Sowjet-Unie en die kampong-stelsel van die Suid-

Afrikaanse goudmyne voorgekom het.

Ivanof meen die verskynsel van 'n groot getal laag-besoldigde werkers en 'n baie klein groepie hoogs-betaalde mense is algemeen in albei lande.

In die Sowjet-Unie word die armoede toegeskryf aan 'n gelykmakende loon-beleid, waaraan stadig en moeilik verander word. In Suid-Afrika slaag die verbrokkeling van die staatsbeheerde strukture ook nie daarin om kitsverbeterings te bewerkstellig nie.

Apartheid, as 'n nie-ekonomiese stelsel van staatsbeheer oor die swart arbeidsmag, dien nie meer die strategiese belange van die meerderheid van die wit bevolking in Suid-Afrika nie. Daar is 'n groter realisme te bespeur onder sekere lede van die heersersklas.

Geen wonder pres FW de Klerk word die "Suid-Afrikaanse Gorbatsjof" genoem nie. Die vrylating van Nelson Mandela en die wettiging van die ANC kan vergelyk word met die rehabilitasie-beleid van slagoffers van die Stalin-terreur.

Maar verder toon die stand van die ekonomieë van Suid-Afrikaanse en die Sowjet-Unie ook groot ooreenkomste. Die twee lande is die wêreld se twee grootste goudverskaffers. En albei lande besef die negatiewe effek van die uitvoer van onverwerkte grondstowwe (goud uit Suid-Afrika en olie en gas uit die Sowjet-Unie) op hul verhoudinge met ander lande, skryf Ivanof.

Daar is ook parallele tussen die Westerse beperkinge op die verkope van hoog-tegnologie aan die Sowjet-Unie en internasionale sanksies teen Suid-Afrika.

Verder is dit 'n onweerslegbare feit dat albei dié lande wat ontwikkeling betref in dieselfde kategorie val: nie Suid-Afrika of die Sowjet-Unie voldoen aan die vereistes om as 'n geïndustrialiseerde staat bestempel te word nie.

Hoewel dié twee lande se ekonomiese potensiaal in absolute terme verskil, dra mynbou grootliks by tot albei se Bruto Nasionale Produk (BNP). Beide lande voer min hoog-tegnologiese produkte uit en het ekonomieë wat sterk steun op basiese nywerhede, veral die metallurgiese, brandstof- en energienywerhede.

Die militêr-industriële sektor speel 'n belangrike rol in albei lande, veral vanuit 'n werkverskaffingsoogpunt.

Die omskepping van wapenfabrieke vir siviele produksie is 'n probleem wat albei lande in die gesig staar.

Ivanof skryf dat die talle pogings om die lewenstandaard van dié twee lande te vergelyk, tot dusver misluk het. Hy skryf dit toe aan die groot verskille in inkomste tussen die verskillende rasse-groepe.

'n Ander ooreenkoms tussen die twee lande is die voortdurende dispute tussen ekonomiese in dié lande om die werklike vlak van ekonomiese ontwikkeling in hul lande te bepaal.

Die hoofargument wat deur Suid-Afrikaanse wetenskaplikes gebruik word om Suid-Afrika tussen die ryk lande te wil plaas, is die ontsaglike minerale rykdom van die land en die bestaan van 'n ontwikkelde nywerheidssektor en infrastruktuur. Sowjet-wetenskaplikes gebruik dieselfde argument om hul land onder die nywerheidslande van die wêreld te plaas.

Maar menings in albei lande verskil.

Belangrike elemente van ekonomiese ontwikkeling stem ooreen in die Sowjet-Unie en Suid-Afrika en die bewustheid onder die massas in beide lande van die noodsaaklikheid van hervorming, het 'n sterk invloed uitgeoefen op die gang van die hervormingsprogramme in albei lande.

Afgesien van vroeë apartheid is die verskillende planne vir hervorming in Suid-Afrika nie baie anders as dié in die Sowjet-Unie nie.

Al die hervormingsplanne in Suid-Afrika het 'n regverdiger verdeling van rykdom en inkomste tussen wit en swart ten doel, en die rol van die staat is die mees omstrede aspek van die planne.

In 'n bespreking oor die invloed van die Sowjet-beleid van perestroika op die program van die Suid-Afrikaanse kommuniste, skryf Ivanof dat die SA kommuniste aanvanklik 'n toekomstige Suid-Afrikaanse ekonomie geskoei op die gesentraliseerde Sowjet-model in die vooruitsig gestel het.

Nou stel die SAKP 'n ekonomiese model voor wat op beide sentrale beplanning- en mark-beginsels geskoei is. Dié program sê dat werkers 'n belangrike rol te speel het in die bestuur van nywerhede op die grondslag van demokratiese eienaarskap, maar terselfdertyd word staatwaarborges gesoek om private besighede te beskerm.

Die ekonomiese hervormingsprogramme in die Sowjet-Unie en Suid-Afrika stem ook ooreen waar hulle die vraagstuk van staatseienaarskap aanspreek. Maar privatisering hou uiteenlopende probleme vir dié lande in. In die Sowjet-Unie sal denasionalisering alle fasette van die ekonomie raak, terwyl privatisering van sekere nywerhede in Suid-Afrika met 'n heroriëntering van staatsbeleggings in ander sektore gepaard sal gaan.

Stalin se erfenis word steeds betreur

Die monument ter ere van die slagoffers van Stalin se vergelding staan reeds 'n maand lank voor die KGB-kantore in Moskou. Maar soos op die dag toe monument ingehuldig is, is dit steeds oortrek van die vars blomme. Kerse ter nagedagtenis van die dooies word dag en nag gebrand. Die monument word omring deur foto's van die dooies, plakkate en stukke papier met hul name daarop en gedigte waarin die oorlewendes se verlies en woede uitgedruk word. Miljoene mense het tydens Stalin se bewind uit strafkampe en tronke verdwyn, en miljoene is vermink in die staat se stryd teen sy eie mense. Dié vrou is by die monument afgeneem.

(Foto: Novost)

Die kern van die kerndebat

TALLE naamlose advertensies oor die vreugdes van kernkrag het die afgelope paar maande verskyn. 'n Onlangse uitgawe van Veld & Flora (76:4 Desember 1990) was die draer van nog 'n apologie, dié keer deur Andrew Kenny, wat vroeër 'n aanprysing vir Femina onder die skuilnaam Bruce Cable geskryf het. Wat beteken dit alles?

Amper vyf jaar ná Chernobyl is die kernbedryf wanhopig om sy verlore veld van anti-kernaktiviste terug te wen. Vele koerante en tydskrifte onder die invloed van die Nywerheid gaan voluit vir die saak. Ek meen dit is belangrik om Kenny se argumente te ontleed, omdat dit 'n aanduiding gee van die nywerheidsstandpunt.

Ten eerste argumenteer hy dat geen kwessie belangriker as energie-verskaffing is nie. Daarmee het ek nie probleme nie, behalwe om daarop te wys dat werksgeleenthede, skooling, gesondheid, geleterheid, water en voedselproduksie net soveel aandag verdien. Ek stem egter nie saam met Kenny se verworping van alle organiese bronne van energie nie. Hy kam klaarblyklik die aftakeling van landelike woude en die buitestedelike verbruik van steenkool af, maar sê niks oor intelligente gedesentraliseerde toepassing van bosbou, bio-gas, doeltreffende houtstowe, mikro-hidrologie, son- en windkrag, en die selektiewe gebruik van elektrisiteit nie. 'n Oordeelkundige mengsel van al die strategieë sal aan die basiese behoeftes in landelike en buitestedelike gebiede voldoen.

Toekenning van navorsings- en ontwikkelingsgeld behoort ook in 'n groter mate aan kleinskaalse toepaslike oplossings toegeken te word eerder as aan high-tech, kapitaalintensiewe probleme waarvan die nalatenskap geen perke ken nie.

Nieteenstaande my pleidooi vir meer befondsing aan die ontwikkeling van organiese vorms van energie-produksie, sou ek saamstem dat die grootskaalse opwekking van elektrisiteit uit steenkool problematies is. Geen opwekkingsmetode is heeltemal veilig, skoon of vry - veral wanneer die hele brandstofketting in ag geneem word - nie. Waar my mening van dié van Kenny begin verskil, is waar sy verkondiging van kernkrag-opwekking begin.

Sy eerste argument ten gunste van kernkrag is snaaks genoeg oor die kwessie van afvalprodukte. Aangesien dit die anti-kernveldtog se sterkste argument is, probeer Kenny dit

MIKE KANTEY, skrywer en mede-voorsitter van Earthlife Africa (Kaapstad), begin vandag met 'n twee-weeklikse ekologie-rubriek

deur die volgende wilde aantygings afmaak:

- * dat steenkoolafval gevaarlik is;
- * dat kernafval net in die kort- en medium termyn gevaarlik is;
- * dat kernafval maklik versamel en geberg kan word.

Ongelukkig is daar baie gesaghebbende artikels wat nie saamstem nie. In haar uitstekende boek, "No Immediate Danger" (Women's Press, 1985 - verpligte leesstof vir alle ekofeministe), bespreek Rosalie Bertell die relatiewe konsentrasie van alfa-partikels in verskeie soorte afval. Indien natuurlike grond 'n arbitrêre waarde van 1 gegee word, sal steenkoolgas 'n konsentrasie van 50 hê, terwyl uitgediende kernkragstowe 'n konsentrasie van 10 000 000 000 het. Bertell voer ook aan dat in die voorsiening van een jaar se kernbrandstof bykans 200 000 ton "uraanbakstene" vervaardig word. Dié eenhede bevat torium, radium, lood, bismut en polonium.

Terwyl steenkool meer afvalprodukte by die punt van energie-opwekking produseer, het uraan baie afval by die punte van onttrekking en suiwing tot gevolg. Die kernprosesse is self uiters swaar verbruikers van elektrisiteit. Daar word beweer dat Valindaba net soveel elektrisiteit soos die hele Bloemfontein verbruik.

Insoverre dit die term "gevaar" betref, is die heel gevaarlikste afvalstof die mensgemaakte element Plutonium 239 met 'n halflewe van 24 000 jaar. Die Nobelpryswenner Hannes Alfvén beklemtoon: "...weens die groot hoeveelheid uiters giftige stowwe, word vereis dat berging vir 'n tydperk van 100 000 jaar algeheel lekkasievry moet wees. Geen verantwoordelike geoloog kan dit waarborg nie, bloot omdat dit 'n probleem is waarvan ons geen ondervinding het nie."

Wat Kenny se derde argument betref, is daar drie gebiede van kommer. Ten eerste is daar die probleem van vervoer. Buiten ons eie ongeluk op die Majuba-pas, is die probleem

Groenpraatjies

duidelik uitgewys toe die Mont Louis op 25 Augustus 1984 met 30 trommels uraan-heksafluoried aan boord teen 'n Duitse veerboot in die Engelse kanaal aan die kus van België gebots het. Dié produk was nie 'n afvalstof nie, maar het die gevaar duidelik uitgewys.

Die tweede probleem is geleë in die berging van hoëvlak-afval in staal- en betonhouers. 'n Bohaai is 'n tyd gelede opgeskop oor die voordele van "synrock". In 1978 het 'n groep wetenskaplikes by die Universiteit van Pennsylvania borosilikaat-glas teen temperature wat in 'n stortingsterrein verwag word, getoets. Die glas het in minder as twee weke in klein stukies versplinter.

Die derde probleem hang saam met die uiteindelijke berging in die omgewing, of gasheerrots. Daar is duidelik geen algehele waarborg dat toereikende kartering van die rots ooit kan plaasvind nie, of dat alle gebeurlikhede oor so 'n lang tydperk voorspel kan word nie.

Met die voorstelling van die probleme wat inherent is aan die veilige berging van kernafval, vergelyk ek nie eenvoudig die verskille tussen steenkool- en kernkragopwekking nie, maar lig ek bloot die probleme in die kernnywerheid as sulks uit. In dieselfde gees bevraagteken ek Kenny se argument dat die dag-tot-dag werking van kernkragstasies in-

herent veilig is. Sy aanname dat Three Mile Island die enigste geloofwaardige ongeluk in die Weste was, is bewysbaar vals. As ek dan verder aanvoer dat ander ongelukke en ongevallen in die Weste voorgekom het, bedoel ek nie om op enige manier die probleme van steenkoolontginning te minag nie, maar net om die kollig te laat val op die spesifieke gevare verskuil in kerntegnologie.

Oorweeg net die omvang van die Chernobyl-ramp.

Verlede jaar het die hoof van die Opper-Sowjet se sub-komitee oor die omgewing en kernenergie, Yuri Schterbak, onthul dat sowat 300 mense, 10 keer meer as die oorspronklike verslag, in die ongeluk dood is. Nog 1,5 miljoen mense, waaronder 160 000 kinders, se lewens is deur bestralingsiekte, waaronder fibrose, skildklierkankers en leukemie verwoes.

Schterbak het erken dat 'n soort immuniteits-verworwingsiekte soortgelyk aan Aids daarna ontdek is. Onmiddellik ná die ongeluk is 116 000 mense binne die radius van 30 km rondom die aanleg verwyder. Vier jaar later het die Sowjet-parlement die ontruiming van nog 200 000 goedgekeur. Altesame R69 miljard is toegestaan om die slagoffers te help, terwyl Schterbak die finale koste op meer as R469 miljard raam.

Om met Kenny saam te stem dat Chernobyl in ontwerp van Koeberg verskil, is om die voor-die-hand-iggende te verklaar. Maar wat wel identies in ontwerp is, is die stamina, wil en knapheid van die ontwerpers self, die bouers, tegnici en werkers. In die gevierde Weste waar niks ooit verkeerd gaan nie, het ons asemrowende rampe soos Windscale, Seveso, Columbia en die Hubble-teleskoop gehad. Soos ons van Chernobyl kan aflei, is dit nie die aard van die ongeluk wat onder skoot is nie, maar die gevolge. As die gevolge dan so skadeloos is, waarom het alle versekeringspolisse in Suid-Afrika 'n klousule wat hulle vrywaar teen alle kerndestruksie? Waarom was dit vir die Kaapse Stadsraad nodig om spesifieke planne vir 'n kern-noodtoestand op te trek en te versprei? Waarom het ons sulke uitgebreide en onverklaarde planne vir die berging van kernafval?

Dit is duidelik dat die voorgestelde gevolge die owerhede se vermoë om vir die skade te beplan en te vergoed ver oorskry. Verskil ons rêrig soveel van die Russe?

Die leiers, teoloë en selfs God is steeds manlik

DIE Rustenburgse Kerkeberaad in 1990 is nou reeds ou nuus. Maar om die geheue te verfris: Mans het gebid en skuld bely oor apartheid, mekaar gevind en tot dusver staan almal nog vas by hul standpunte. Ondernemings oor toekomstige optredes ter wille van geregtigheid is deur kerke gedoen.

Maar daar is een aspek in die nabetraging wat agterweë gebly het en wat dreig om in die vergeetelheid te versink. Dit is juis ter wille van geregtigheid dat dit nodig is om nog 'n slag te kyk na die Rustenburg-beraad en te onthou dat die vrou-afgevaardigdes in 'n stadium daar uitgeloop het. Hoekom het dit gebeur? Hoekom het die vroue 'n aparte verklaring uitgereik?

Die antwoord is eenvoudig. Rustenburg toon weer eens dat die Christelike kerk 'n manlike instelling is. Die leiers, teoloë, afgevaardigdes, opstellers, spreekbuis, ja, selfs God, is manlik.

Rustenburg, wat beskryf word as die mees verteenwoordigende byeenkoms van Christene in Suid-Afrika, was in werklikheid verteenwoordigend van minder as die helfte van die kerk.

Daar is gebid en bely oor die kerk se aandeel aan die verskriklike probleme van ons land wat uit die apartheidsbeleid spruit. Ondernemings is gegee oor die kerk se taak ten opsigte van restitusie. Hieroor kan alle Christene net juig.

Tog dui Rustenburg daarop dat rassisme weer eens die agenda in ons land domineer en dat die onheilige verband tussen rassisme en seksisme nog nie vir die "kerkvaders" duidelik geword het nie.

Ons vrou weet maar te goed dat die erfenis van diskriminasie op grond van geslag veel ouer en veel dieper in die Christelike tradisie gewortel is as rasse-apartheid. In een kort paragraaf van net sewe reëls word hierna verwys.

Maar die klem in die Rustenburg-verklaring val op "the sin of racism in our souls and our structures".

In die woorde van die vrou-verklaring: "This conference reflects the old order of selective justice." Verder doen laaggenoemde verklaring 'n beroep op die afgevaardigdes om te "confess, repent of and leave the sin of dehumanizing and belittling women through discriminatory practices".

Kan ons vrou enige hoop hê in die lig van dié gebeure? Ongelukkig kan ons op geen tradisie van gelykheid van die geslagte steun nie. Ons wortels, hetsy uit Europa of Afrika, is patriargaal en word in ons politieke, sosiale en godsdienstige instellings weerspieël. Wat beteken dit vir die vrou as gelowige? Ons word uitgedaag om vir onself uit te maak wat dit inderdaad beteken om mens te wees - dié mens wat op een of ander misterieuse wyse na die beeld van God geskape is.

Wanneer ons oor die dag van ware gelykheid en geregtigheid in die kerk droom, droom ons van die dag wanneer die kosbare mensheid van vroue en mans gelyk geag word in sowel godsdienstige teorie, as praktyk.

Hoe sou kerklike byeenkomste dan daar uitsien? Die mense van God sal teenwoordig wees. Reëlingskomitees, konferensiegangers, opstellers van dokumente, dié wat praat en dié

Geloofspraatjies

DENISE ACKERMAN

wat luister, sal die hele kerk verteenwoordig. Die oueres met hulle ondervinding sal daar wees, die jonges met hulle visie, die gestremdes met hulle unieke bydrae, dié wat leierskapsposisies beklee en dié wat die kerke aan die gang hou met hulle bydraes van sogenaamde nie-tige werk, dié wat teologie bedryf en dié wat bid. Al dié mense sal van beide geslagte wees.

Wat sal ons dan moet prysgee? Baie "groot" name, ja, lang intellektuele referate, miskien. Maar dan sal daar 'n beter kans wees dat 'n dokument soos die Rustenburg-verklaring, verteenwoordigend van die hele kerk sal wees.

Rustenburg kan vroue in die kerk ten minste drie lesse leer. Eerstens, ons kan in die huidige klimaat geen groot skuld-belydenis oor die sonde van seksisme in die land en die kerk verag nie. Dit kan eers geskied wanneer mans verstaan wat dit beteken om mens te wees en hoe die kerk oor die eeue bygedra het om die mensheid van vroue af te takel.

Tweedens moes ons onself afvra of die tyd van "tokenism" nie verby is nie. Moet ons steeds tevrede wees met 'n item op 'n kerklike program wat heet: "Die vrou in die kerk"? Wie is die kerk per slot van sake? Wie bepaal wat kerk is? Ons vroue is die kerk, en nie 'n item op 'n agenda nie.

Laastens sal ons self moet veg vir 'n nuwe beeld van kerk en van wat dit beteken om volwaardig mens te wees. Ons mag nie meer tevrede wees met die feit dat mans namens ons praat nie. Kerkwees is om saam as gelowiges regmatig en op alle vlakke in dié liggaam te deel. Ons sal self ons deel moet oeps. En dit sal selfondersoek en verandering verg. Soos pres Havel van Tjeggoo-Slowakye onlangs in die bundel "Letters to Olga" skryf: "Change can only proceed from the changed."

(Dr Ackerman is dosent in praktiese teologie aan die Universiteit van Wes-Kaapland en is ook verbonde aan die Institute for Spirituality van die Anglikaanse Kerk, BishopsCourt)

Vrye Weekblad

Die agenda vir 1991

Daar is 'n dringendheid in ons land dié jaar wat niemand durf ignoreer nie.

Die Staatspresident het verlede jaar groot en dapper stappe gedoen om die politieke prosesse in die land te bevry. Daarmee saam het 'n nuwe dinamiek en 'n groot klomp verwagtinge gekom.

Die eerste stap, glo ons, behoort te wees die afskaf van die laaste wette wat ras nog in ons stelsel verskans, met die Groepsgebiedewet bo-aan die lys. Daar is goeie rede om te vermoed dat pres FW de Klerk met die Parlementsopening iets hieraan gaan doen.

Maar belangriker as wette is dat ons nou daadwerklik moet begin beweeg na 'n stelsel waar die meerderheid landsburgers die sê het. Ons moet so spoedig as moontlik deur die voorbereidende stappe gaan wat na 'n een mens, een stem-verkiesing sal lei waaruit ons eerste demokratiese regering saamgestel sal word.

Dié voorstel van 'n veelpartykonferensie is 'n gesonde eerste stap. Ons hoop van harte die "probleemgroepe" in ons land soos die Konserwatiewe Party, die AWB, die Pan Africanist Congress en Azapo gaan hul weg oopsien om ook aan dié konferensie deel te neem.

En ons hoop dié konferensie kan al teen die middel van die jaar sy eerste sitting hê.

Want wat ook al die terminologie of meganisme, dit is hier waar die basiese beginsels van ons nuwe grondwetlike bestel gelê gaan word, en dis hieruit dat 'n tussentydse regering gaan vloei wat die oorgang na die demokrasie moet dophou.

Sonder 'n vorm van tussentydse regering kan Suid-Afrika kwalik klaarkom. Dit is ondenkbaar dat ons land en sy mense teen die einde van die jaar steeds deur 'n wit minderheidsregering alleen geregeer kan word.

Die onus lê natuurlik nie net op die regering en die Nasionale Party nie.

Die ANC, as die grootste en invloedrykste bevrydingsbeweging, gaan nie vanjaar so maklik vergewe word vir onbeholpe optrede en dubbeldatery nie.

Dit gaan vanjaar die ANC se dure plig wees om sy volgelinge behoortlik te mobiliseer, te konsulteer, op te voed, te dissiplineer en saam te vat in die onderhandelingsproses.

Dit lyk asof die organisasie se raadplegende kongres van Desember 'n goeie grondslag hiervoor gelê het, en 'n mens hoop die groot kongres wat in Julie gehou word, sal verder hierop bou.

Die ANC behoort nou ook die laaste spinnerakke van sy ou bestaan van 'n uitgeweke versetbeweging weg te vee. Verspottighede soos dat die meeste meningsvormers in die ANC ten gunste is van die afskaffing van sanksies en boikotte, maar amptelik word dit steeds bepleit, het nou onhoudbaar geword.

Op Inkatha en sy leier rus die plig om die strategie te laat vaar van vrede en versoening praat maar gewelddadig op te tree. Suid-Afrika mag nie toelaat dat Mangosuthu Buthelezi verder hiermee wegom nie. Daar is 'n konstruktiewe rol vir hom en sy organisasie om te speel.

Ná die PAC en Azapo se jongste wilde uitsprake wil 'n mens amper moed opgee met hulle. Maar ons durf nie. Dit is ons landgenote. Die regering, die ANC en Inkatha moet uit hul pad gaan om dié groepering in te trek in die prosesse van onderhandeling en heropbou van ons nasie.

Die KP-leiers en hul vriende verder regs het vanjaar die taak om hul ondersteuners beter in toom te hou en om hul retoriek af te skaal. Andries Treurnicht en sy kollegas weet hulle het geen ander opsie nie as om saam aan die onderhandelingsstafel te sit. In die privaat sê hulle dit al en daar is inderdaad kontak, in 1991 moet hulle dit begin doen.

Diensplig

Die voortgesette stelsel van verpligte militêre diens vir jong wit mans gaan vanjaar nog tot heelwat konflik en ongelukkigheid lei.

Die weermag het sy moedswilligheid duidelik tentoongestel deur van die gewetensbeswaardes wat nou na Suid-Afrika teruggekeer het, weer op te roep.

Dit gaan nou weer eens van mense misdadigers maak wat eintlik trotse jong Suid-Afrikaners is wat bereid is om vir hul beginsels swaar te kry.

Dit sou baie meer gewees het as die weermag 'n meer buigsame en pragmatiese houding gehad het in die tyd totdat wit diensplig afgeskaf of vervang kan word. Daar is sekerlik genoeg mense wat vrywillig 'n jaar weermagopleiding wil ondergaan.

As die ANC wil vermy om 'n swart organisasie genoem te word, sal hulle dié kwessie nou ernstig met die regering opneem as deel van die onderhandelings.

SPOOKSTORIE 1991:

BRIEWES

Vrye Weekblad plaas graag briewe wat nie die wet oortree of lasterlik is nie, mits die korrespondent se naam en volledige adres bygevoeg word as 'n skuilnaam gebruik word. Briewe korter as 200 woorde sal voorkeur geniet, en die redakteur behou die reg voor om briewe te verkort. Skryf aan: Vrye Weekblad Briewe, Posbus 177, Newtown 2113. Of bel met jou mening na (011) 836-2151.

Oom Schalk was nie agterlik nie

Dr Nico Smith van Mamelodi, Pretoria skryf:

In Vrye Weekblad (30 November 1990) het ek een van die beste beoordelings van Patrick Mynhardt se vertolking van Herman Charles Bosman se Oom Schalk-stories gelees.

Dit het beslis nodig geword om te sê dat Mynhardt die ware Oom Schalk van Bosman nie baie goed ken nie. Die eerste keer wat ek persoonlik met Oom Schalk op die planke kennis gemaak het, was jare gelede in die HB Thom-teater op Stellenbosch waar Percy Sieff 'n skitter-uitbeelding van Oom Schalk gelewer het.

Oom Schalk, soos Percy hom aangebied het, het van Afrikaner-adel getuig. Plat op die aarde, maar 'n vergestaltung van die Afrikaner in sy eenvoud en opregtheid. Toe ek enkele jare later in die Transvaal na Patrick se vertolking van Oom Schalk gaan kyk het, was ek ontstoke dat Oom Schalk op so 'n wyse as 'n soort agterlike Afrikaner voorgestel kon word.

Sou dit nie moontlik wees om Percy Sieff weer die geleentheid te bied om Oom Schalk vir ons te kom aanbied op 'n wyse wat jou met waardering en toegeneentheid teenoor die ou oom sal vervul nie? Miskien kan Sieff ons almal dalk weer die vreugde aandoen om ons Oom Schalk te laat sien en hoor deur iemand wat diep in Oom Schalk se siel ingekyk het.

Waarheid asseblief

M Olivier van Tsumeb skryf:

Onder die opskef "Wat is die wortel van die bloeddorstigheid" (Vrye Weekblad, 2 November 1990), skryf u en vertel aan u lesers van u grusame ondervinding.

U versuim egter om te noem watter bevolkingsgroep die oorspronklike slagoffer, die twee rowers of die aanranders van die twee rowers was. Ek lei egter af hulle was swart, maar u ag dit nie belangrik genoeg om te noem nie. Tot hier het ek met u saamgestem oor alles.

Ewe skielik gaan u skrywe egter oor in 'n heksejag op witmense en dit is dan wanneer u ook 'n blatante leuen vertel, naamlik van die Afrikaanse boer wat die werker doodgemartel het en toe 'n opgeskorte

vonnis gekry het.

Ek wonder of u ooit werklik 'n verslaggewer in Namibia was. Indien u wel was én daardie dag in die hof was soos u beweert, sou u sekerlik gewet het dat die boer ses jaar tronkstraf sonder die keuse van 'n boete gekry het, en dit was nie opgeskort nie.

Dus het u óf 'n swak geheue, óf u lieg met die doel om haat te stook. Dit het ons nie nodig in Namibia nie en ek dink julle het dit ook nie nodig nie.

Ek het juis gedink die doel van ukoerant is om dinge op 'n regverdige en volwasse wyse te benader sodat ons lesers sake van belang in die regte perspektief kan sien.

Ek wil afsluit deur te sê dat ek die hoogste agting vir u koerant het omdat julle absoluut vreesloos is en die feite sover as moontlik gaan soek. Hou asseblief net by die waarheid. Daar is reeds so baie leuens, ontkenninge en verdraaiings dat julle nie nodig het om ook op dáárdie wa te spring nie.

(Ek het klaarblyklik nie na dieselfde hofsak as u verwys nie - Red)

Geen skuldgevoel

Linda Richter van Pinetown skryf:

Nelson Mandela se uitlating dat "whites are fellow South-Africans and we want them to feel safe", laat my met my wit vel koud.

Ek val nie daarvoor nie om die eenvoudige rede dat ek met my wit, pienk, blas vel nog nooit veilig in my eie land gevoel het nie. Ek kon nog nooit in dié utopia ten volle mens wees nie, juis as gevolg van witheid.

In die jongste uitgawe van Insig sê Adam Small: "Ek dink nie witmense sal ooit verstaan hoe seer apartheid mense gemaak het nie." Wat weet hy van my sielstrawling as twaalfjarige oor "Koperkan"?

Nou hoor 'n mens van "One settler, one bullet". Beteken dit dat immigrante en ander dan heel veilig is terwyl net dié van setlaar-afkoms moet betaal vir die pyn? En hoe gaan dié wat skiet dan weet wie van setlaar-afkoms is en wie nie, want ons is almal spierwit?

Miskien sal ons nuwe identiteitsdokumente kry wat sê "one bullet required".

Almal praat van die sogenaamde "white fear", maar voordat 'n mens deur werklike angs is; die angs om te lewe as 'n geweer teen jou kop gedruk word, die angs na asem as iemand jou verwurg, en veral die angs van 'n vrou wat weet sy gaan verkrag word, voor 'n mens deur al dié angs is, kan 'n skuldgevoel oor die politieke situasie geen vashouplek kry aan "white fear" nie.

Ek het geen skuldgevoel nie want ek was nooit polities-bemoed nie. Ek het nooit voor 1988 gestem nie. Wat was daar om voor te stem?

Na my mening is almal wat in die sewentigerjare grootgeword het, heeltemal verlore - veral dié uit die laer-inkomstegroep.

U voorblad van 14 Desember (Sirkus 1990) was 'n treffer en ek gaan dit raam.

Dankie dat ek deesdae nie meer so erg skaam kry oor my Afrikanerskap nie. (Brief effens verkort - Red)

Gesonde verstand

Riaan Hofmeyr van Yevville skryf: Gesonde verstand was nog nooit een van die deugde van dié land nie.

Byvoorbeeld: Het iemand by Krygkor se gesonde verstand nie vir hom (nie haar nie) gesê dat Irak dalk eendag Krygkorwapens teen die Amerikaners en die Weste gaan inspan nie?

Waar is die gesonde verstand agter dié hele nuwe Vlok-inisiatief om misdaad te bekamp terwyl Red Heart Rum en Klipdrift steeds op televisie adverteer?

Waar was die ooms/vaders/broers/dominees se gesonde verstand toe God en PW nog aan apartheid geglo het?

Waar was gesonde verstand toe besluit is dat AVB ook op boeke betaal moet word?

Waar was gesonde verstand toe hulle 'n hele generasie deeglik opgef.. het deur hulle jaar in en jaar uit Angola toe te stuur?

Waar is gesonde verstand nou dat dienspligontduikers weer opgeroep word? (Brief ingrypend verkort - Red)

IN een dag het die waarde wat ons vir ons TV-lisensiegeld kry, verdubbel. As die SAUK s0 aangaan, gaan die R120 per jaar wat ons betaal (OK, behoort te betaal) dalk eendag nog dit werd wees!

Of praat Brolloks nou te gou?

Ons praat van Agenda, TV1 se nuwe aktualiteitsprogram wat dié week met groot fanfare begin het. As al die hype waar is, kom hier 'n ding.

Dis natuurlik 'n vreeslike refleksie op die SAUK-base. Onder PW en Jolly John was hulle soos Pravda en heel tevrede daarmee.

Toe kom FW met sy glasnost en boonop is daar nou sprake van mededinging van M-Net op die nuusterrein, en siedaar! Ons eerste werklike aktualiteitsprogram. Want nou is dit maklik.

Dis maar soos die Afrikaanse koerante ook is. So dapper as wat die Baas hulle toelaat om te wees.

Maar laat 'n mens nie kla nie. Ten minste het ons nou nuus-TV waar 'n mens nie met elke tweede item die skerm wil stukkend gooi nie.

Heelwat van die suksesresep lê natuurlik in die aanbieders. Harald Pakendorf is wat hulle in die bedryf noem 'n natural. Slim en skerp, en nogal handsome ook. En pleks van poppies met mooi gesiggies en niks anders nie, het ons vir Annette du Plessissen Callie Long. Nie dat hulle nie iets is om na te kyk ook nie.

En natuurlik die man wat ons lank geweet het is die beste TV-aanbieder in ons land, Pat Rogers. Is dit toevallig dat, met die uitsondering van Callie, almal van buite die SAUK gehaal is?

(Terloops: hoe is dit dan dat al die aanbieders van Agenda so wit is?)

Die eerste aand was 'n bietjie van 'n flop, want jy kan nie ses of meer politici op 'n paneel hê en dan indringende vrae vra as jy net 'n paar minute het nie. Maar dit was seker maar 'n show van hoe Agenda bereid is om almal 'n kans te gee..

Dit lyk darem nie na 'n hidden Agenda nie. Of hoe?

Nou sal ons moet wag en sien of Agenda's momentum gaan behou. Watter soort onderwerpe gekies word en watter mense gevra word om daarop te verskyn.

* Kom ons hou duime vas.

Eugene die ster

Daar is Eugene TerreBlanche toe die ster van die eerste Agenda-program! Behalwe dat hy natuurlik

absolute twak gepraat het, het hy beter oorgekom as selfs gesoute manne soos Pik en Zach de Beer. Nie een keer gepraat dat die spoeg spat nie, en nooit met sy vuus op die tafel geheimer nie.

En die pikantste van alles is dat hy ewe gedwee saam met 'n woordvoerder van die ANC (wie was die vervelige kere! Waar was Pallo Jordan?) op dieselfde paneel gesit het.

BROLLOKS EN BITTERGAL

* Welkom in die beskawing, Eugene.

Ons het mos gesê

So van Zach gepraat: Bittergal het dié week nogal jammer gevoel vir die ou Progs.

Jare gelede al het hulle gepleit vir 'n nasionale konvensie van alle partye om tot 'n vreedsame skikking te kom. Almal, van links na regs, het hulle uitgelag.

Daar kom die ANC dié week met dieselfde voorstel - hulle noem dit net 'n veelpartykonferensie - en selfs die regering verwelkom dit. Interessant was dit dat Inligting se buite-egtelike baba, The Citizen, die ANC aangeval het oor hulle die voorstel gemaak het, terwyl die Afrikaanse dagblaai dit verwelkom het.

* Dis in dié tye dat ons die bokke van die skape gaan skei.

Donkerkop

FW de Klerk is ons staatshoof. Almal weet wie hy is, en hy is nogal omstede.

Dit beteken alles wat hy of sy gesin doen, is nuus.

Soos dit nuus was dat Rozanne getrou het, so stel mense daarin belang as een van FW se kinders verloof raak of 'n ernstige romanse het.

Soos wat nou inderdaad met FW se seun Willem gebeur het. Hy is op pad om verloof te raak aan 'n meisie wat saam met hom gestudeer het.

Maar nou is daar 'n kinkel. Die meisie is bruin. Willem se pa se regering het haar as "Kleurling" geklassifiseer.

Nou is dit skielik sensitief.

'n Mens kan maar net hunker na die dag dat dit g'n niks meer snaaks gaan wees nie. Want daar is regtig niks snaaks aan twee jongmense wat verlief raak nie. Veral nie as die een manlik en die ander een vroulik is nie.

* Tog kan 'n mens nie help nie om daaraan te dink dat pa FW nou vinig die Groepsgebiedewet sal moet skrap, anders kan sy seun en skoon-ogter nie saam in een huis bly sonder om die wet te oortree nie...

Bloedtoetse

Brolloks het lank laas 'n lekker sappige skinderstorie vertel. Hier kom die lekkerste een van 1990. En dis boonop nog waar ook.

Erens in Suid-Afrika is daar 'n tydskrif. Nogal 'n up-market een. By dié tydskrif is daar drie senior en gesiene manne.

Hulle werk almal saam met 'n baie aantreklike dame in die kantoor. Ongetroud.

Die ander dag kom dié dame agter sy is verwagting. En sy wil natuurlik hê die pa moet opdok.

Maar wie is die pa? Daar is net een antwoord: sy laat bloedtoetse van al drie haar senior kollegas neem, en daar het sy vir pappie.

* Dis soos vingerafdrukke.

Dié jaar se top-uitvoerpiessangs is eiers

N OU gelukkie, vrinde, vir die nuwe jaar, as julle dit kan absorbeer na al die kalkoene en brandewynpoedings en heerlike varsgeroosterde Van Riebeeck-stant.

Gepraat van Boetroos. Die Koeksistergilde, meegevoer deur die gees van die gety, het hul rentekoerse opgeskuiw as 'n teken van welwillendheid, om natuurlik aan te pas by die dalende petrolprys. Die Gilde het al die setlaars in sy gelede afgedank, soos die PAC. Nou sit die ding sonder lede. Soos die PAC. Buitengewone vergaderings is die orde van die dag.

Riem onder hart

Moeder ween stil in 'n sneesdoekie, dis pure opera, of Springbok-radio, take your pick. Die smelling salts is byderhand. Dit gaan oor die swart onderwys.

Moeder is ontsteld dat so 'n hoë persentasie swart kinders geslaag het, 'n volle 36 persent. Seg sy dit veryd die hele doel van die swart onderwysstelsel. Dit is darem 'n riem onder die hart dat die persentasie aan die daal is - dit gee 'n mens somer moed.

Sê minister Stoffel dinges dan nie self dat die uitslae "bemoedigend" is nie? Seg Oswald die minister neem die woord so reg uit Verwoerd se mond. Die mikpunt is natuurlik nul persent, en die minis-

ter werk onverpoosd daaraan.

Onveilige parlement

Van Verwoerd gepraat: julle dink ons parlement is onveilig? 'n Brasiliaanse parlements-lid is onlangs vir die soveelste keer bygedam dat hy met bloeiende ore die raads-kamer uitgestorm het om sy rewolwer te gaan haal om 'n agbare lid mee af te maai.

Koos van der Merwe het nog 'n lang pad om te loop. Nou weer die siel om terug te keer tensy hy 'n helmnet mag dra. Die Speaker moet nog besluit of 'n helmnet onparlementêre drag is. Klink na die Heyday van sy edele A Ragsbanjo en trawante.

Verwoerd ratel

Vrinde, niks ontbloot die diepgron-delike absurditeit van die swart onderwysstelsel soos die onlangse uitslae nie. Stoffel dinges gaan deur al die ministeriële lers gemerk "Verskonings en oëverblindery", maar dit help nie. Nog steeds word vyfmaal soveel op 'n wit kind as op 'n swart kind bestee.

Die cherrie on top is dat die jaar se top- swart student wit is. I ask you. Maar wat verwag jy met veertig onderwysdepartemente, of is dit 400? Dis soos die bemarkingsrade:

Die jaar se top-uitvoerpiessangs is eiers.

Iedergeval, die swart onderwys het darem 'n knewel van 'n slogan opgelewer: Slaag een, slaag almal. Dit moet fantasies wees as dit geïmplementeer kan word. Met 'n nerd in elke klas pass almal, en Verwoerd doen 'n light fantastic dat dit somer ratel.

Nie genoeg nie

Onthou julle "Gee FW 'n kans"? 'n Jaar gelede het die chancer sy kans gevat, maar die lewe bestaan nie uit tweede kans nie, vra maar vir Madame: Sy het haar naam gekry oor haar duistere spierwit verlede, maar deesdae boer sy s0 by die anderskleuriges dat PW soetlik in sy graf omdraai.

Maar dis te laat, vrinde, daar is geen tweede kans nie, en Madame sal sy bly. Nou moet Madame se man sy sokkies en suspenders optrek. Wanneer laas het hy iets uitgerig? Damp Squibs soos die Harms-kommissie tel nie, en ordentlikheid alleen kan nie 'n wa deur die drif sleep nie.

Vredeliewende Boere

Van vakansie na vakansie, dankie. Die Boerestaat Party wil nuwe vakansiedae hê, en nie min daarvan

nie. Hierdie wesens dring aan op 'n fees vir Spioenkop, Majuba, Sannaspos, Konsentrasiekamp-dag, Dalmanutha, Baknelaagte, Oom Paul dinges se verjaarsdag, Kapan, Magersfontein, Bloedrivier, Colenso, onder andere.

Dit is net jammer die Boere was so vredeliewend, anders was daar nog meer af dae.

Die ANC is nie ver agter nie. Sharpeville, Langa, Soweto, Se-

bokeng, Gonewe, Aggett, Biko. En so meer. Jammer die Boere was so vredeliewend, anders was daar nog meer.

AWB-piekniek

Oswald glimlag van oor tot oor, dis oor die koalisie-politiek. Seg Oswald as die ANC en die Boerestaat Party saamsmelt, sal hy nooit weer hoef te werk nie.

Die hele jaar sal dan vakansie wees. Miesies Klaagvoort sal geen rus vir haar siel hê nie - die Gilde bak net op vakansiedae.

Die AWB gaan van krag tot krag. Hul Geloftedag-show op Middelburg was iets om gade te slaan:

Net sewe uit 150 ruiters het opgedaag, die perde is seker aan Boswell se sirkus uiverhuur, of straks kan die neefs nie meer perdry nie.

Iedergeval, die optog was meer soos 'n piekniek as 'n strydmar. (Seg Moeder seker nie 'n sondagskoolpiekniek nie, want dié lyk van regs kompleet soos 'n strydmar.)

Op 'n bus vol ondersteuners staan daar selfs geskryf "AWB Gaskamer". Boontjies by die piekniek?

Die swart inwoners van die dorp is ook nie eens die skrik op die lyf gejaag nie.

Seg 'n swart spokesperson hulle dog dis die scouts wat gaan uitkemp. Kent gj dat volk vol heldenmoed?

Kleinadvertensies

Om 'n advertensie in hierdie kolom te plaas, bel vir Peppy of Cathy (011) 836-2151, faks (011) 838-5901, of skryf aan Kleinadvertensies, Posbus 177, Newtown 2113. Die spertyd vir kleinadvertensies is 5 nm op die Dinsdag voor publikasie.

PERSOONLIK

Die Takhare vir Vrede sê bêre maar Julie brandeplanke, dié Golf kan nie gery word nie.

Die Bleskoppe teen Apartheid wonder wanneer gaan Magnus Malan om amnestie aansoek doen.

WOONPLEK

VAKANSIEVERBLIF
R55 - Bed en ontbyt. Lemoenkloof-gastehuis, Paarl (nie-rassig). Bel en bespreek nou (02211) 23782.

Accommodation offered. Person wanted for post-apartheid, pre-liberation household. Any gender, any proclivity. Phone Shirley (w) (011) 23-1210 or (h) 648-8337.

DIENSTE

AFRICAN LANGUAGE: An introductory Zulu language and culture course will be commencing on Saturday 26 January 1991. The course will be 12 weeks in duration, and will comprise 12 consecutive Saturday mornings. Meetings will be held from 10 am till 12 noon and the venue will be in Parktown. To secure a place, phone Viv at 483-1572. All welcome.

Op soek na klank vir jou partytjie of onthaal? Ek het luidspreekers en 'n klankversterker wat alles duidelik hoorbaar sal maak, vir almal wat teenwoordig is. My dienste is beskikbaar teen 'n baie redelike tarief. Vir meer inligting skakel 725-2364 (kantoor-ure).

LOODGIETER PLUMMER
Alle gebiede in Pretoria, Verwoerdburg. Gratis kwotasie. Sewe dae van die week, 24 uur diens. Bel (012) 344-2690 X 5203.

CITY COLLEGE
7th Floor Charleston House, 161 Commissioner Street (between Delfers and Von Wellig Street.) Johannesburg 2001

- Computer courses
- Secretarial courses
- English
- Enrolments accepted throughout the year
- Accommodation available
- Free Job placement advice given

ENROL NOW
TEL: (011) 29-4116/7
The future is yours through education

DRESSMAKING & DESIGN
BE QUALIFIED TO START YOUR OWN BUSINESS ENQUIRIES CITY DRESSMAKING & DESIGN SCHOOL
7th Floor Charleston House
161 Commissioner Street (between Von Wellig and Delfers Street)
Johannesburg 2001.
Tel (011) 29-4116/7

BEDREWE VERWER
Hulse, woonstelle, kan-

Uitstekende verwysings. Vir verdere inligting skakel (011) 728-4678 (Vrydae, Saterdag en Sondag) of skakel (011) 787-7734 (Maandae).

TIK-EN VERTAALWERK
Bel Louise by (012) 46-6577

DIENSPILIG ADVIESDIENS
Vir gratis en onafhanklike advies op enige navrae oor dienspilig, skakel:
Durban - (031) 301-5663
Pleiermaritzburg - (0331) 944079
Mark (h) Kaapstad - (021) 689-1194 (5:30nm tot 7:30nm)
Grahamstad - (0461) 26067
Rudi (h) of gaan na die Metodistekerk, Pritchardstraat 79 op Dinsdae vanaf 4:30nm tot 7:00nm

POWA (People Opposing Women Abuse) is 'n ondersteuning- en inligtingsdiens vir mishandelde en verkrachte vroue. Ons bied ook werkwinkels en opleidingsprogramme aan oor geweld teen vroue. Vir verdere inligting skakel (011) 642-4345

VISUAL ART COURSES
Learning to see. Eye training to look at

shape, form, colour, dimension translated into drawing, painting, sculpture and crafts. Classes available day and evenings for children and adults. Phone Maggie van Wezel at 614-7297 after 5pm

The Institute For Philosophical Practical and Teaching offers the opportunity to gain perspective on existential crises and problems in living. For more information phone (011) 648-3079

SA Instituut vir Konfliknavorsing en -bestuur: Konflik kan op 'n skepende wyse beheer word. Ons is hier om Suid-Afrika te wys hōe. Rig navrae oor lidmaatskap of oor ons gereelde praatjies en seminare aan die Instituut in Johannesburg by (011) 482-2128 of faks (011) 482-2450. SA Instituut vir Konfliknavorsing en -bestuur, Posbus 890601, Lyndhurst 2106

ALLES OMTRENT ADAM EN EVA
Behoorlike eksegetiese werkstuk van Genesis hoofstuk 1 tot 3. Vir bestelling stuur R10 aan ds G Wessels, Posbus 319, Parys 9585.

GEBEURE

SPECIAL SCREENINGS OF THE CIVIL RIGHTS MOVEMENT

"EYES ON THE PRIZE"
During January and February the US Information Service will present in honour of Dr Martin Luther King, Jr.'s Birthday and African American History Month, a 14-part video series entitled "Eyes On The Prize". This award-winning series examines the American Civil Rights Movement, and the impact the millions of whites and blacks struggling to effect change had around the world. These programs will be screened on Wednesdays at 13:00 in the USIS auditorium.

JANUARY 16: AWAKENINGS (1954-1956)
This program highlights two events that focused the nation's attention on the rights of Black Americans: the 1955 Lynching in Mississippi of 14-year-old Emmett Till and the 1955-56 Montgomery, Alabama boycott that forced the desegregation of public buses. This

episode reveals southern race relations at mid-century and the awakening of courage and power of black and white movement activists.

You are invited to bring your take-away lunches to the USIS auditorium on the 3rd floor of the African Life Centre, 111 Commissioner Street, Johannesburg. Information: 29-3451.

DIE VRYBURGERS VAN PRETORIA EN BEELD bied twee simfoniekonserte deur die Nasionale Orkes op Donderdag 17 Januarie (in die Johannesburg Stadsaal) en 18 Januarie (in die Staatsteater, Pretoria) aan om geld in te samel vir Johannesburgse Kinder-organisasie. Kaartjies kan teen R19,95 en R29,95 by Computicket gekoop word.

MARK

DROMSTEL GESOEK
Garage-band op soek na 'n dromstel. Kontak. Tel: 648-8032.

PHAMBILI BOOKS:

Just arrived: New selection of Academic Titles
22 Plein Street
Tel: (011) 29-4944
WANTED: Second-hand, Left Wing Books, in good condition, Phambili is buying
Open:
Mon-Fri 9h00-17h30
Saturday 9h00-13h00
Sundays 13h00-17h00

Vrye Weekblad

Vrye Weekblad is 'n onafhanklike weeklikse koerant wat uitgegee word deur Wending Publikasies Bepark (Reg. no. 88/04168/06). Die direkteure van Wending Publikasies Bepark is Max du Preez, Christo Nel, Chris Otto, Van Zyl Slabbert en Sample Terreblanche. Die aandeelhouers van Wending Publikasies Bepark is die direkteure en werknemers van die maatskappy.

Wending Publikasies Bepark en Vrye Weekblad se adres is: Breëstraat 153, Newtown.
Die posadres is Posbus 177, Newtown 2113.
Die telefoonnommer is (011) 836-2151-9 en die faksnommer 838 5901.

Redaksie

Redakteur: Max du Preez
Senior skrywers: Jacques Pauw, Ina van der Linde en Hennie Serfontein
Nuusredakteur: Hans Plenaar
Sub-redakteur: Ryk Hattingh
Nuusredaksie: Christelle Terreblanche, Christelle de Jager, Audrey Brown, Pearlle Joubert, Phineus Tshukudu, Irene Louw
Fotoredakteur: Lise Joubert
Ontwerp: Esma Anderson, Tinus Horn en Andrea Vinassa
Vrydag-redaksie: Andrea Vinassa, Koos Prinsloo
Sportredakteur: Tinus Horn
Vrye Weekblad Boeke/Books: Koos Prinsloo, Ryk Hattingh
Navorsing en biblioteek: Laetitia Pople

Bestuur

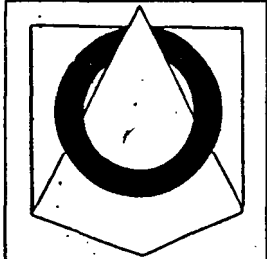
Advertensies en bemerking: Manie Eagar en Louwrens Potgieter.
Redaksionele assistent: Cathy Fennessy
Boekhouding: Clara Nkutha
Kantoorbestuur: Joseph Moetaesi, Vernon Zulu, Peppy Maripan

Buitekantore

Kaapstad-kantoor: Christelle Terreblanche.
Tel (021) 47-8960 en 47-8819
Pretoria-kantoor: Ina van der Linde. Tel (012) 834 879

Vrye Weekblad kos R1,33 plus 17c AVB. Dit kos R75 (AVB ingesluit) om vir 'n jaar lank in te teken, en R40 (AVB ingesluit) vir ses maande. In Namibia, Swaziland, Lesotho en Botswana kos die koerant R1,50 plus verkoopbelasting. Tariewe vir buitelandse intekenare is op navraag by (011) 497-2911 beskikbaar. Probleme met verspreiding moet gerig word aan Cathy Fennessy by (011) 836 2151.

JACOB JREGOP

HELP OM VERLORE ENERGIE TERUG TE PLAAS DEUR DIE VOEDINGS-VITAMINES WAT VIR NORMALE LIGGAAMLIKE FUNKSIES VEREIS WORD, TE VERVANG

Stuur R20 (AVB ingesluit) vir 30 kapsules, saam met die koepo hieronder, aan: EMCOR, Posbus 582, Milnorton 7435. Tel (021) 551-4360

Naam:

Adres:

Poskode:

Telefoon:

OOK VERKRYGBAAR BY JOU NAASTE APTEEK

Kashgar

Handgeweefde dhurries (gestrepte katoensakke) en silwer juweliersware van Nepal, Indië en Thailand te koop. Winkel 68, The Firs, Rosebank. Tel: (011) 880-3566

Tarief: R15 vir 25 woorde of 'n gedeelte daarvan

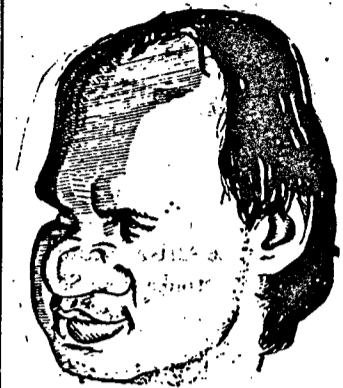
Wie's nou lus vir vier dae se verveling?

VERLEDE naweek se skitterende Curriebekerwedstryd tussen Noord-Transvaal en die Westelike Provinsie op Centurionpark het gewys hoe opwindend eersrangse krieket kan wees. As ons baie gelukkig is, sien ons binne die volgende vyf jaar dalk nog so 'n wedstryd.

"Dis soos 'n eendagwedstryd," het een van die radio-kommentators in 'n stadium ekstasies uitgeroep. En dit, helaas, is die hoogste lof wat 'n mens 'n meerdaagse wedstryd deesdae kan toeswaai.

Clive Rice en Hansie Cronje het vandeeweek langer Curriebekerwedstryde bepleit, omdat hulle meen dis 'n onfeilbare resep vir meer regstreekse

Laaste sê

TINUS HORN

uitslae. 'n Mens wonder waar hulle dié belaglike idee vandaan kry.

Kyk maar na verlede jaar se Curriebeker-eindstryd. Die twee

spanne, die WP en die OP, het eenvoudig hul pas verslap en gekolf... en gekolf... en gekolf.

'n Mens het op die tweede dag al besef dat daar van 'n uitslag geen sprake sou wees nie. Eerder as om voluit vir 'n regstreekse oorwinning te speel en die risiko van 'n nederlaag te loop, was hulle tevrede met 'n onbesliste uitslag. Wie nie waag nie... deel darem die Curriebeker.

Daar gaan nou byna nie 'n wedstryd verby - wat nie met beurtluitingskunsmatig aan die lewe gehou word nie.

En 'n mens sidder by die gedagte dat die baanbeampte by St Georgepark dalk reeds met die oog op langer wedstryde wonder hoe hy die laaste asem uit dié

dooierige kolfblad kan wurg.

Daar is egter 'n groter probleem: Rice sê self sy voorstel kan net werk as krieket hier ook voltyds professioneel gespeel word.

As jy met sport geld wil verdien, moet jy egter skares lok. Dít doen die Curriebeker-reeks beslis nie, en wedstryde oor vier dae gaan nie die situasie verbeter nie. Dis nie net 'n gebrek aan uitslae wat die mense laat wegby nie. Dis eerder die doodvervelige krieket wat die meeste van die

tyd opgedis word.

Uiteindelik sal die eendagreekse, wat altyd vol pawiljoene trek, die langer wedstryde indirek moet borg. Dis te betwyfel of Benson & Hedges en Nissan dáarvoor te vinde sal wees.

Nee wat. Die sogenaamde puriste moet nou maar by die tye aanpas en aanvaar dat eendagwedstryde krieket onherroeplik verander het. Toe ons nog nie van beter geweet het nie, kon ons lang vervelike wedstryde nog sluk. Nie meer nie.

Nou vergeet Engeland sy edele beginsels

ENGELAND se verteenwoordigers in die Internasionale Rugbyraad (IRR) wou in Oktober verlede jaar byna selfmoord pleeg toe hulle verneem dié raad gaan voortaan toelaat dat spelers geld uitboeke en openbare optredes verdien.

Nou hoor ons die einste Engeland gaan waarskynlik nie in hul gebruikelike wit trui aan die reeks om die Wêreldbeker deelneem nie. Die rede: Geld, en somer baie daarvan.

Die Engelse het glo 'n reuse borgskap losgeslaan. Dié borg dring natuurlik aan dat sy naam prominent vertoon word, en ewe gerieflik vergeet die betrokke beamptes van al hul edele standpunte ten gunste van amateur-beginsels.

'n Mens wonder of Will Carling en sy spanmaats darem ietsie vir die reklame wat hulle maak, gaan kry. Ons sal maar moet kyk of hulle pleisters oor dié borg se naam plak of nie.

Dié storie is eie aan die rugbywêreld. As 'n mens die IRR se houding jeens betaling in een woord moet opsom, sal "skynheilig" nie 'n slegte keuse wees nie.

Enigeen wat rugby in Suid-Afrika volg, sal byvoorbeeld saamstem dat die bogenoemde toewyng niks anders as 'n lawwe grap is nie.

In Suid-Afrika maak niemand meer 'n geheim van die feit dat spelers openlik betaal word nie. Selfs klubspelers in die tweede liga kan deesdae 'n hele paar rand verdien.

(Dalk moet die manne wat vir vis en chips-spanne uitdraaf ook nou begin geld eis. Administrateurs beweer mos hulle delg eintlik net die spelers se onkoste. Waarom sou dit meer kos om in die eerste as in die vierde liga te speel?)

In die jongse uitgawe van "Rugby World & Post," een van Brittanje se voorste rugby-tydskrifte, kyk kenners in al die vernaamste rugbylande na die stand van die amateurkode.

"Watter amateur-kode?" is 'n

vraag wat 'n mens oral - met die uitsondering van Engeland en Ierland - sou kon vra.

In Wallis, Skotland, Nieu-Seeland en Australië is die gevoel sterk dat iets gou gedoen moet word om te verhinder dat nog spelers na rugbyliga (die geldkode) oorstap.

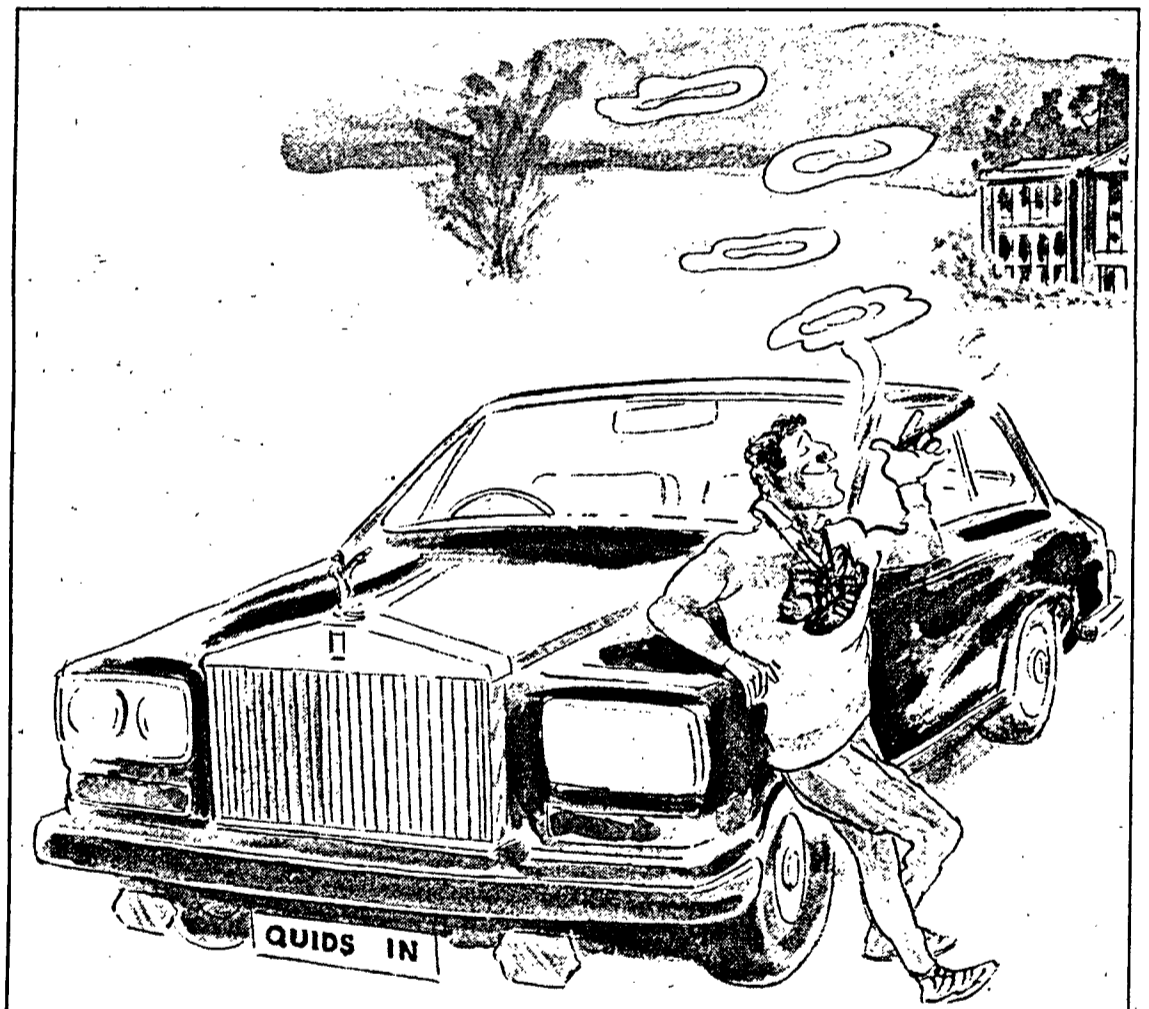
Veral Wallis het die afgelope jaar of wat kwaai deurgeloop, en Nieu-Seeland moes Kieran Crowley by 'n aftree-oord gaan haal nadat die briljante John Gallagher voor 'n groot geldaanbod geswig het.

Hoewel 'n mens sou dink dat hulle in lande waar daar geldrugby bestaan, vinniger na "amateur"-spelers sou begin omsien, was Suid-Afrika eintlik aan die voerpunt van dié neiging.

Omdat ons spelers nie toetsrugby speel nie, moet hulle tevrede gehou word. Hiervoor werk geld soos 'n droom.

As 'n mens dink aan die geld wat iemand soos Naas Botha direk en indirek uit rugby verdien het, kan 'n mens byna nie glo dat hulle in Australië 'n bohaai maak van die feit dat Michael Lynagh 'n koerant-rubriek behartig nie.

Of spelers betaal word of nie, is nie eers meer ter sake nie. Spaar ons tog net die alewige leuens.

So sien "Rugby World & Post" die rugbyspeler van die toekoms

Na Noord-Transvaal se oorwinning oor die WP, is hy terug in die Curriebekerwedloop. Mandy Yachadhulle pak Transvaal van Vrydag af, en die wedstryd word regstreeks deur die SAUK uitgesaai.

Boks regstreeks uit Amerika is die hoogtepunt van die week op M-Net SUPERSPORT.

Al die gevegte is in die swaargewig-afdeling. In die hoofgeveg boks die Wêreld Boksorganisasie (WBO) se kampioen, Francesco Damiani van Italië, teen Ray Mercer van Amerika. Die uitsending begin om 05:00 en sal tot omstreeks 07:00 duur.

Die week se TV-Sport

Die week se volledige sport-programrooster is:

SAUK:
Vrydag, 11 Januarie:
TV1 11h30 en 14h00; TV4 13h00:
Krieket: Tvl v NTVI op Centurionpark
TV1, 18h00: Gillette se World Sport
Special
Saterdag, 12 Januarie:
TV1, 12h00-1756: Krieket: Tvl v NTVI

In Verwoerdburg; Tennis uit Australië; Sellygvaart (BOC-uitdaagwedvaart: jongste nuus); Perdedwedronne

Maandag, 14 Januarie:
TV1, 12h00: Tennis: Australiese Ope
TV1, 21h00: Krieket-sage: episode 9. Tennis: Australiese Ope (hoogtepunte).

Dinsdag, 15 Januarie:
TV1 10:00 en TSS 21h00: Tennis: Australiese Ope

Woensdag, 16 Januarie:
TV1 10:00 en TSS 21h00: Tennis: Australiese Ope

Donderdag, 13 Desember:
TV1 10:00 en TSS 21h00: Tennis: Australiese Ope

M-NET:
Vrydag, 11 Januarie:
1830 - World of National Panasonic
Saterdag, 12 Januarie:

05:00 - Regstreekse boks vanaf Atlantic City, New Jersey.

15:00 - 19:00 - World of National Panasonic. Paradesing: Olympia International (hoogtepunte).

Regstreekse: Nashua se Engelse sokker: Tottenham Hotspur teen Arsenal. Motorsport News

Sondag, 13 Januarie:
14:00 - Gholf: Toernooi van kampioene wat die vorige week beslis is.

Maandag, 14 Januarie:
22:30 - Snooker: Stormseal se Britse Ope vanaf Guildhall, Preston.

Dinsdag, 15 Januarie:
22:00 - Nashua se Britse sokkerhoogtepunte

Woensdag, 16 Januarie:
22:45 - Snooker: Stormseal se Britse Ope vanaf Guildhall, Preston.

Donderdag, 17 Januarie:
23:00 - Snooker: Stormseal se Britse Ope vanaf Guildhall, Preston.

SA krieket soek nuwe helde, sê Craig

'Die ou garde se dae is getel'

"CLIVE RICE, Jimmy Cook en Peter Kirsten se dae is getel. Ons moet nou begin om die helde van more voor te berei vir ons hertoetredende tot toetskrieket."

Aan die woord is Craig Matthews, wat Maandag op Centurionpark gewys het hy weet nogal 'n ding of twee van heldedade toe hy saam met Eric Simons skitterend - maar vergeefs - geveg het om sy span van 'n nederlaag teen Noord-Transvaal te probeer red.

"Rice-hulle het Suid-Afrikaanse krieket lank gedra. Wanneer ons weer toetskrieket speel, gaan daar ander name op die telbord pryk."

En Matthews meen die jong Bokke - en verskeie spelers wat nog hul toetsbuigings moet maak - hoef nie 'n enkele tree terug te staan vir hul voorgangers nie.

"Allan Donald, Brian McMillan, Daryll Cullinan en Richard Snell is spelers van wêreldgehalte. Ons sal reg wees vir die uitdagings van toetskrieket."

Matthews self is aangevuur deur die moontlikheid om binne die volgende paar jaar vir Suid-Afrika te speel en meen dit geld vir al ons jong spelers.

"As daar geen vooruitsigte op toetskrieket was nie, sou die meeste van ons nou gevoel het ons het bereik wat ons kon. Noudat die hoop op internasionale mededinging weer opvlam, weet ons ons moet 'n trappie hoër mik."

Matthews se 105 teen die Noorde is verreweg sy beste Curriebekertelling, en sy boulontleding van 6/57 in Noord-Transvaal se eerste beurt is ook sy beste.

Sommige kenners het sy welslae regstreeks toegeskryf aan die verantwoordelikheid van die kapteinskaps, wat hy drie wedstryde gelede onverwags moes oorneem omdat Lawrence Seeff en Adrian Kuiper beseer is.

Matthews meen egter al die WP spelers besef die span beleef 'n groot krisis, en trek saam om dit die hoof te bied.

"Ons was bitter ongelukkig met beserings, en Cullinan se weglating om disiplinêre redes het ons verder geknou. Ek dink ons het onder die omstandighede skitterend presteer."

"In die wedstryd teen Noord-Transvaal was ons sonder vier van ons beste spelers; almal Springbokke. Ek wonder hoe Noord-Transvaal sou vaar as hulle sonder, sê maar, Tertius Bosch, Mike Rindel, Mandy Yachad en Louis Vorster moes klaarkom."

Oor sy eie kolfbeurt - sy eerste eersterangse honderdtal - is hy bra beskeie. "Ek en Eric (Simons) het in die eerste beurt vyftig lopies om die negende paaltjie aangeteken, en ons wou dit herhaal. Toe die lopies begin vloei, het my telling gou na tagtig aangeskuif. Eers tóé het ek aan honderd begin dink."

Hul vennootskap het uiteindelik 157 in net 144 minute beloop. Wat

Niemand was meer verbaas oor die skitterende honderdtal wat Craig Matthews vandeeweek as nommer 10-kolwer vir die Westelike Provinsie teen Noord-Transvaal gemoker het as Matthews self nie. TINUS HORN het met hom oor sy skitterende vorm met die kolf en bal - en oor die stand van Suid-Afrikaanse krieket - gesels

die grootste indruk gemaak het, was die manier waarop hulle Bosch en Fanie de Villiers se aanslag met die nuwe bal sonder 'n teken van ontsag afgeweer het.

Toe die WP se beurt uitendelik verby was, het Matthews gevoel hulle kan selfs wen - iets wat vroeër die dag heeltemal onmoontlik gelyk het. Maar toe kom daardie warrelwind-honderdtalle van Yachad en Rindel wat al die WP se goeie werk ongedaan maak.

"Mandy-hulle was briljant, en ek en Eric moeg na ons lang kolfbeurt. Dit was 'n waagstuk om net drie naatboulers te kies, en ons het daarvoor betaal. As ons vir McMillan gehad het..."

Volgens hom is dié lenige Springbok beslis vanjaar die WP se grootste engel.

"Hy's briljant. Hy boul met meer vaart en venyn as enigiemand anders in die WP-span, en vanjaar kolf hy ook skitterend. Hy sal nou weer in die Springbokspan instap."

Matthews sê hy was nog altyd gek na sport, maar hy is eers "ontdek" nadat sy ouer broer, Brett, die Springbokspan gehaal het.

"Ek het eintlik eers in my eie vermoëns as snelboulers begin glo toe ek in die 1986/87-seisoen vir die WP se jongspan gekies is. Daar het Hylton Ackermann my onderhande geneem en my laat verstaan ek kan bo uitkom as ek hard genoeg werk."

Hoewel hy hom bitter graag as alsydige speler wil vestig, besef hy dat sy kolfwerk dramaties sal moet verbeter.

"Die peil van ons krieket is hoog, en die dae toe iemand wat redelik

'Clive Rice se besluit om vir 'n onbesliste uitslag teen ons te speel, was skokkend. Hulle het 'n uitstekende wenkans gehad, en Clive het gesê "nee dankie."'

kon kolf én boul top-spanne kon haal, is verby. Deesdae kan jy jousef net 'n alsydige speler noem as jou kolf-én boulwerk alleen kan staan. Ek wil myself beslis nie in dié stadium 'n kolwer noem nie, maar Maandag se beurt gee my hoop."

Die Curriebeker-stelsel het die afgelope week of wat kwaai kritiek verduur, omdat regstreekse uitslae deesdae dun gesaai is. Matthews meen die fout lê nie by die stelsel nie, maar eerder by sommige kapteins, wat speel om nie te verloor nie, eerder as om te wen.

Hy is veral uitgesproke oor Rice se negatiewe benadering in Transvaal se wedstryd teen die WP twee weke gelede, toe hy die stryd gewonne gegee het met net vyf paaltjies plat, sowat tagtig lopies weg van 'n oorwinning en met Roy Pienaar voor die penne.

Matthews meen Transvaal kon bekostig om nog twee paaltjies prys

te gee voordat hy handdoek ingegooi het.

"Transvaal se stertkantkolwers het al gewys hulle kan lopies jaag en hul paaltjies beskerm. Waarom Rice so min vertrou in hulle het, weet nugter. Sy reputasie as aanvallende kaptein het in my oë 'n knou weg, en ek dink hy gaan nog sy besluit berou."

Rice het stellig veilig gespeel omdat hy gereken het op vyftien punte vir 'n regstreekse sege in verlede naweek se wedstryd teen die Vrystaat op die Wanderers. In daardie wedstryd het net swak lig Transvaal van 'n nederlaag gered, en nou hou veral Noord-Transvaal maar ook die WP vir hom 'n groot bedreiging bo-aan die punteleer in.

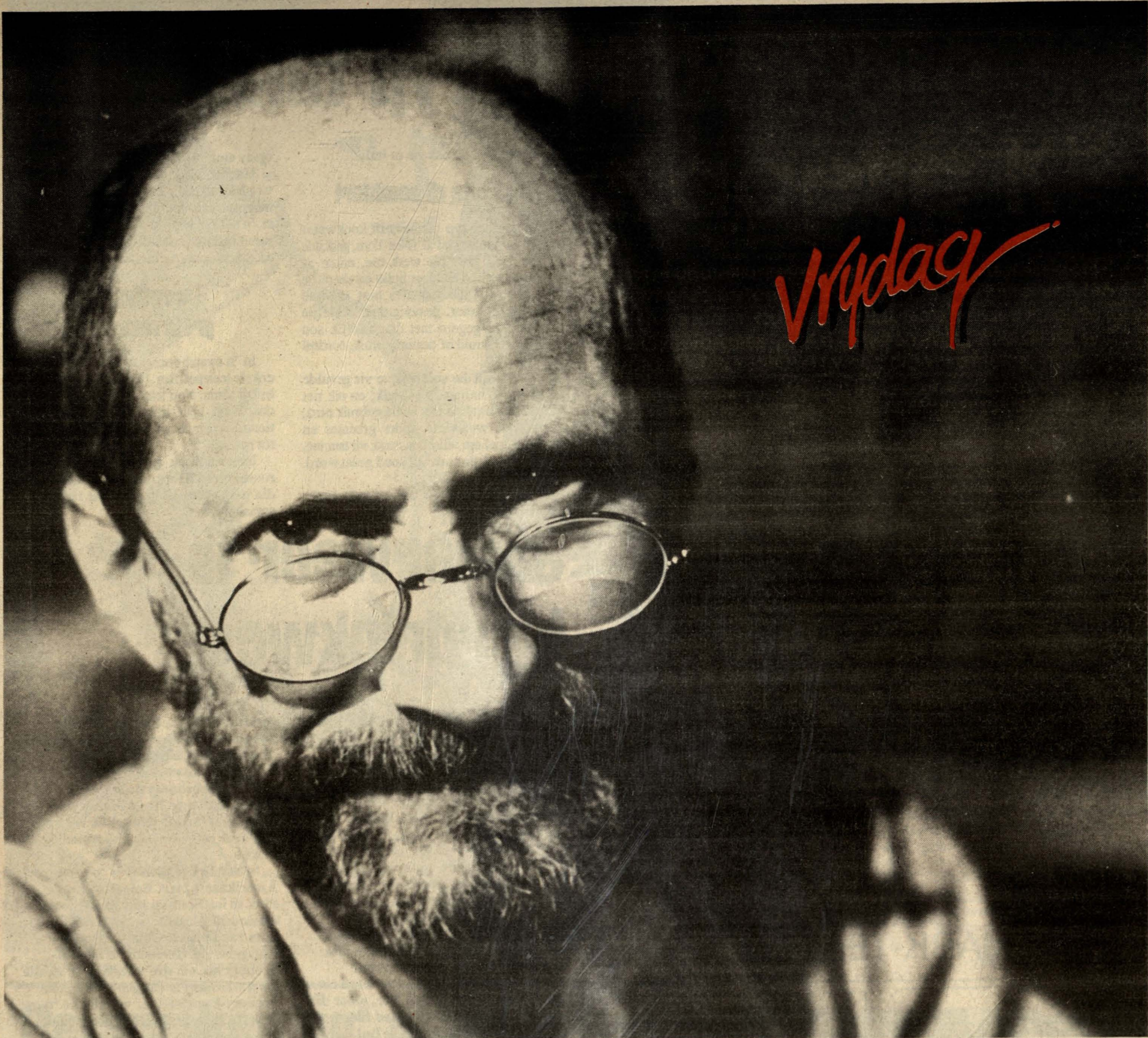
Die WP se puik vertoning op die laaste dag teen die Noorde - en die terugkeer van Cullinan, wat sy probleme met die WP-bestuur uitgestryk het - laat Matthews moed skep vir die wedstryde wat voorlê.

Die keurders se omstrede besluit om Cullinan uit te gooi ten spyte van volgehoue goeie spel "omdat sy houding verkeerd was" het 'n mens laat wonder of alles pluis is in die WP-kamp.

Matthews stel dit egter duidelik dat die spangees "onverbeterlik" is.

"Dit gaan goed. Ons is vasbeslote om elke wedstryd wat ons speel, voluit te probeer wen. Die feit dat vier van ons laaste vyf wedstryde tot naby die einde van die verpligte twintig boulbeurt in die laaste uur gevorder het, bewys dit."

Hy wil egter nie hê die jong spelers moet op loop gaan met die gedagte dat hulle die Curriebeker gaan wen nie. "Ons het baie terugslae beleef, en onrealistiese mikpunte kan net die druk op ons vergroot en tot groot teleurstelling lei. Die voordeel van ons posisie is dat ons nou kan waag. Ons het niks om te verloor nie..."

Weeskinders se Karl Marx

OP 6 Augustus 1942 het die SS vir Dr Janusz Korczak gevra om die 200 weeskinders wat hy in 'n ghetto in Warskou versorg het, bymekaar te kry. Hy het geweier om hulle te verlaat en het saam met hulle op die trein geklim en saam met hulle in die Treblinka-konsentrasiekamp gesterf. Die Vatikaan is van plan om Korczak vanjaar 'n heilige te verklaar ... dis die eerste stap in die kanoniseringsproses.

Korczak - hy was 'n tydgenoot van Freud - was die eerste dokter wat hom toegespits het op die studie van kinders. Voor hom het die mediese wetenskap die kind geïgnoreer. "Dit is 'n fout," het hy geskryf, "om te glo dat die pedagogiek 'n wetenskap van die kind en nie van die mens is nie. Daar is geen kinders nie, net mense. Mens en kind kan net onderskei word omdat hulle wat ervaring, impulse en emosies betref, verskil." Hy het homself "die Karl Marx van kinders" genoem. Die res van die wêreld het hom as "die Vader van Weeskinders" geken.

Sy regte naam was Henryk Goldszmit. Janusz Korczak is die skuilnaam wat hy vir sy fiksie gebruik het. Hy het as Korczak bekend geraak omdat sy verhale oor kindwees so suksesvol was.

In "Koning Matja die Eerste" het hy die ideale gemeenskap vir kinders geskep waarin hulle hulself regeer. Dié model, waar elke kind meester, werker en leier was, het hy in Warskou se stadsweeshuis ingestel. Hy het ook 'n tydskrif vir kinders wat deur kinders geskryf is op die been gebring.

Op die vooraand van dalk 'n derde wêreldoorlog, kan 'n mens mos bletjie moralliseer oor die mens se onmenslikheid teenoor sy medemens. Met die Tweede Wêreldoorlog ná meer as 45 jaar nog vars in die Europese geheue, kan ons ook moed skep uit verhale van buitengewone opoffering. Die Poolse regisseur Andrej Wajda se 'Korczak', die verhaal van 'n Poolse dokter, skrywer en onderwyser wat 200 Joodse kinders Treblinka toe vergesel het, begin binnekort draai

Baie van die idees in sy "Die reg van die kind tot respek" (1929), is jare later as beginsels van die Declaration of the Child's Rights aanvaar.

"Hervormers kom altyd aan 'n ongelukkige einde," het hy in "Koning Matja" voorspel.

In die naamrol is die Poolse akteur Wojtek Pszoniak wat ons die eerste keer hier in Volker Schlöndorff se "The Tin Drum" gesien het. Hy het Robespierre gespeel in "Danton", Norman in "The Dresser" en Max in "The Sandwich Years". As kind het Pszoniak Korczak se boeke gelees.

"Hy het hom duidelik met kinders vereenselwig," sê Pszoniak. "In elke kind

het hy homself gevind. Omdat hy hulle nie kon red nie, wou hy hulle in hul uur van nood bystaan. Hy wou hulle van vrees en afgryse beskerm en hul waardigheid bewaar."

Al is net drie of vier van Wajda se prente hier versprei, het hy al meer as dertig prente op sy kerfstok: Die manjefieke "Danton" met Gerard Depardieu en "Liefde in Duitsland" was twee wat ons hier gesien het. Anderprente sluit in "As en Diamante", "Siberian Lady Macbeth", "Gelofteland", "Die Kondukteur" en "Landskap na die Slagting". Sy pa was 'n Poolse kavallerie-offisier wat aan die begin van die Tweede Wêreldoorlog op die Duitse grens gesterf het.

Oor Korczak sê hy: "As regisseur het ek probeer om die eenvoud en eerlikheid van my eerste swart-en-wit prente te herontdek. In die afgelope drie dekades het die Europese rolprentwese sy taal vernuwe, sy tegniek verbeter, maar die nuwe geloof in die gehoor se behoefte aan mooi en eenvoudige stories verloor. Ons is gewoond aan 'n klomp clichés en foefies waarmee 'n gehoor verras of vermaak kan word. Sulke versoekings was onvanpas by die verfilming van 'Korczak'.

"Baie groot filmmakers het probeer om heiliges op die silwerdoek te laat herleef, en baie van hulle het gefaal. Kwaad het soveel gesigte. Kwaad is opwindend en vindingryk. Goed is weerloos, naïef, vervelig. Die gedagte van 'n prent oor Korczak was eintlik sinloos.

"Maar heiligheid spruit uit menslike swakheid, en die mens se worsteling met dié swakheid was nog altyd kuns se hoofmotief geewe.

"En daar was die agtergrond - die ghetto, die vernietiging van miljoene mense en die uitbuiting daarvan deur die rolprentwese.

"Omdat Joodse temas in Poolse kuns vir twintig jaar lank deur middel van sensuur verbied is, moes die getuies die uitheemse woord 'Holocaust' gebruik om die gebeure wat hulle aanskou het te beskryf.

"Dalk het die tyd in my land aangebreek om die waarheid te aanskou."

- ANDREA VINASSA

Proe die somer in 'n ryp tamatie

OP 'n snikhete dag net na die nuwe jaar begin ons halfhartig 'n groot maaltyd beplan. Vrind Tom sê hy is OP na al die Kersgedoentes en oordadige maaltye - al wat hy wil hê is slaai en koue sop en roomys, asseblief.

Meteens onthou ons altwee die wonderlike beskrywing deur die vermaarde Elizabeth David in 'n essay wat na bykans 20 jaar nog so vars en koel soos 'n somerslaai klink. Sy beskryf: "Aan die begin van die middagmaaltyd was daar altyd tamatie-en-uieslaai, 'n paar snye vars wit kaas, 'n bordjie olywe. Die tamaties is groot, soet en vlesig. Hulle benodig geen slaaisous nie, net sout. Met die grofgesnyde uie, soet soos al die groente van die streek (suidoos Spanje), is dit 'n wonderlik verfrissende slaai. Dis net ensalada..."

Op hoogsomer maak ons dikwels so 'n slaai, maar gebruik grasuie of sprietuie, want die brandknolle uie wat jy hier kry is te sterk. Maar drup 'n straaltjie olyfolie oor, frummel 'n blaartjie basieliekruid oor met 'n bietjie sout, en jy het 'n lieflike vars slaai.

(In ons huishouding is slaai al 'n grap. Ek koop hulle getrou, veral daardie duur soort wat Woollies het, maar niemand eet dit ooit nie. Henry Nolte vat die oorskiet saam vir sy kok by die restaurant in die hawe, en ek gooi die res na drie dae wag. Hier is 'n Nuwejaarsbesluit: Basta met slaai! Koop as jy dit nie gaan eet nie.)

Oor dieselfde vakansietyd dwaal ons weer by spesialiteitswinkels rond op soek na KOS. Na weke van hamburgers-en-chips, pasta-met-sous en samoesas vir middagete smag ons na groente om die dreigende skeurbaik te keer. Veral ná die eindelose mars van vonkelwynbottels deur die huis...

Toe koop ons: 'n Suurdeegbrood, 'n groot homp provolone-kaas, dun snye

mortadella-ham, en daarby 'n sakvol ryprooi tamaties, sprietuie (dis nou chives) en nog 'n sakvol kraakvars groenbone, sweerlik daardie oggend gepluk.

Dit was 'n maaltyd vir altyd: Snye harde witbrood, skywe provolone en tamatie, die groenbome oorgesnipper, groenbone, straaltjie olyfolie wat 'n goue glans gee ... een van ons beter maaltye. Maar dit was die tamatie, so rooi en sappig, waarna ons eintlik gesmag het.

Dit smaak net so lekker in skywe met stukke mozarella-kaas of frummels bloukaas - plus natuurlik growwesout en vinaigrette.

Ons leer die kinders om tamaties as 'n vrug te beskou - wat hulle natuurlik is. Moenie neul oor perskes en druwe nie - net tamaties.

Larousse Gastronomique, die groot Franse kook-ensiklopedie, verduidelik die oorsprong van tamaties: Tot die agtiende eeu is hulle as giftig beskou (tomat is die Asteekse woord uit Peru) en is geleidelik deur die Spanjaarde ingevoer en toe deur die Franse aanvaar as eetgoed.

Vandag koop en gebruik ons tamaties sonder om eers te dink, behalwe hoe sleg dié in supermarkte smaak. Kweek dus jou eie, of soek 'n betroubare groenteman wat hulle vir jou spesiaal sal rypmaak. (Dikwels doen 'n goeie kafeebaas dit. Hiermee hulde aan mnr Allie van Allies-op-die-hoek in Loaderstraat in Kaapstad. Hy hou van sy tamaties ryp en sal in die seisoen vir jou 'n avokadopeer ook hou vir reg-om-te-eet.)

Probeer dan hierdie delectable

tamatieresepte uit Toskane in Italië.

Insalata di pomidor!

Dompel ses ryp tamaties in kookwater vir tien minute en skil af. (Nee Tom, geskilde bliktamaties gaan nie werk nie, much as they are useful.) Halveer hulle en skep die vleis uit. Vul die tamaties met gekapte hardgekookte eier, gemeng met 'n bietjie mayonnaise, gegeur met dragon. (Ek sou weer basieliekruid of tiemie gebruik, oordeel self.)

Dis een van die vele resepte vir gevulde tamatie wat Italianers gebruik, en nie net vir cocktail-happies nie. Hulle gebruik tuna, olywe, rys, worsvleis, ander groentes en selfs aartappel om vulsels te maak vir tamatie, wat dan gebak en warm of koud geëet word. Heerlike kos.

Dien op by kouevleis, of eet as 'n gereg

op sy eie.

Hierdie blad was nog nooit een vir verslankers nie. Die resepte wissel van uitermate maer tot cholesterol-versadig. Hier is 'n lekker happie wat 'n mens minder weemoedig stem as jy weer eens op Provita en maaskaas is, veral nou na Krismis.

Tamaties op growwebrood

In 'n swaarboom-ysterpan maak jy een enkele teelepels olie, botter, margarien, wat ookal warm. Nou kap jy twee ryp tamaties daarin op, geur met kruie soos basieliekruid, tiemie, organum of wat jy verkies, en kook tot net sag.

Intussen maak jy twee stukke growwe roosterbrood. Hoop die warm tamatie op die toast (geen botter) en eet net so met smaak op.

Somerweer is bierdrinkweer

BJ LANKWARDEN skryf vandeeweek oor bier

WARM weer is dorstige weer. Dié somer kan liefhebbers van goeie bier kies en keur uit ongewone bier.

Fosters van Australië is weer op pad en, wees nie bevrees nie, sal baie goed verkoop. Nie noodwendig my smaak nie, maar nie veel Aussie-goed is nie. Behalwe nou vir krieketspelers en wyn natuurlik. Maar wat kan 'n mens anders verwag van 'n land waar mans mans is en die skape onrustig, 'n plek waar hulle vas glo God het vroue geskape omdat skape nie kan kook nie. Die Aussies is lief vir hul bier, maar dit maak nie hul bier per se goed nie. 'n Mens kan sê aangesien hulle hul bier sô koud maak dat alle smaak verdwyn, hulle nie van beter weet nie. Waarom dus 'n buitengewone brousel vervaardig? Plaaslik hou ons ook van ons bier baie koud...

'n Welkome aankoms is Shanghai van China. 'n Perfekte drank in 'n Chinese restaurant en baie verfrissend en aangenaam lig. In 'n tradisionele styl gebrou, maar met nie te veel hops en dus nie te bitter nie.

Fisherman's Grotto Restaurant, Pleinstraat, Johannesburg, het 'n gereelde voorraad Japanese bier, selfs van die droë soort. Pasop vir hierdie nuwe soorte "droë" bier. Aangesien dit min ressuiker bevat, is die alkoholinhoud hoër.

Indonesiese kos gaan baie goed saam met Bir Binteng, 'n uitstekende brousel van Indonesië, terwyl besoekers aan die

restaurant Koala Blue in Melville, Johannesburg Thai Amarit kan geniet, 'n uitstekende bier uit Thailand.

So hoort dit eintlik. Etniese restaurants behoort drank van oorsprong aan te hou - bier, wyn of hardhout - sodat jy werklik ver kan reis deur net jou plaaslike restaurant te besoek.

'n Sonderlike plesier is 'n goeie Amerikaanse bier. Baie mense mag dink so iets bestaan nie, maar Coors is uiteindelik plaaslik beskikbaar. Coors kom van Denver, Colorado in die Rotsgebergte. Geensins 'n boetiek-brouery nie, om die waarheid te sê, die Coors-brouery is die grootste enkele brouery-kompleks ter wêreld. So 'n voorste, ligte, perfekte skoon smaak word moeilik in 'n bier gevind.

Die geheim is dat dié bier heeltal omgepasteuriseer is - soos alle bier behoort te wees maar nie altyd is nie. Pasteurisasie kan tot 30% van die smaak van bier verwyder en 'n goeie brousel verdien sekerlik meer vertroue.

Bier wat minder gebind is aan restaurants is San Miguel van Spanje en Tennents van Skotland. Ander internasionale make wat nie net by spesialiteitskroeë beskikbaar is nie is: Tuborg en Carlsberg van Denemarke, Becks en Warsteiner en Holsten van Duitsland, Heineken en Grolsch van Holland en Guinness van Ierland. Die meerderwaardige gehalte van Grolsch het 'n groot aanhang en is plaaslik die Europese bier wat die beste verkoop.

(Lees volgende week verder oor ander sonderlinge bier uit Mexiko.)

Musiekwedstryd

Die organiseerders van die tweejaarlikse Oude Meester Musiekprys wat in Oktober 1991 plaasvind, het die wenner van die Komposisie-afdeling aangekondig. Hierdie vroeë aankondiging stel die wenner in staat om 'n opdragstuk te komponeer, wat dan met die finale konsert op 26 Oktober 1991 die eerste keer uitgevoer sal word.

Die wenner van hierdie kategorie is Etienne van Rensburg, tans besig met sy doktorsgraad in komposisie aan die Universiteit van Pretoria.

Die werk van drie jong komponiste tussen die ouderdom van 18 en 30 is deur prof. Henk Temmingh, dr. Jeanne Zaidel-Rudolph en prof. Charl van Wyk beoordeel.

Die beoordeelaars het besluit Van Rensburg moet 'n ensemble-werk vir twaalf instrumente skep.

Die sluitingsdatum vir die ander 5 kategorieë (sang, hout/koperblasers, strykers, orrel en klavier) sluit 1 Augustus 1991.

Alle belangstellende musiekstudente tussen die ouderdomsgroepe van 18 en 24 (sang tussen 18 en 26) mag inskryf. Vir meer inligting skryf aan die Oude Meester Stigting, Posbus 184, Stellenbosch of skakel (02231) 73480.

dié week by die MARK-TEATER

MARK-TEATER

A NATIVITY -

Ma tot Vr 8nm Sa 6nm en
9nm Wo 3nm - Tot
vandag

upstairs by die MARK-TEATER

Ma - Vr: 8:15nm, Sa: 6:15nm
& 9:15nm

ANDREW BUCKLAND in
sy 'Between the Teeth'
Regie: Janet Buckland
Tot 12 Januarie

DIE LAAGER

Barry Berk se
HANNA HANNA EK
SÊ -

Regie deur CLARE
STOPFORD

'N LIGTE, EIETDSE KOMEDIE'

Met Zane Meas, Li
Newman en Megan
Willson

Ma tot Vr 8.15nm; Sa 6nm &
9nm

MARK-GALERIE
Staffrider-tentoonstelling
van fotografie en kuns

Warehouse by die Mark-Teater

Patrick Mynhardt in

'Just Jerepligo'

'Bosman en Mynhardt' - 'n

genotvolle resepte' -

Tot 8 Des

Di tot Sa 8nm, aandete 7nm

KIPPIES BY DIE MARK

Di tot So: 9nm

Umhlangano

Telefoon 832-1641

Bespreek by enige Computicket, tel 28-3040

Johannesburgse Vlootmark: Elke Saterdag van 9vm tot 4nm
Nuwe mark in Pimstraat van 9vm tot 4nm. Sondae by die Mary Fitzgeraldplein
van 9vm tot 4nm.

Wolfgang Amadeus die Wonderkind

Arm Mozart laat die dollars rol

IN die musiekkalender word 1991 werêldwyd as Mozartjaar beskou. Die musikale genie Wolfgang Amedeus Mozart, wat op 5 Desember 1791 in Wene in 'n gesamentlike armmansgraf begrawe is sodat ons vandag nie eers weet waar sy graf is nie, se tweehonderdjarige dood word vanjaar dwarsoor die wêreld met verskillende groter en kleinere musiekfeeste herdenk.

Suid-Afrika bly ook nie agter om hierdie grootse gebeure te herdenk nie. In SAL se reeks "Die wêreld van Opera" word daar vier Mozart-operas deur die onderskeie Streeksrade opgevoer. NARUK skop reeds op 8 Februarie af met opvoerings van "Le Nozze di Figaro". Daarna volg TRUK met "Die Zauberflöte" (13 Aug), KRUIK met "Don Giovanni" (24 Aug) en SUKOVs met "Die Entführung aus dem Serail" (5 Okt).

Dit blyk egter dat die grootste plaaslike inisiatief om die Mozartjaar te gedenk van Roodepoort se Stadsopera uitgaan. Die fees wat eerskomende Sondag 13 Januarie 'n aanvang neem met 'n konsert deur Mimi Coertse en Albie van Schalkwyk, is deurlopend vir die jaar beplan om op 5 Desember te kulmineer met 'n uitvoering van Mozart se "Requiem".

Die Roodepoort-program sluit onder meer vyf Mozart-operas, twaalf simfoniekonserte en twintig kamermusiekkonserte in - die konserte word uitsluitlik aan Mozart se musiek gewy. Die operas wat aangebied word, is "Die Entführung aus dem Serail" (17 April), "Don Giovanni" (15 Junie), "Le Nozze di Figaro" (26 Julie), "Cosi fan tutte" (1 Sept) en "Die Zauberflöte" (12 Okt).

Dit is egter nie net die

uitvoerende kunste wat Mozart gedenk nie, want afgesien van T-hempies, sjokolade, wyn en allerlei memorabilia is die onderskeie plate-maatskappye ook besig met 'n "totale aanslag" op Mozart se musiek. Die indrukwekkende onderneming is van Philips afkomstig. In September verlede jaar het Philips begin met seker een van die grootste plate-ondernemings van die eeu. Al Mozart se musiek, vanaf Kegel Verzeichnis no 1 tot Kegel Verzeichnis no 626, sal oor 'n periode van vyftien maande op 180 laserplate uitgegee word. Gemeet aan rakruimte beteken dit 'n afstand van bykans twee meter. Wat hierdie aanbod baie aantreklik maak, is die feit dat dit opnames van Philips se top Mozart-kunstenaars is wat nou op 'n halfprys-etiket beskikbaar is, soos byvoorbeeld Neville Marriner se briljante opnames van al Mozart se simfonieë waarmee die reeks ingelei word. Vir diegene wat in die totale projek wil investeer, word daar ook 'n hele aantal interessante bonusse deur Philips aangebied soos 'n laserplaatspeler, bronsgedenkmedaljes en 'n Mozart-standbeeldjie.

Vir diegene wat egter ook die groot feeste in Mozart se geboortestad Salzburg en Wene, waar hy dood is, wil bywoon, het SAL in samewerking met die Oostenrykse Teoriste Buro wonderlike toere saamgestel wat opvoerings van Mozart-operas en -konserte in albei stede insluit. Sou Mozart ooit in sy armoede op sy sterfbed kon droom hoeveel geld tweehonderd jaar later in 1991 wêreldwyd in sy naam sou rol? Wat 'n ironie!

- HENNING VILJOEN

'Re-awakening' of an artist

HALF a century after he died in the siege of Leningrad, Russian painter Pavel Filonov has finally been discovered by the Western art world.

Filonov died in 1941, his work rejected by the Stalinist censors and left in the storerooms of the Russian Museum in Leningrad. His paintings gathered dust until they were uncovered by Jean-Hubert Martin, the current director of France's National Museum of Modern Art.

It was 10 years ago, and Martin was organising a Paris-Moscow exhibition. As he sorted through the vast array of Russian art at the Leningrad museum, he entered a storeroom and was astonished to see the walls covered by the huge dramatic canvases of this forgotten artist.

"Suddenly I was confronted by these scenes inspired by Russian popular art, but the figures were in cylindrical form, similar to Malevich and with a strong cubist flavour," he said. "The figures were broken up into facets of many colours. The superimposed images forced you to look deeply into the paintings, to penetrate the many levels, a fantastic iconography opening up a whole dream world. They were paintings that virtually nobody had seen."

Martin managed to borrow five

canvases for the Paris-Moscow retrospective, but his ambition was to mount a full exhibition of the "total creator", whom he believed to be one of the "great unknown masters of the 20th century." Martin achieved his goal last year and an exhibition was mounted in the Pompidou Centre in Paris.

The Soviet authorities had in 1988 dusted off the works and exhibited them in Leningrad and Moscow.

For Filonov it marks posthumous revenge for an uncompromising artist who believed that "a painting is a microcosm ruled by the same laws as nature," that it was a living organism playing its part in "universal awakening".

Born in Moscow in 1883, Filonov was an art theoretician and travelled extensively. He was a loner, isolated from all members of the Russian artistic avant garde, although some, including Kasimir Malevich, were his friends. He dismissed the work of his contemporaries and accused them of being "scholarly intellectuals".

His "Declaration on Universal Awakening" of 1923 was his vision of how art and science combined.

"The more I learn, the more I analyse, the more I see, the more I sense, the more I realise that there are only two basic things -

form and colour - but there is a whole universe of visible and invisible phenomena with their emanations, their reactions, their connections, their origins, their existence, their known or hidden qualities."

His work draws from Russian folk art, icons and Byzantine mosaics. His work comprised 50 paintings and 150 drawings ... none of which he sold. He left them all to the "Soviet people".

This generosity did not save him from the wrath of the Stalinist censors, whose decree that art should reflect "socialist realism" consigned Filonov to the storerooms. He seemed to have been singled out for particularly harsh treatment.

Other artists who fell foul of the authorities managed to earn a limited degree of fame.

Today, the director of the Russian Museum in Leningrad, Vladimir Gussiev, sees Filonov's emergence as a symbol of the radical changes occurring in Soviet society.

"This generation which lost hope and accepted that the dark pages of our history would last forever are slowly, with a great and painful joy, coming back to life."

- CLAUDINE CANETTI, AFP

A detail from one of Pavel Filonov's 'lost' works

Die enigste werklik kitsch toneel in 'Longtime Companion', 'n droomtoneel waar al die gestorwenes (byna soos Jehovah-getuies, maar sonder vlerkies) terugkeer strand toe vir 'n vreugdevolle herontmoeting met hul aardse makkers

Soos die tenks oor die woestyn rol, draai die wlele van die Hollywood-vermaakmasjien ongestoord. ANDREA VINASSA soek ontvlugting en kry 'n oordosis daarvan

AIDS is uiteindelik uit die closet uit en almal is gaande oor "Longtime Companion", Hollywood se eerste en enigste poging om die siekte wat onder die rolprentgemeenskap gemaai het, die hoof te bied. In Amerika was dit 'n groot hit. Rolling Stone het dit verlede jaar "die beste prent van die jaar" genoem. Bid jou dit aan. Selfs Newsweek het dit met 'n liriese positiewe resensie verwelkom. Al wat 'n tydskrif is vertel die sob-storie van hoe moeilik dit was om 'n prent te maak oor 'n klomp middel-klas gay mans wat 'n virus optel en sterf. Barry Ronge noem dit "ground breaking".

Dat "Longtime Companion" - dit is 'n eufimisme met sy oorsprong in koerante se doodsberigte - 'n moedige en merkwaardige prestasie is, kan nie betwis word nie. In alle opsigte is dit prysenswaardig: dié moffie-thirtysomething se aanslag is geensins sentimenteel, sensasioneel of uitbuitend nie. Die karakters is besiel met waardigheid, humor en warmte. Almal het doodnormale jobs. Almal dra doodnormale klere.

Trouens, die filmmakers het die meeste van hulle energie verspil om seker te maak dat gay mans doodnormaal uitgebeeld word, ononderskeibaar van straight mans. Hulle

Mills & Boon met 'n boodskap

het so hard gewerskaf aan hierdie aspek van die prent, dat al die karakters gereduseer word tot valerige Dinkie's (Double Income No Kids).

Die prent is net op een vlak revolutionêr: dit gaan oor alledaagse gay verhoudings, maar op elke ander vlak is dit Regulation Hollywood Product.

Die verhaal van die verwoestende uitwerking van Aids op 'n groep vriende sedert 1981, toe die eerste berig oor "gay kanker" in The New York Times verskyn het, is vol self-ironie en geloofwaardige dialoog, vol slim strategieë om sy agitprop-bedoelings te verdoesel.

"Longtime Companion" omhels die teenstrydighede wat die onderwerp meebring en verskaf subtile waarnemings oor menslike gedrag. Daar is geen onsmaklike sekstonele nie, net toegeneetheid en intimiteit. Niemand dra rokke nie en niemand is kamp nie. Geen vervreemding nie. As jy die prent aan 'n EKG-masjien sou koppel, sou jy 'n reguit lyn kry. (Die histerie van "The Boys in the Band" en die melodrama van "Torchsong Trilogy" het 'n mens ook nie tevrede gestel nie, maar dié prente het ten minste balls gehad.)

Daar is 'n paar oulike sub-plots oor 'n macho gay akteur wat op die kleinkas 'n man moet soen. Een van die ander karakters is die skrywer van televisie-sepies. Hoe kan 'n mens dus 'n prent kritiseer wat só bewus is van sy oorsprong in die oppervlakkige televisie-kultuur wat alles esteties en

verteerbaar weergee? Homofobies sal die beskuldiging wees.

Wat my die meeste gepla het is dat geeneen van die karakters enige woede getoon het nie. Nie een van hulle het van Dylan Thomas gehoor nie. Elke keer as een van die vriende hoor hulle het Aids verander hulle onmiddellik in martelaars en heiliges.

* Gepraat van fobies, moet "Arachnophobia" nie misloop nie. Dit is 'n groot prent en steek lekker die draak met paragiale Amerikaners en arrogante wetenskaplikes. Die prent bewys dat jy 'n man kan wees en bang vir spinnekoppe.

* In "Rocky V" is Rocky weer vir ons dierbaar. Hy verloor al sy geld en gaan terug na sy roots. Sylvester Stallone wou vir Rocky dood maak, maar die ateljeebase wou dit nie toelaat nie. Stallone is nie so dom soos hy lyk nie. Die "Rocky"-movies het nog altyd as metafoor vir 'n trend in die Amerikaanse samelewing gefunksioneer.

Rocky is vuisvoos (Amerika en Rusland is na "Rocky IV" pëlle, maar New York se ekonomie stort in duie) en probeer nuwe betekenis in sy lewe inpomp deur 'n straatvegter op te lei. Hy is 'n onbetroubare blonde, blou-ooë bullebak wat net in mag belangstel. Hy het nie Rocky se "hart" nie. As jy my vra, klap die moedige Italiaan van Brooklyn na die jeug van 'n dom, wit, siellose middel-Amerika.

* Alan "Angel Heart" Parker se "Come See the Paradise" is 'n vertoonkast-tranetrekker. Die akteurs is almal verskriklik

aantreklik. Daarom vergewe jy hulle wanneer hulle snert praat.

Wat ambience (visuele impak, skitterende periode-detail, beligting en ander aspekte van die oppervlak) asook toneelspel betref, is die prent uit die boonste rakke. Dit is 'n tragiese verhaal van epiese afmetings. Die episodiese struktuur laat ook geen diepsinnigheid of dubbelsinnigheid toe nie.

Maar dis 'n mooi periodestuk wat nie sonder vermaaklikheids waarde is nie.

"Come See the Paradise" is een van daai "perfekte" verhale wat teen die agtergrond van onstuimige gebeure afspeel - 'n vurige New Yorkse vakbondleier (gespeel deur Dennis Quaid wie se persoonlikheid al meer inneng met sy vertolkings) en 'n Japane meisie raak net voor die Tweede Wêreldoorlog in Los Angeles verlief. Hulle oorkom al die probleme van rassisme, trou en plant voort. Maar ou Harry kan nie sy vakbondgewoontes los nie. Sy vrou los hom. Die oorlog breek uit en sy gaan saam met haar gesin na die konsentrasiekamp vir Japane Amerikaners toe. Tragedie volg op vreugde volg op versoening, met die onafwendbare gelukkige einde.

Parker, wat die draaiboek en die regie behartig het, se behoefte om 'n politieke aktivis te wees, was nog nooit duideliker as in "Come See the Paradise" nie. Die verloop van die storie en die politieke boodskap word deurentyd bo diepte-karakterisering en subtiliteit benadruk. Op die ou end is dit 'n Mills & Boon met 'n politieke boodskap.

Sonder twyfel die beste prent op die kringloop is 'Monsieur Hire', 'n erotiese riller wat gegrond is op 'n roman van Georges Simenon. Michel Blanc (regs) speel die tragiese slagoffer van sy onbeantwoorde liefde vir Sandrine Bonnaire. Die regisseur, Patrice Leconte, buit al die voyeuristiese moontlikhede van die rolprentmedium uit. Onberispelike kamerawerk. Aangrypende stemming. Onderbektomtonde toneelsel. Tipiese musiek deur Peter Greenaway se komponis, Michael Nyman. Meesterlik...

Onthou Fairyland

FAIRYLAND
Deur David Kramer, Taliep Petersen
In die Dock Rd-Teater

ARNOLD BLUMER

DIE atmosfeer tydens die opening van hierdie nuwe teater is soos destyds by Die Ruimte in Langstraat: vol borrelende verwagting dat nou uiteindelik 'n nuwe teater ruimte geskep is wat onderdak bied aan talente wat nie wil of kan ingepas word by bestaande teaters nie.

Maar anders as destyds by Die Ruimte word hier groot gedink wat finansies betref: twee speelruimtes, 'n resaurant en 'n "kafee" met kroeg binne die ongepleisterde mure van wat vermoedelik 'n ou hawe-werkswinkel was, gebou te ysterballe teen die dak, gemarmerde stutpilare en gietyster-balustrades.

"Fairyland" vind plaas op 'n klein verhoog in die 200-sitplek-teater. Net jammer daar was nie ook plek vir die briljante orkes nie.

Kramer en Petersen bou voort op hulle

"Distrik Ses"-resep: vyf mans en twee vroue uit die destydse woonbuurt ("You are now in Fairyland", het iemand teen 'n muur op die hoek van Hanover- en Horsleystraat geskryf) kap dit uit dat jou hartsnare nostalgies tril. Kramer/Petersen-liedjies word afgewissel met ou bekendes uit die sestigerjare soos "Slow Boat to China" en "Speedy Gonzales" wat met fyn humor heerlik geparodieer word.

Daar is die Kaap se eie Tom Jones (Dennis Maart), Elvis the Pelvis (Salie Daniels) uit Hanoverstraat met sy "wall to wall smile", selfs Mario Lanza (Billy Jaftha) tree op en nog baie ander uit vergange se dae, te veel om op te noem.

En al sewe spelers kan sing, hoor, dis 'n ware vreugde. Geen wonder dat hulle met 'n staande ovasie beloon is nie.

Die afsonderlike nommers word met grappies en staaltjies aanmekeer gebind, en al word die lewe in Distrik Ses plekplek te rooskleurig geromantiseer, begin en eindig die opvoering met 'n vermanende versoek aan ons geheue: "Remember Fairyland!"

